

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Water in beeld

Voortgangsrapportage Nationaal Waterplan en
Bestuursakkoord Water over het jaar 2011

Water in beeld 2011

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Water in beeld

Voortgangsrapportage Nationaal Waterplan en
Bestuursakkoord Water over het jaar 2011

Voorwoord

2011 begon met hoge waterstanden op de Rijn en Maas en in Limburg trad de rivier buiten haar oevers. Een paar maanden later was er sprake van een periode van grote droogte en moesten noodgrepen worden uitgevoerd om de watervoorziening voldoende op peil te houden. En aan het eind van het jaar werden we vervolgens geconfronteerd met extreem lage waterstanden op de grote rivieren.

Het laat zien dat de natuur ons dwingt altijd alert te zijn in onze delta. Op bestuurlijk niveau moeten we daarvoor de goede voorwaarden scheppen.

Het is daarom van belang dat we in 2011 op dit punt een paar belangrijke mijlpalen hebben bereikt. Zo is door het Rijk met de Unie van Waterschappen, het IPO, VNG en de Vewin het Bestuursakkoord Water gesloten. Belangrijk, omdat het onderstreept dat de partijen gezamenlijk streven naar een doelmatiger waterbeheer. Met het sluiten van het akkoord is onder andere de cofinanciering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma toekomstbestendig gemaakt.

De aanvaarding door het parlement van de Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening is nog zo'n mijlpaal. Hiermee is een voortvarende aanpak van maatregelen om de gevolgen van klimaatveranderingen op de woonbaarheid, bruikbaarheid en leefbaarheid van Nederland voor nu, maar ook voor de verre toekomst gewaarborgd.

Ondertussen werken de waterbeheerders hard door aan de verbetering van de waterkwaliteit. De uitvoering van de maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water is na de krachtige start in 2010 voortgezet. Ten opzichte van 2010 is de voortgang bemoedigend. Meer dan de helft van de maatregelen is inmiddels voor 60 procent in uitvoering of gereed.

Ook internationaal gezien zijn met het bedrijfsleven de handen ineen geslagen. Als vervolg op het advies van de Topsector Water zijn in samenwerking met de watersector innovatiecontracten opgesteld, evenals een 'human capital' agenda. Met het innovatiecontract 'Nederland Waterland, onze bron voor welvaart en groei' onderstreept de watersector de ambitie om haar bijdrage aan de economische groei, bloei én verantwoordelijkheid van Nederland in de wereld verder te vergroten.

Deze voortgangsrapportage Water in beeld geeft de stand van zaken op het brede terrein van het water. Zij geeft de voortgang aan van alle lopende acties uit het Nationaal Waterplan en het Bestuursakkoord Water. Daarmee geeft deze rapportage inzicht in alles wat gedaan wordt om onze delta veilig, sterk en leefbaar te houden.

Joop Atsma
Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu

Verantwoording

Water in beeld is de voortgangsrapportage over de uitvoering van het Nederlandse waterbeleid zoals verwoord in het Nationaal Waterplan (NWP) en het Bestuursakkoord Water (BAW). Deze uitgave verschijnt onder verantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.

Water in beeld is opgesteld door het Directoraat-Generaal Ruimte en Water van het ministerie van Infrastructuur en Milieu in samenwerking met het Interprovinciaal Provinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Vereniging van waterbedrijven in Nederland (Vewin).

Water in beeld wordt aangeboden aan de Tweede Kamer in samenhang met het departementale beleidsverslag over 2011.

De hoofdstukindeling van de rapportage komt overeen met die van het NWP. Omdat vanaf dit jaar ook de voortgang van het BAW deel uitmaakt van Water in beeld, zijn paragraaf 3.6 (Waterketen) en hoofdstuk 7 (Monitoring doelmatigheids-winst) nieuw toegevoegd.

In de toelichtende tekst wordt met name ingegaan op de acties uit het Nationaal Waterplan en die uit het Bestuursakkoord Water die in het verslagjaar 2011 in uitvoering waren. De actietabellen uit het Nationaal Waterplan en de acties uit het Bestuursakkoord Water zijn in deze rapportage genummerd. Waar dat van toepassing is wordt in de tekst het nummer van de actie tussen haakjes genoemd. Bijvoorbeeld: [31] resp. [B5].

De voortgang van de actiepunten is per paragraaf terug te vinden in een tabel. De betekenis van de kleurencodes is als volgt:

	op koers	<i>aanvullende informatie</i>		doorlopend/jaarlijks
	vertraagd		planning NWP / BAW afgerond	
	nog niet gestart		bijgestelde planning	
	onbekend			
	gestopt			
	getemporeerd			

Op www.helpdeskwater.nl is een download van deze voortgangsrapportage beschikbaar.

Inhoud

Voorwoord	5
Verantwoording	6
1 Terugblik op 2011	8
2 Samenwerken aan realisatie van het waterbeleid	12
2.1 Samen aan de slag	13
2.2 Ruimtelijke aspecten waterbeleid	17
2.3 Waterbewustzijn	18
2.4 Kennis en innovatie	19
2.5 Monitoring en evaluatie	20
2.6 Klimaat	21
3 Waterbeleid in thema's	22
3.1 Waterveiligheid	23
3.2 Watertekort en zoetwatervoorziening	28
3.3 Wateroverlast	30
3.4 Waterkwaliteit	31
3.5 Gebruik van water	33
3.6 Waterketen	34
4 Waterbeleid in gebieden	36
4.1 Kust	37
4.2 Rivieren	38
4.3 IJsselmeergebied	44
4.4 Zuidwestelijke Delta	46
4.5 Randstad	48
4.6 Noordzee	49
4.7 Noord-Nederland en Waddenzee	52
4.8 Hoog Nederland	53
4.9 Stedelijk gebied	54
5 Nederland werkt wereldwijd met water	56
6 Financieel-economische aspecten	60
7 Monitoring doelmatigheidswinst	70
Bijlage	
Afkortingen en begrippen	77

1 Terugblik op 2011

Bestuursakkoord Water en Deltawet

Vijf partijen ondertekenden in het voorjaar van 2011 het Bestuursakkoord Water (BAW). Hierin staan concrete afspraken tussen het Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven over een doelmatige organisatie en uitvoering van het waterbeleid. Met: minder kosten en minder bestuurlijke drukte. Het BAW vormt een stevige basis om Nederland nu en in de toekomst te beschermen tegen overstromingen en om zeker te zijn van voldoende schoon water. Het dient als pijler onder tal van ontwikkelingen in het waterbeleid en –beheer en in de waterketen, waarvan in deze rapportage verslag wordt gedaan.

Het BAW geldt als één van de pijlpalen in het Nederlandse waterbeleid- en beheer in 2011. Dat geldt ook voor de aanvaarding door de Tweede en Eerste Kamer van de Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Daarmee is de wettelijke basis gelegd voor het Deltaprogramma, de Deltacommissaris en het Deltafonds. De uitwerking van het Deltaprogramma in de verschillende deelprogramma's is in volle gang. Ondertussen maken ook Ruimte voor de Rivier, de Maaswerken, het Hoogwaterbeschermingsprogramma en de maatregelen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) goede voortgang.

Droogteproblematiek

In het kader van het Deltaprogramma is een analyse opgesteld van de knelpunten voor de zoetwatervoorziening. Ons huidige watersysteem, het beheer en het beleid blijken in periode van aanhoudende droogte tegen hun grenzen aan te lopen. In het voorjaar van 2011 deed zich zo'n periode voor in Nederland, waardoor er risico's in beeld kwamen dat niet meer volledig aan de vraag naar zoetwater kon worden voldaan. Het Management Team Watertekorten, dat voor het eerst sinds 2003 weer bijeenkwam, nam hier verschillende maatregelen tegen, zoals de aanleg van waterbuffers. Ook werden beregeningsverboden ingesteld en andere waterbesparende maatregelen genomen.

Waterveiligheid

Ondanks de noodzaak om de overheidsfinanciën op orde te brengen, kan Nederland volop blijven werken aan de waterveiligheid. Van de 39 maatregelen uit het programma Ruimte voor de Rivier is de eerste inmiddels gereed. In 2011 waren 23 maatregelen in uitvoering. De overige maatregelen verkeren nog in de planfase. Van de ongeveer vijftig verschillende maatregelen uit het project de Maaswerken zijn er 21 gereed.

Afsluitdijk

In 2011 is 600 miljoen euro vrijgemaakt voor de versterking van de Afsluitdijk en het renoveren van de spui- en schutsluizen. Hierdoor voldoet de dijk uiterlijk in 2020 weer aan de veiligheidsnormen.

Derde Toetsing

Tweederde van de Nederlandse waterkeringen (in totaal 3.767 kilometer duinen, dijken en dammen) voldoet aan de veiligheidseisen. Dit bleek uit de resultaten van de zogeheten Derde Toetsing die in november 2011 werden gepresenteerd. Eénderde van de waterkeringen voldoet niet aan de norm en zal worden aangepakt. Ongeveer de helft van de dijken en duinen die naar aanleiding van de Derde Toetsing moet worden verbeterd, staat al op de rol om te worden aangepakt binnen de lopende programma's zoals het Hoogwaterbeschermingsprogramma, de Maaswerken en Ruimte voor de Rivier. Waterschappen en provincies constateerden tijdens de laatste toetsing geen acute veiligheidsproblemen.

Zandmotor

Eveneens in november 2011 werd de Zandmotor opgeleverd, een schiereiland tussen Kijkduin en Ter Heijde. Hier werd 21,5 miljoen kuub zand aangebracht. Door wind, golven en zeestroming verspreidt dit zand zich langs de Delflandse kust. Zo groeit de kust op natuurlijke wijze aan, waardoor de kust veiliger wordt. Daarnaast is het met de komst van de Zandmotor niet meer nodig elk jaar zand op deze kust te spuiten. Dit scheelt in de kosten en werkt minder verstorend voor het bodemleven.

De Zandmotor, een samenwerkingsproject van de provincie Zuid-Holland en het ministerie van Infrastructuur en Milieu, levert naar verwachting na tien tot twintig jaar 35 hectare nieuw strand en duin op. Onderzocht wordt of het concept van de Zandmotor ook elders langs de Nederlandse kust of in het buitenland navolging kan vinden.

Waterkwaliteit

Kierbesluit

In juni 2011 werd door het kabinet besloten tot uitvoering van het zogenoemde Kierbesluit. Dit betekent dat de sluizen in het Haringvliet ook bij vloed op een kier worden gezet. In het Regeerakkoord VVD-CDA was opgenomen dat het Kierbesluit niet zou worden uitgevoerd, vanwege het gebrek aan draagvlak in de regio en omdat het duurder werd dan was voorzien. Daarmee liep Nederland een juridisch en financieel risico. Het Kierbesluit was onderdeel van een serie internationale afspraken om het mogelijk te maken dat trekvissen zoals zalm en zeeforel de sluizen kunnen passeren richting hun stroomopwaarts gelegen paaigebieden.

Het kabinet ging op zoek naar andere manieren om aan de afspraken over vismigratie met de buurlanden te voldoen, maar andere maatregelen boden geen volwaardig alternatief. Daarom werd toch besloten om het Kierbesluit uit te voeren, met compenserende maatregelen die wel draagvlak kregen in de regio. Zo werd het besluit voor een gedeeltelijke ontpoldering geschrappt.

Hollandsche IJssel

De Hollandsche IJssel stond lange tijd bekend als de meest vervuilde rivier in Nederland. In de afgelopen jaren investeerde het Rijk 33 miljoen euro in de sanering en herinrichting van de rivier. Er is in totaal twintig kilometer bodem gesaneerd, van Gouda tot Capelle aan den IJssel. De natte oevers zijn schoongemaakt en heringericht als natuurgebied. Dit werk werd in het voorjaar van 2011 opgeleverd. Het resultaat is dat de Hollandsche IJssel voldoet aan de waterkwaliteitseisen uit de Kaderrichtlijn Water voor 2015. De sanering van de Hollandsche IJssel maakt deel uit van een landelijk saneringsprogramma waarvoor 189 miljoen euro is gereserveerd tussen 2010-2015.

Kaderrichtlijn Water

De uitvoering van basismaatregelen uit het Nationaal Waterplan voor de waterkwaliteit op grond van Europese richtlijnen, verloopt in het algemeen volgens schema. De specifieke bescherming van zwem- en drinkwater is ingevuld. De aanpak van rioolwaterzuiveringsinstallaties voor de uitvoering van de Richtlijn stedelijk afvalwater loopt op schema.

Nederland heeft de regelgeving in lijn gebracht met de Europese verordening voor gewasbeschermingsmiddelen. Daarmee is de toelating van deze middelen binnen de Europese Unie geharmoniseerd.

Het 4^e Nitraatactieprogramma bevat maatregelen voor de periode 2010-2013 op grond van de Nitraatrichtlijn. De uitvoering van dit programma loopt volgens schema. In 2011 is gestart met de Evaluatie meststoffenwet 2012. Het rapport laat een verbetering van de waterkwaliteit zien en concludeert dat het mestbeleid werkt. Globaal beeld is dat de helft van de wateren de normen voor fosfor overschrijdt. Dat geldt ook voor stikstof. Landbouw is een belangrijke bron.

Het bodemsaneringsbeleid is in een wetsvoorstel gebiedsgerichte aanpak verontreinigd grondwater aan de Tweede Kamer gezonden. De uitvoering van het convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties loopt ten aanzien van de inventarisatie van de spoedlocaties voor op de planning.

De uitvoering van de aanvullende maatregelen uit de Stroomgebiedbeheerplannen is in volle gang. Twee jaar na publicatie blijkt meer dan de helft van de maatregelen voor 60 procent in uitvoering of gereed. Hydrologische en morfologische inrichtingsmaatregelen in het regionale systeem liggen iets achter en zijn voor ongeveer 50 procent in uitvoering of gereed. Het gaat dan bijvoorbeeld om aanpassing van het waterpeil, verwijdering van stuwen en het hermeanderen van stromende wateren. Dergelijke maatregelen zijn vaak onderdeel van complexe projecten met verschillende financieringsbronnen. Door nog niet

afgeronde gesprekken rond de decentralisatie van het Investeringsbudget Landelijk Gebied en de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur zijn verschillende projecten vertraagd of tijdelijk stilgelegd.

Een deel van de in de rijkswateren voorgenomen maatregelen is getemporeerd, als gevolg van afspraken in het Regeerakkoord VVD-CDA. Dit geldt voor 150 miljoen euro aan uitvoeringsmaatregelen door Rijkswaterstaat, ruim een derde van het budget dat tot en met 2015 door het Rijk was gereserveerd. In 2011 is het verbeterprogramma Waterkwaliteit daarom bijgesteld. Inmiddels is de uitvoering van het bijgestelde programma weer in volle gang. Het Beheerplan Rijkswateren 2010-2015 (BPRW) wordt hierop aangepast.

Topteam Water

Nederland wordt internationaal gezien als voorloper op het gebied van waterinnovatie en wattertechnologie. Water is bestempeld als een van de topsectoren in het economisch beleid. Om hieraan invulling te geven werd in 2011 het Topteam Water geformeerd, waarin vertegenwoordigers van de overheid, het bedrijfsleven en kennisinstellingen zitting hebben. Zij stelden een actie- en onderzoeksagenda samen, die erop is gericht om de (internationale) positie van Nederland op dit gebied te versterken en verder uit te bouwen.

Het gaat daarbij om wattertechnologie (winnen, zuiveren en distribueren van drink- en industriewater en verzamelen en verwerken van afvalwater), deltatechnologie (waaronder de bescherming tegen water en de waterkwaliteit en –kwantiteit in rivieren en open water), en om delen van maritieme technologie (waaronder haveninfrastructuur en scheepsbouw).

In juni 2011 bracht het Topteam Water het advies 'Water verdient het' uit. Hierin staan de ambities en speerpunten van de sector. De adviezen zijn verwerkt in een internationaal marketingplan van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Internationale samenwerking

In het programma 'Water Mondiaal' werkt de Nederlandse watersector actief samen in vijf deltagebieden (Indonesië, Vietnam, Bangladesh, Egypte en Mozambique) om de kwetsbaarheid voor overstromingen en de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan. Ook is ondersteuning geboden in het bereiken van de millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties voor voldoende schoon drinkwater en sanitatie.

Zeventig procent van ons zoete water komt uit het buitenland, daarom werkt Nederland nauw samen met de Europese waterbeheerders met wie de vier stroomgebieden en de Noordzee samen worden beheerd. Daarnaast wordt

kennis verbeterd door te leren van projecten en innovaties in de Verenigde Staten en China en deel te nemen aan internationale netwerken.

Binnen de organisatie van de Topsector water is een kernteam Exportbevordering en promotie ingesteld, dat begin 2012 een strategie heeft gepresenteerd voor exportbevordering en promotie binnen de watersector. Vooruitlopend hierop zijn in 2011 contacten gelegd met landen zoals Thailand, Brazilië, Colombia en Zuid-Afrika om te zien welke rol het ministerie van Infrastructuur en Milieu kan spelen bij de exportbevordering in de watersector

Financiën

De totale uitgaven aan watertaken van rijk, provincies, waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven bedroegen in 2011 6,7 miljard euro.

In 2011 betaalde een gemiddeld huishouden in totaal 593 euro aan waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven voor waterverbruik en het watersysteem.

2 Samenwerken aan realisatie van het waterbeleid

2.1 Samen aan de slag

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Versterking samenwerking
- ‘Decentraal wat kan, centraal wat moet’
- Gebiedsgericht maatwerk actief benutten
- Meer samenhang in besluitvorming door het MIRT
- Inzet op stimulering publiekprivate samenwerking
- Deltawet als grondslag voor Deltaprogramma, taken en bevoegdheden Deltacommissaris en Deltafonds

Mijlpalen 2011

- Bestuursakkoord Water
- Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening
- Deltaprogramma 2012
- Tweede Nationaal Deltacongres

Voortgang

Bestuursakkoord Water

Op 23 mei 2011 is het Bestuursakkoord Water (BAW) ondertekend door het Rijk, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), de Unie van Waterschappen en de Vewin (Vereniging van waterbedrijven in Nederland). Het BAW is een deelakkoord van de bestuursafspraken 2011-2015 die het kabinet met decentrale overheden heeft gemaakt. In het bestuursakkoord zijn afspraken gemaakt om te komen tot een doelmatiger waterbeheer en het verder terugdringen van de bestuurlijke drukte, zoals overeengekomen in het regeerakkoord (zie kader). De ambities van het bestuursakkoord zijn groot. Door de acties uit het BAW is veel energie losgekomen bij de organisaties van de ondertekenende partijen. Ook op lopende processen is er met hernieuwde energie voortgang geboekt.

Doelmatig Waterbeheer

Met de uitvoering van maatregelen uit het Bestuursakkoord Water wordt een doelmatigheidswinst beoogd die geleidelijk oploopt tot jaarlijks 750 miljoen euro in 2020. Een aanzienlijk deel hiervan (550 miljoen euro) wordt gebruikt om de toenemende noodzakelijke investeringen in het

Uit het Regeerakkoord:

- Rijk, provincies en waterschappen beperken zich tot hun kerntaken
- Per terrein ten hoogste twee bestuurslagen
- Vermindering aantal bestuurders en ambtenaren
- Vermindering aantal volksvertegenwoordigers
- Aantal ministeries daalt
- Decentralisatie en taakverschuiving richting provincies en gemeenten
- Minder regels en sneller beslissen
- Voorstellen Deltacommissie nader bekijken en uitwerken in het MIRT
- Vereenvoudiging wet- en regelgeving omgevingsrecht
- Het kabinet en de betrokken overheden komen tot een doelmatiger waterbeheer

regionale waterbeheer te bekostigen, zodat de lokale lasten voor burgers en bedrijven minder stijgen. In hoofdstuk 7 wordt nader ingegaan op de monitoring van de lastenontwikkeling en de te behalen doelmatigheidswinst.

Verminderen bestuurlijke drukte

De uitvoering van het Bestuursakkoord Water zorgt voor minder bestuurlijke drukte. Het uitgangspunt is ‘je gaat erover, of niet’. Vanuit dit principe zijn de rollen en verantwoordelijkheden van de overheidslagen in het waterbeheer aangescherpt. Voor alle taken in het waterbeheer zijn afspraken gemaakt om te zorgen dat niet meer dan twee overheden bij een taak betrokken zijn. Beleid en uitvoering worden zo volledig mogelijk gescheiden. De toezichtrelaties worden vereenvoudigd. Er zijn concrete voorstellen in voorbereiding om specifiek toezicht te vervangen door (generiek) interbestuurlijk toezicht. Provincies en waterschappen werken gezamenlijk aan een praktische invulling van de toezichtrelatie.

Er komen minder plannen. Rijk en provincies maken een integraal omgevingsplan in plaats van aparte plannen voor water, milieu en ruimtelijke ordening. Dit wordt vastgelegd in de Omgevingswet, die momenteel wordt geschreven. De waterbeheerders maken voor hun gebied een beheer-

Actietabel NWP samen aan de slag

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1 Deltawet vaststellen	●	○						
2 Opstellen handboek wet- en regelgeving waterbeheer	●							
3 Opstellen bestuurlijke agenda inclusief internationale aspecten	■	■	■	■	■	■	■	■
4 Verbreden en optimaliseren (stroom)gebiedaanpak voor het totale waterbeheer	■	■	■	■	■	■	■	■
5 Inbrengen water in MIRT gebiedsagenda's	■	■	■	■	■	■	■	■
6 Faciliteren water en ruimte ateliers	●							
7 Verkennen mogelijkheid waterakkoord tussen rijk en bedrijfsleven	●							
8 Verkennen mogelijkheden versterking gebiedsontwikkeling incl. het versterken van vakmanschap professionals	■	■	●					
9 Stimuleren PPS, innovatief aanbesteden en verkenning samenwerking met de markt	■	■	■	■	■	■	■	■

Actietabel Bestuursakkoord Water

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
BAW algemene acties								
B1	Jaarlijkse rapportage BAW in Water in beeld	●	●					
B2	Procesafspraken bezuiniging/herijking natuurbeleid	●	●					
B3	Evaluatie NBWa m.h.o. aanbevelingen uitvoering	●	●					
B4	Evaluatie uitvoering BAW				●			
BAW monitoring								
B5	Zie hoofdstuk 7 Monitoring doelmatigheidswinst	●						
BAW monitoring kaders, plannen en toezicht								
B6	Voorstel integratie water-, ruimte- en milieuplannen	●	●					
B7	Voorstel inhoud beheerprogramma's RWS en waterschappen	●	○					
B8	Wijze van opstellen/actualiseren SGBP's en ORBP's	●						
B9	Voorstel evt. wijziging in taken voor zwemwater	●						
B10	Normering regionale (kanaal)dijken							●
B11	Besluit toebedelen vaarwegbeheer				●			
B12	Wetswijziging Waterwet cs i.v.m. toezicht, kaders, etc.		●					
B13	Besluit overdracht wegenbeheer aan gemeenten en provincies				●			
BAW waterkeringen								
B14 t/m B22	Zie 3.1 Waterveiligheid	●	●					
BAW waterketen								
B23 t/m B29	Zie 3.6 Waterketen							
BAW samenwerking waterbeheerders								
B30	Professionalisering leidraden regionale keringen	●	●					
B31	Afspraken over risico- en crisisbeheersing	●						
B32	Taak Informatiehuis Water groeit naar gehele domein							
B33	Samenwerking ICT onderzoeken							●
B34	Verkenning gezamenlijke primaire processen inkoop		●					
B35	Gezamenlijk fysisch, chemisch en biologisch meetnet				●			
B36	Gezamenlijke programma's kennis en onderzoek		●					
B37	Verkenning samenwerking vergunningen en handhaving		●					
B38	Samenwerking gemeenten en waterschappen bij heffingen/belastingen		●					
B39	Gezamenlijk mobiliteitsplan		●					
B40	Overeenkomst versterking educatie		●					
B41	Overdracht van keringen en wateren	●	○					
BAW waterschapsbestel								
B42	Aanpassing belastingstelsel		●	●				
B43	Indirecte verkiezingen 2014	●						
B44	Kleinere besturen		●					
B45	Afschaffing provinciale goedkeuring kostentoedeling							●
B46	Evalueren Waterschapswet					●		

programma. Hierin zijn onder meer de rapportages voor Europese regelgeving opgenomen, zoals voor de Kaderrichtlijn Water en de Richtlijn Overstromingsrisico's.

In het regeerakkoord VVD-CDA is afgesproken het huidige systeem van waterschapsverkiezingen voor de categorie van ingezetenen te vervangen door een systeem van indirecte verkiezingen via gemeenteraden. Een wetsvoorstel om dit te realiseren is in november 2011 naar de Tweede Kamer gestuurd. Daarnaast vindt een consultatie plaats om het aantal bestuurders van de waterschappen met een derde te verminderen. Ook wordt het belastingstelsel van de waterschappen verbeterd om de waterschapsbesturen meer mogelijkheden te bieden regionaal maatwerk toe te passen. Voor deze twee wijzigingen zijn wetsvoorstellen in voorbereiding. Met deze voorstellen wordt niet alleen de bestuurlijke drukte verminderd, maar worden ook verdere vereenvoudiging en transparantie bereikt.

Samenwerking

De intensievere samenwerking tussen de waterpartners, met name de waterbeheerders Rijkswaterstaat en de waterschappen, loopt goed. Ook hier is het doel verdere kostenbesparing en kwaliteitsverbetering. Het betreft onder meer de afspraken over gezamenlijke inkoop, het Informatiehuis Water, gezamenlijke kennisprogramma's, vergunningverlening, belastingheffing en -invordering en educatie.

Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening

Ons land nu en in de toekomst beschermen tegen hoog water en de zoetwatervoorziening op orde houden. Dat is het doel van de Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening die in 2011 door zowel de Tweede als de Eerste Kamer met algemene stemmen is aangenomen. Hiermee kregen het Deltaprogramma, de deltacommissaris en het Deltafonds een wettelijke basis. De wet trad in werking per 1 januari 2012.

Deltaprogramma

Het Deltaprogramma is er om de huidige veiligheid op orde te krijgen en ervoor te zorgen dat ons land is voorbereid op de toekomst. En om daarbij de juiste maatregelen te nemen voor een veilig en aantrekkelijk Nederland met voldoende zoetwater. Samen met de Rijksbegroting werd in september 2011 een geactualiseerd Deltaprogramma 2012 aan de Kamer aangeboden.

In het Deltaprogramma staan vijf deltabeslissingen centraal. Die worden voor 2015 voorgelegd aan het kabinet. Deze beslissingen gaan over:

- de normen van onze belangrijkste dijken en andere waterkeringen en de strategieën voor onze waterveiligheid;
- de beschikbaarheid en verdeling van zoetwater;

- het peil van het IJsselmeer;
- de manier waarop het Rijnmond- en Drechtstedengebied veilig kan blijven zonder aan economische waarde in te boeten;
- hoe bij de ontwikkeling van buurten en wijken rekening kan worden gehouden met water.

Naast de vijf deltabeslissingen staan in het Deltaprogramma ook de lopende programma's om Nederland tegen overstromingen te beschermen, te weten Ruimte voor de Rivier, Maaswerken, Zwakke Schakels Kust en het Hoogwaterbeschermingsprogramma.

In het Deltaprogramma werken het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen samen met maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en kennisinstituten. Dit gebeurt onder regie van de deltacommissaris. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is de coördinerend bewindspersoon voor het Deltaprogramma.

Deltafonds

Het Deltafonds is bedoeld voor uitgaven op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Afgesproken is dat tot 2020 de gelden uit het Infrastructuurfonds die al voor dit doel waren gereserveerd, worden overgeheveld naar het Deltafonds. Vanaf 2020 komt jaarlijks 1,35 miljard euro beschikbaar voor het Deltafonds. In september is een dummy-begroting van het Deltafonds aan de Kamer aangeboden.

Bestuurlijke en organisatorische ontwikkelingen

In het Regeerakkoord VVD-CDA zijn vergaande afspraken gemaakt over veranderingen in de rol van de Rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen. Intensivering van de samenwerking tussen waterschappen en verdere schaalvergroting past in de lijn om te komen tot kostenbesparing in het waterbeheer.

Afgelopen jaar gingen de waterschappen Zeeuws-Vlaanderen en Zeeuwse Eilanden samen op in het nieuwe waterschap Scheldestromen. De organisaties van de waterschappen Veluwe en Vallei en Eem zijn inmiddels onder één dak gebracht en fuseren per 1 januari 2013 tot het nieuwe waterschap Vallei en Veluwe. De besturen van Regge en Dinkel en Velt en Vecht maakten in 2011 bekend dat ze het voornemen hebben per 1 januari 2014 te fuseren. Beide waterschappen onderzoeken ook een nauwer samenwerkingsverband met het waterschap Rijn en IJssel.

Binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft de integratie van ruimtelijke ordening en waterbeleid op nationaal niveau organisatorisch nader vorm gekregen door de inrichting van een nieuw Directoraat-Generaal Ruimte en Water.

Nationaal

- Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)
- Innovatie Deltatechnologie
- Innovatieprogramma KRW
- Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG)
- Baggerwerkzaamheden voor bebouwd gebied
- Synergieprogramma KRW
- Bestrijding regionale wateroverlast
- Verbeterprogramma waterkwaliteit Rijkswateren
- Deltaprogramma, deelprogramma's:
  - Zoetwater
  - Nieuwbouw en herstructurering
  - Rivieren
  - Kust

2.2 Ruimtelijke aspecten waterbeleid

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Water meer bepalend
- Bouwen op fysisch ongunstige locaties op basis van integrale kosten-batenanalyse
- Versterken van de watertoets
- Meer inzicht in ruimtelijke reserveringen en beschermingszones

Mijlpalen 2011

- Ontwerp-Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte uitgebracht
- Actieprogramma Water en Ruimte vervlochten met het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering
- Knelpuntenanalyse Nieuwbouw en Herstructurering opgesteld
- Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro)

Voortgang

In 2011 is de ontwerp-Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) uitgebracht. Begin 2012 is deze door de minister van Infrastructuur en Milieu definitief vastgesteld. In de SVIR wordt aangegeven dat waterveiligheid, zoetwatervoorziening en klimaatbestendige stedelijke (her)-ontwikkeling van nationaal belang zijn.

Ruimte voor waterveiligheid, een duurzame zoetwatervoorziening en klimaatbestendige stedelijke (her)ontwikkeling

Het Rijk is verantwoordelijk voor het integrale beheer van het hoofdwatersysteem en samen met de waterschappen verantwoordelijk voor de bescherming van Nederland tegen overstromingen. Het Rijk beschermt de primaire waterkeringen en het kustfundament, en borgt dat het riviersysteem ruimte houdt om water over Rijnakken en Maas veilig af te voeren. Ook voor de lange termijn. In het nationale Deltaprogramma werken de gezamenlijke overheden onder regie van de deltacommissaris aan een totaalpakket aan water- en ruimtelijke oplossingen die voor de korte en lange termijn zekerheid bieden over waterveiligheid en zoetwatervoorziening in samenhang met ruimtelijke ontwikkelingen.

Uit het Regeerakkoord VVD-CDA (september 2010):

- Het kabinet komt met voorstellen de ruimtelijke ordening meer over te laten aan provincies en gemeenten.

Water en ruimte

In het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering van het Deltaprogramma is in 2011 de knelpuntenanalyse afgerond. Ook is een handreiking meerlaagsveiligheid opgezet. Hierin worden de andere deelprogramma's verzocht om dit aspect in de regionale uitwerking van mogelijke strategieën mee te nemen. Voor het thema klimaatbestendige stad zijn door gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk opgaven, dilemma's en mogelijke aanpak verkend. Ook zijn diverse proeftuinen uitgevoerd. De Unie van Waterschappen, het ministerie van Infrastructuur en Milieu, Nirov (vereniging voor professionals op het gebied van ruimtelijk beleid) en CURNET (netwerk innovatieve bouwkennis) zijn begonnen met de uitvoering van het Actieprogramma Water en Ruimte.

Evaluatie watertoets

In 2011 is de tweede fase van de evaluatie van de watertoets afgerond. Daaruit komt naar voren dat de watertoets een zinvolle bijdrage levert aan een goede ruimtelijke ordening op verschillende schaalniveaus. Voorts worden aanbevelingen gedaan om het functioneren van de watertoets in de praktijk te verbeteren. In de derde fase van de evaluatie, die in 2012 wordt gestart, zullen de aanbevelingen uit de tweede fase worden uitgewerkt. Voor de evaluatie is de vorm gekozen van een lerende evaluatie, waardoor de praktijk rond water en ruimte zelf tot verbeteringen en innovaties komt.

Actietabel NWP ruimtelijke aspecten waterbeleid

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
10	●	●	○					
11	●	●	○					
12	●	●				●		
13	●	●	○					
14	●	●						
15	●	●						
16	●	●						
17	●	●		○				
18	●	●						

Noot: De planning van de acties 10, 11 en 17 uit het Nationaal Waterplan is in het Deltaprogramma herzien op basis van nieuwe inzichten.

2.3 Waterbewustzijn

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Draagvlak voor (ingrijpende) watermaatregelen vergroten
- Samenwerking en kennisuitwisseling in het waterbeheer verbeteren
- Waterbewust gedrag bevorderen
- Aandacht voor wateronderwerpen in het onderwijs en bij jongeren stimuleren

Mijlpalen 2011

- De campagne Nederland Leeft met Water is geactualiseerd en in samenspraak met de waterpartners herijkt

Voortgang

In verband met de bezuinigingen is de overkoepelende aanpak om het waterbewustzijn van inwoners van Nederland te vergroten [19] stopgezet.

Nederland leeft met Water

Nederland leeft met Water heeft als massamediale campagne een goede bijdrage geleverd aan het bewustzijn bij het brede publiek. De campagne heeft zijn doel inmiddels bereikt. Vandaar dat eind 2011 is besloten Nederland leeft met Water op een andere wijze in te richten. Om het waterbewustzijn en het draagvlak voor het waterveiligheidsbeleid te bestendigen, blijven zowel de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu als de deltacommissaris in hun optredens aandacht vestigen op waterbewustzijn.

Vergroten handelingsperspectief bij (dreigende) overstroming

De provincies maken en beheren risicokaarten waarop ook overstromingsinformatie wordt vermeld. De gegevens zijn afkomstig van gemeenten, het Rijk en provincies zelf. Om de risicokaart verder te ontwikkelen, werken provincies samen met gemeenten (bandweer en milieudiensten), veiligheidsregio's, eerstehulpdiensten, waterschappen en met de ministeries van Infrastructuur en Milieu en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties [21].

Overstromingsrisicokaarten, overstromingsrisicobeheerplannen en een goede informatie-uitwisseling tussen overheden onderling dragen bij aan het vergroten van het handelingsperspectief bij professionals en burgers.

Water in het onderwijs

In 2009 spraken het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten in het kader van het Nationaal Waterplan af om jongeren op een effectieve en aansprekende manier in aanraking te brengen met de waterpraktijk. Enerzijds om het duurzaam omgaan met water en het draagvlak voor en de betrokkenheid bij watermaatregelen in de samenleving ook op de lange termijn te bevorderen. Anderzijds om te stimuleren dat talenten voor waterberoepen kiezen, zodat de instroom van jonge professionals in de watersector op het benodigde peil komt en blijft.

De landelijke Stuurgroep Watereducatie, ingesteld als tweejarige impuls, stimuleert het gebruik van bestaande lesmaterialen en educatieve projecten rond water, onder meer via de website www.watereducatie.nl [22].

De stuurgroep heeft het Actieplan Watereducatie opgesteld en aan alle acties uit dit plan is inmiddels uitvoering gegeven. Zo is bijvoorbeeld, als houvast voor de adequate behandeling van het thema water op alle schoolniveaus, door de Stichting Leerplanontwikkeling in 2011 een voorstel ontwikkeld met voorbeelduitwerkingen. Met dit 'leerplan' ontwikkelt watereducatie zich van een verzameling losse lespakketten en projecten naar een overzichtelijk domein met interessante lesinhouden en leermiddelen voor vakgebieden als techniek, aardrijkskunde, biologie en geschiedenis.

In het Bestuursakkoord Water van mei 2011 geven het Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven aan dat zij samen met het bedrijfsleven en de onderwijssector hun inspanningen versterken om het bestaande onderwijs over water te structureren en te verbeteren. In het kader van de Topsector Water werd aandacht gevestigd op het dreigend tekort aan goed opgeleide mensen voor de watersector (zie 2.4).

De acties met betrekking tot educatie uit het Bestuursakkoord Water [B40] worden in het perspectief van de human capital agenda van de Topsector Water uitgewerkt.

Actietabel NWP waterbewustzijn

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
19	Overkoepelende aanpak waterbewustzijn						●		
20	Voortzetten en versterken waterbewustzijns campagne 'Nederland leeft met Water'						●		
21	Vergroten handelingsperspectief bij (dreigende) overstroming								
22	Uitvoeren actieplan Watereducatie						●		

2.4 Kennis en innovatie

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Een kennisagenda voor de planperiode 2009-2015; hierbij wordt ook rekening gehouden met de kennisbehoefte voor het Deltaprogramma
- Doorontwikkelen en onderhouden van kennisinfrastructuur
- Ambitie op deltagebied toonaangevend te zijn in de internationale kennis- en innovatiearena

Mijlpalen 2011

- Advies Topsector Water 'Water verdient het' en voorstellen voor een innovatiecontract 'Nederland Waterland, onze bron voor Welvaart en Groei'

Voortgang

Nationale Kennis- en Innovatieagenda Water 2009-2015

In het Kennisplatform Water (KPW) worden de agenda's van de kennispartijen in de watersector onderling uitgewisseld. In 2011 hebben de leden van het KPW aangegeven niet door te willen gaan met een gezamenlijke Kennis- en Innovatieagenda Water. De leden herkenden zich te weinig in de geformuleerde kennis- en innovatievragen en in de wijze van prioritering. De verschillende leden van het KPW gaan een eigen agenda opstellen. Wel brengt het KPW jaarlijks advies uit aan de leden over nieuwe ontwikkelingen, kennislacunes en doublures in de afzonderlijke agenda's

Raad voor Deltaonderzoek

In de Raad van Deltaonderzoek (RDO) zitten vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, de overheden, universiteiten en (technologische) kennisinstituten op het gebied van waterbeheer. De RDO adviseerde in 2011 voor het eerst de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over het strategisch deltaonderzoek, zoals het onderzoeksprogramma van Deltares. In de onderzoeksprogrammering is rekening gehouden met de kennisbehoefte uit de Agenda van de Topsector Water.

Maatschappelijke Innovatieagenda Water

De Maatschappelijke Innovatieagenda Water (MIAW) is een aantal jaren geleden gestart als een project van Nederland Ondernemend Innovatieland. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu is inmiddels verantwoordelijk voor

de MIAW. In 2011 is met subsidie van de MIAW de stichting Water Governance Centre Netherlands opgericht. In 2011 is ook de aanbesteding van fase 2 van de SBIR klimaatadaptatie en water afgerond. Zeven ondernemers kunnen hierbij hun ideeën over het aanpassen van de waterhuishouding aan de klimaatverandering verder ontwikkelen. Zij krijgen daarvoor 7,3 miljoen euro financiële ondersteuning van het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

De projecten Building with Nature and Flood Control 2012 zijn in 2011 als business cases opgenomen in de voorstellen voor het innovatiecontract Deltatechnologie van de Topsector Water.

De MIAW-projecten waren sterk vertegenwoordigd bij de Innovatie-estafette van 4 oktober 2011. Er werd onder meer een convenant afgesloten tussen de stichting Ecoshape, Rijkswaterstaat en de Unie van Waterschappen om de toepassing van Building with Nature-concepten door waterbeheerders te bevorderen. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu bood een voucher van drie miljoen euro aan de stichting IJkdijk aan voor de opschaling van de pilot IJkdijk.

Topsector Water

In de bedrijfslevenbrief 'Naar de top' van 4 februari 2011 wees het kabinet water aan als een van de negen topsectoren. Het gaat daarbij om watertechnologie, deltatechnologie en delen van de maritieme technologie (waaronder haveninfrastructuur en scheepsbouw). Uitgangspunt van de topsectoren-aanpak is een goede samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen en de overheid. De overheid komt zelf niet met voorstellen voor de sectoren, maar vraagt bedrijven en wetenschappers om een actieagenda op te stellen. De ambitie van de topsector Water is om de toegevoegde waarde van de Nederlandse watersector in de periode tot 2020 te verdubbelen.

Op 17 juni 2011 bood het Topteam Water het advies en de actieagenda 'Water verdient het' aan het kabinet aan. In deze agenda zijn zeven speerpunten benoemd die bijzondere kansen bieden bij het uitbouwen van de Nederlandse concurrentiepositie in de watersector. Op 13 september 2011 reageerde het kabinet op de adviezen met de Kamerbrief 'Naar de top: het bedrijvenbeleid in actie(s)'. Dit resulteerde op 30 december 2011 in voorstellen voor een innovatiecontract 'Nederland Waterland, onze bron voor Welvaart en Groei'.

Actietabel NWP kennis en innovatie

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
23 Actueel houden nationale kennis- en innovatieagenda	●							
24 Periodieke rapportage over de voortgang van de kennis- en innovatieagenda		■						
25 Prioritering en programmering kennisontwikkeling en innovatie		■						
26 Uitvoeren Maatschappelijke Innovatie Agenda Water (MIAW)			●					
27 Verbeteren deltakennisinfrastructuur								
28 Voorbereiden praktijkgericht ontwikkelingsprogramma	●							

2.5 Monitoring en evaluatie

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Voortgangsinformatie en beleidsevaluatie van wezenlijk belang
- Informatiebeheer wordt verbeterd

Mijlpalen 2011

- Informatiehuis Water operationeel voor het thema waterkwaliteit

Voortgang

Over de voortgang van de uitvoering van het waterbeleid [29] en het Bestuursakkoord Water [B1] wordt met ingang van 2011 gerapporteerd in Water in beeld.

In plaats van het uitbrengen van een aparte Waterbalans in 2013, is besloten dat het Planbureau voor de Leefomgeving de effectiviteit van het waterbeleid structureel meeneemt in de Balans van de Leefomgeving. Die verschijnt om de twee jaar [30].

Voor de monitoring van de doelmatigheidswinst die met het Bestuursakkoord Water wordt nagestreefd, is een Plan van Aanpak [B5] opgesteld. Zie hoofdstuk 7.

Op 1 januari 2011 ging het Informatiehuis Water (IHW) officieel van start [31]. Het IHW is een samenwerking tussen Rijkswaterstaat (namens het ministerie van Infrastructuur en Milieu), het Waterschapshuis (namens de waterschappen) en het IPO (namens de provincies) en is gevestigd in Amersfoort. Het IHW voert een gemeenschappelijke front-office met de Helpdesk Water, die opereert vanuit het Water Management Centrum van Rijkswaterstaat.

Het doel van het IHW is waterinformatie efficiënt en effectief tussen de waterpartners te laten stromen en voor derden beschikbaar te stellen, ter voorbereiding, uitvoering, evaluatie en verantwoording van het waterbeleid in brede zin. Zo wordt het gegevensbeheer op orde gebracht en worden de werkprocessen van de leveranciers en de

gebruikers van de gegevens verlicht. Allereerst werkt het IHW aan een efficiënter gegevensbeheer van de Kaderrichtlijn Water.

In het IHW is inzet van personeel en middelen gebundeld die voorheen versnipperd over waterbeheerders plaatsvond. Zo zijn onder meer enkele faciliteiten voor databeheer en -verwerking van RWS Waterdienst overgegaan naar het IHW. Ook verbetert het IHW de ICT-instrumenten die nodig zijn voor de KRW-stroomgebiedbeheerplannen 2015. Voorts helpt het IHW de provincies met een uniform register op internet voor de zwemwaterfaciliteiten, inclusief de zwemwaterkwaliteit in Nederland.

De intentie om de activiteiten van het IHW stapsgewijs uit te breiden naar het gehele waterdomein is door het Bestuursakkoord Water bekrachtigd. Het eerste werkteerrein voor deze vervolgfase is het gegevensbeheer voor de bescherming tegen overstromingen, onder meer benodigd bij de implementatie van de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's.

In 2011 is door de ministeries van Infrastructuur en Milieu, Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en Defensie een verkenning uitgevoerd naar nut en noodzaak van oprichting van een 'Informatiehuis Mariene' (IHM). Dit gebeurde met consultatie van kennisinstituten, bedrijven en andere gebruikers en leveranciers van mariene informatie. Drijfveren zijn de Europese wetgeving (Kaderrichtlijn Mariene Strategie en Natura 2000) en beoogde nieuwe activiteiten op de Noordzee, zoals windenergie. De verkenning moet leiden tot een besluit over oprichting van een organisatie IHM en deelnemers daarin. Gezien het spelersveld en de aard van het benodigde werk start het IHM apart van het Informatiehuis Water. Wel benut het IHM expertise en producten van het IHW en maakt het IHM gebruik van de technische infrastructuur van het IHW.

Actietabel NWP monitoring en evaluatie

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
29	Besluit over manier van rapporteren over voortgang waterbeleid en gezamenlijk informatiebeheer	●							
30	Evaluatie effectiviteit Waterbeleid (Waterbalans)		■		●				
31	Afspraken over informatieuitwisseling, databeheer en datamanagement						●		

Actietabel BAW algemene acties

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
B1	Jaarlijkse rapportage BAW in Water in beeld	■	●					

Actietabel BAW monitoring

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
B5	Plan van Aanpak monitoring doelmatigheidswinst	●						

2.6 Klimaat

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Klimaatontwikkeling wordt nauwgezet gevolgd

Mijlpalen 2011

- Geen

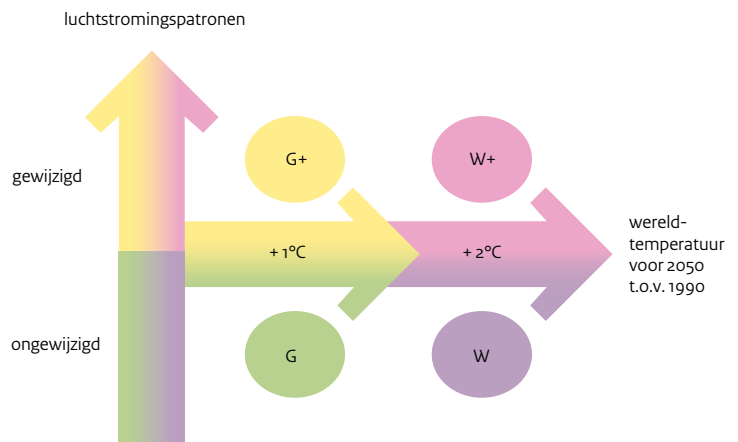
Voortgang

Klimaatscenario's

Klimaatscenario's zijn consistente en plausibele beelden van een mogelijk toekomstig klimaat. Ze geven aan in welke mate temperatuur, neerslag, wind et cetera kunnen veranderen bij een bepaalde mondiale klimaatverandering. De scenario's doen uitspraken over het gemiddelde weer en over de kans op extreem weer in de toekomst en bijbehorende onzekerheden.

De huidige generatie klimaatscenario's dateert uit 2006 en is nog up to date. Inmiddels voert het KNMI onderzoek uit naar nieuwe scenario's, de zogenoemde KNMI'Next scenario's. De geactualiseerde scenario's verschijnen in 2013 [32].

Ten behoeve van het Deltaprogramma is het KNMI betrokken bij de specifiek voor het Deltaprogramma opgestelde Deltascenario's, die in 2011 zijn verschenen. In 2012 wordt gewerkt aan een nadere uitwerking en verbetering van onderdelen van de Deltascenario's. De mogelijk nieuwe klimaatinzichten die voortkomen uit de KNMI'Next scenario's worden daar zo veel mogelijk in betrokken.

G	Gematigd	1°C temperatuurstijging op aarde in 2050 ten opzichte van 1990 geen verandering in luchtstroompatronen in West-Europa
G+	Gematigd +	1°C temperatuurstijging op aarde in 2050 ten opzichte van 1990 + winters zachter en natter door meer westenwind + zomers warmer en droger door meer oostenwind
W	Warm	2°C temperatuurstijging op aarde in 2050 ten opzichte van 1990 geen verandering in luchtstroompatronen in West-Europa
W+	Warm +	2°C temperatuurstijging op aarde in 2050 ten opzichte van 1990 + winters zachter en natter door meer westenwind + zomers warmer en droger door meer oostenwind

Schematische weergave van de klimaatscenario's van het KNMI

Bron: www.knmi.nl/klimaatscenario's/

Actietabel NWP klimaat

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
32	Actualisatie KNMI klimaatscenario's, inclusief een scenario voor de plausibele bovengrens				●				
33	Herijking wateropgave n.a.v. nieuwe KNMI scenario's				●				

3 Waterbeleid in thema's

Actietabel BAW waterkeringen		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
B14	Vervangen afspraken opslagpercentage	●	●					
B15	Overdracht financieel risico x projecten HWBP				●			
B16	Nagaan doelmatigheidsprikkel via projectbijdrage	●						
B17	Plan van aanpak nHWBP	●						
B18	Uitwerking wijze van toetsen en rapporteren	●						
B19	Besluit over vervolg Veiligheid Nederland in Kaart	●	○					
B20	Zeggenschap waterschap bij programmeren, etc.	●						
B21	Voorstel gezamenlijke uitvoeringsorganisatie. RWS en waterschap	●	●					
B22	Wetsvoorstel aanpassing financiering en toetsing	●	●					

3.1 Waterveiligheid

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Actualisering van de waterveiligheidsnormen
- Toetsen van waterkeringen meer toekomstgericht
- Nieuwe concepten verkennen, zoals Deltadijken
- Ruimte reserveren voor beschermingszones
- Werk in uitvoering voortzetten
- Beperken van gevolgen van overstromingen door gebiedsgerichte uitwerkingen
- Rampenbeheersing en crisisbeheersing in de waterkolom
- Implementatie Richtlijn Overstromingsrisico's
- Bewoners buitendijks zelf verantwoordelijk, eventuele herijking

Mijlpalen 2011

- Doorlopende uitvoering verbeterprogramma's waterveiligheid
- Landelijke Rapportage derde toetsing
- Besluit over toepassingsbereik Richtlijn Overstromingsrisico's

Het doel van het waterveiligheidsbeleid is te komen tot duurzame beheersing van overstromingsrisico's op een maatschappelijk aanvaardbaar niveau. Ingezet wordt op meerlaagsveiligheid, opgebouwd uit drie lagen:

1. Preventie als primaire pijler van beleid
2. Duurzame ruimtelijke planning
3. Rampenbeheersing op orde krijgen en houden

Het accent ligt op het op orde krijgen van de huidige veiligheid en het voorbereiden op de toekomst. Dit gebeurt via de lopende uitvoeringsprogramma's en de deelprogramma's van het Deltaprogramma, waarin de deltabeslissingen worden voorbereid. De lopende uitvoeringsprogramma's zijn het Hoogwaterbeschermingsprogramma, Ruimte voor de Rivier, Maaswerken en Zwakke Schakels Kust. Deze programma's zijn onderdeel van het Deltaprogramma.

In het Bestuursakkoord Water zijn afspraken gemaakt over de financiële bijdrage van de waterschappen aan de uitvoering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma.

Actietabel NWP waterveiligheid		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
34	Nieuwe normen definiëren in een overstromingskans per dijkkring		●			○			
35	Voorschrift toetsen en hydraulische randvoorwaarden aanpassen		●						○
36	Uitvoeren kosten-batenanalyse en analyses slachtofferpotentieel ten behoeve van definiëren normen	●	○						
37	In beeld brengen ruimtelijke consequenties van nieuwe normeringssystematiek en herijking beschermingszones								
38	Inzichtelijk maken of ruimte voor waterberging en rivierafvoer in rivierenbed volstaat (als onderdeel van vierde toetsing)								
39	Proeftoetsing representatief aantal dijkkringen aan nieuwe normen								
40	Definitieve besluitvorming over nieuwe normen					○			●
41	Toetsing primaire waterkeringen aan hydraulische randvoorwaarden van 12 jaar vooruit					○			○
42	Elke 12 jaar bekijken of normen voldoen								
43	Verkenning nieuwe concepten voor waterveiligheid inclusief Deltadijken		●						
44	Nadere regels om beschermingszones van primaire waterkeringen vast te leggen in bestemmingsplannen		●						
45	Afwegen en vastleggen in bestemmingsplannen van ruimtebehoefte voor beschermingszones				●				
46	Ontwikkelen methode overstromingsrisicozonering	●	○						
47	Doen van voorstellen voor risicozonering uitgewerkt op kaarten voor die gebieden die kwetsbaar zijn			●					
48	Opstellen AMvB vitale infrastructuur in kwetsbare gebieden			●					
49	Verkenkende studie weginfrastructuur en waterveiligheid	●							
50	Stimulering gebiedspilots						●		
51	Informatievoorziening (dreigende) overstroming	●							
52	Inventarisatie en beoordeling van knelpunten in buitendijks gebied en doorwerking uitkomsten naar beleid		●						
53	Samenwerkingsovereenkomsten waterbeheerders met veiligheidsregio's	●							
54	Ruimte voor de Rivier, Maaswerken, Zwakke Schakels en Zeeweringen Zeeland								
54a	Ruimte voor de Rivier						●		
54b	Maaswerken - Zandmaas						●		
54c	Maaswerken - Grensmaas							●	
54d	Maaswerken - Maasroute						●		
54e	Zwakke schakels								
54f	Zeeland						●		
55	Hoogwaterbeschermingsprogramma								
56	Periodieke toetsing waterkeringen		●						
57	Richtlijnconforme risicokaarten				●				
58	Overstromingsrisicobeheerplannen						●		
59	Internationale afstemming EU-breed en binnen de stroomgebiedcommissies								

Noot:
In het Nationaal Waterplan staat abusievelijk dat actie 35 en 43 in 2010 moeten worden uitgevoerd. Dit moet zijn 2011. De planning van actie 46 uit het Nationaal Waterplan is in het Deltaprogramma herzien op basis van nieuwe inzichten.

Legenda

- Verbetering aan dijk, duin, of dam
- Verbetering aan kunstwerk
- Dijkstuk
- Project Zwakke schakels langs de Kust
- Project Zeeweringen Zeeland
- N.a.v. nader onderzoek is gebleken dat kering voldoet
- N.a.v. nader onderzoek kan blijken dat de kering voldoet
- Planstudie
- Realisatie
- Gerealiseerd

Voortgang

Actualisering veiligheidsnormen

In 2011 heeft de staatsecretaris van Infrastructuur en Milieu de Tweede Kamer (Kamerstuk 31 710, nr. 22) geïnformeerd dat beslissingen over beschermingsniveaus niet alleen kunnen worden gebaseerd op rekenkundige exercities en aannames. Beslissingen moeten óók en juist worden genomen op basis van een bestuurlijke en politieke dialoog. Hiermee is in 2011 gestart. Dat jaar zijn een Maatschappelijke Kosten Baten Analyse en Slachtofferanalyses [36] afgerond. De analyses [36] zijn omgeven met onzekerheden, bandbreedtes en aannames. Omdat naast preventie ook wordt gekeken naar de mogelijkheden van ruimtelijke inrichting en rampenbeheersing (zie ook: meerlaagsveiligheid), is er geen principebesluit genomen voor de actualisering van de waterveiligheidsnormen. Wel zijn drie aandachtsgebieden gedefinieerd: het rivierengebied, delen van de regio Rijnmond-Drechtsteden en Almere.

Aan de partners in de gebiedsgerichte deelprogramma's van het Deltaprogramma is gevraagd, om in de komende jaren in kaart te brengen welke slimme combinaties van maatregelen mogelijk zijn om de veiligheid in de toekomst te waarborgen. Dus niet alleen versterking van dijken, maar ook vergroting van de opslagcapaciteit voor het water, ruimtelijke maatregelen waarmee een gebied minder overstromingsgevoelig wordt ingericht (bijvoorbeeld compartimentering en verhoogde vluchtroutes) of andere bouwwijzen (bijvoorbeeld waterrobuust bouwen) en goed uitgewerkte evacuatieplannen. Zo wordt toegewerkt naar een breed gedragen beslissing over de vraag of de normen moeten worden geactualiseerd en zo ja hoe?

Omdat er geen principebesluit voor de actualisering van de waterveiligheidsnormen is genomen, is ook geen proeftoetsing [39] gestart.

Toetsingen

In het Bestuursakkoord Water is afgesproken dat wordt gestreefd naar het terugbrengen van de frequentie van de toetsing van eenmaal per zes jaar naar eenmaal per twaalf jaar [B22]. Verder is afgesproken dat de start van de vierde ronde toetsing wordt uitgesteld tot uiterlijk 2017. Wel wordt de derde ronde toetsing verlengd, voor die keringen waarvoor na afloop van de derde ronde toetsing nader onderzoek nodig is om tot een oordeel te komen. Concreet betekenen deze afspraken dat aanpassing van het voorschrift toetsen en de hydraulische randvoorwaarden ten behoeve van de vierde toetsronde [35] wordt uitgesteld tot uiterlijk 2017. De resultaten van de vierde ronde toetsing zijn daardoor niet in 2017 beschikbaar [56].

Regeerakkoord VVD-CDA (september 2010)

'Vergroting van de waterveiligheid van onze door rivieren doorsneden delta blijft een kerntaak van de overheid en is nodig om te kunnen blijven voldoen aan geldende normen'.

Meer concreet:

- Achterstallig onderhoud op dit gebied wordt uitgevoerd
- Er wordt gewerkt aan veilige dijken en waterkeringen
- De kustwering wordt versterkt
- Het kabinet zal de voorstellen van de Deltacommissie nader bekijken en uitwerken in het MIRT

Waterveiligheid buitendijks

Voor waterveiligheid in buitendijkse gebieden is onderzocht of herijking van het beleid nodig is [52]. Gezamenlijk hebben de betrokken overheden geconcludeerd dat wijziging van de huidige rollen en verantwoordelijkheden buitendijks niet nodig is. Daarom komt er geen nationale norm voor het voorkomen van slachtoffers buitendijks. Hiervoor is geen aanleiding, omdat de kans op slachtoffers verwaarloosbaar is. Wel is het nodig dat het Rijk en de regio's samen de implementatie van het beleid verbeteren. Aandachtspunten hierbij zijn risicocommunicatie naar burgers en meerlaagsveiligheid.

Waterveiligheid buitendijks is onderdeel van de integrale veiligheidstrategie in de gebiedsgerichte deelprogramma's van het Deltaprogramma. De huidige rollen en verantwoordelijkheden zijn daarbij het uitgangspunt.

Hoogwaterbeschermingsprogramma 2

Het Hoogwaterbeschermingsprogramma 2 omvat 89 projecten voor de versterking van dijken en/of kunstwerken die bij de eerste en tweede toetsing niet aan de norm voldeden [55]. In 2011 is de planstudie van één project afgerond: de Riensluis in Lemmer. Dit project is vervolgens in uitvoering genomen. Van vijf projecten is de realisatie afgerond, waarmee deze projecten nu aan de veiligheidsnorm voldoen. Het betreft:

- Nieuwe Stadse Zeedijk (tussen Stad aan 't Haringvliet en Den Bommel)
- Nederlekdiijk (bij Lekkerkerk)
- Scheveningen
- Johan Frisosluis Stavoren
- Havendam Lemmer

Per 31 december 2011 bevonden zich 29 projecten in de planstudiefase, tien projecten zijn in uitvoering en in totaal 47 projecten voldeden aan de norm. Van deze 47 projecten zijn 38 projecten daadwerkelijk gerealiseerd. Van negen projecten hebben de beheerders aangegeven dat de keringen alsnog aan de vigerende veiligheidsnormen voldoen, zonder dat hiervoor maatregelen moeten worden getroffen. Dit oordeel is bij de derde toetsing bevestigd.

Derde Landelijke Rapportage Toetsing

De toetsing van de waterkeringen [56] is vastgelegd in de Waterwet. De toetsing heeft tot doel om iedere zes jaar een uitspraak te doen over de waterstaatkundige toestand van de waterkeringen. De sterkte van de waterkeringen en kunstwerken wordt gerelateerd aan de krachten die er op worden uitgeoefend door extreme omstandigheden, zoals hoge waterstanden, wind en golven, die conform de wettelijke veiligheidsnorm (bijvoorbeeld met een kans van 1/10.000 per jaar) voorkomen.

De derde toetsing is uitgevoerd in de periode van 2006 tot 2011. De beheerders (waterschappen en Rijkswaterstaat) hebben de waterkeringen getoetst en hierover gerapporteerd aan de provincies. De provincies hielden toezicht op de uitvoering van de toetsing en gaven een veiligheidsoordeel per dijkkring. Tot slot heeft de Inspectie Verkeer en Waterstaat toezicht op de provincies gehouden en op basis van de provinciale oordelen het landelijk beeld opgesteld: de Landelijke Rapportage Toetsing.

De toetsing is uitgevoerd op basis van het wettelijk toetsinstrumentarium en de hydraulische randvoorwaarden (waterstanden) die bij de start van de toetsronde in 2006 zijn vastgesteld.

Beeld van primaire keringen in derde toets verbeterd

Het toetsresultaat kan per waterkering of kunstwerk 'voldoet aan de norm', 'voldoet niet aan de norm' of 'nader onderzoek' luiden. Het actuele beeld van de toestand van de keringen is sterk verbeterd ten opzichte van het vorige landelijke beeld, omdat er meer keringen zijn getoetst én met een verbeterd instrumentarium. Zo is het percentage 'nader onderzoek' gedaald van 37 naar 6 procent. De betrokken waterschappen, Rijkswaterstaat en provincies hebben een forse inspanning geleverd om tot het verbeterde landelijke beeld te komen.

Uitkomsten derde toets

De rapportages van de waterschappen en de provinciale veiligheidsoordelen vermelden geen acute veiligheidspro-

blemen waarvoor noodmaatregelen nodig zijn. In de derde toetsing is voor bijna alle waterkeringen een toetsoordeel gegeven. Het nieuwe toetsbeeld (zie figuur 3.1) maakt duidelijk dat het deel van de keringen dat voldoet aan de veiligheidsnorm gestaag toeneemt: van 1590 naar 2308 kilometer. De categorie 'nader onderzoek' is sterk gedaald, van 1329 naar 234 kilometer. Mede hierdoor steeg het percentage van de waterkeringen dat niet aan de norm voldoet wel, te weten van 680 naar 1225 kilometer. Een substantieel deel van deze laatste categorie maakt echter reeds onderdeel uit van lopende verbeterprogramma's.

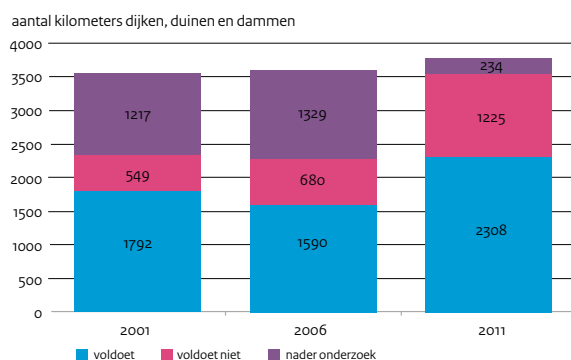
Van de 1.458 getoetste kunstwerken voldoen er 748, voldoen er 335 niet en is voor 375 kunstwerken nader onderzoek nodig. Het landelijk beeld ten aanzien van de kunstwerken is minder makkelijk te vergelijken met de vorige toetsronden. Dit komt door definitieaanpassing en het grote aantal kunstwerken langs de Maas in Limburg, die voor het eerst zijn getoetst. Hierdoor is de totale hoeveelheid kunstwerken aanzienlijk groter geworden.

Van de 335 kunstwerken die nu niet aan de norm voldoen, is naar huidig inzicht ongeveer twee derde (ruim 200 kunstwerken) niet opgenomen in bestaande verbeterprogramma's. Deze vormen ook een deel van de nieuwe verbeteropgave.

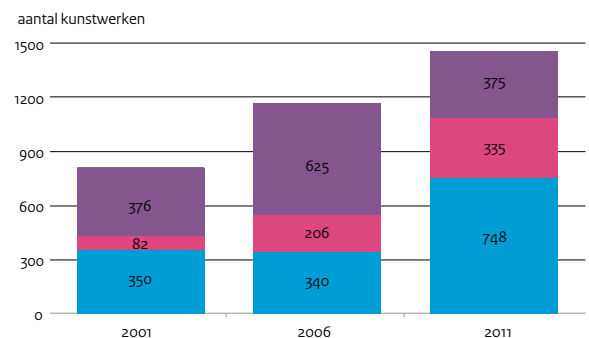
Het percentage keringen waarvoor na deze derde toetsronde nog nader onderzoek nodig is, is sterk gedaald. De bestuurlijke wens bij aanvang van het toetsproces was om het percentage 'nader onderzoek' voor de a- en b-keringen te halveren tot maximaal 15 procent. Dit doel is ruimschoots gehaald. Daarmee is een aanzienlijke prestatie geleverd. Het resterend percentage 'nader onderzoek' ligt bij enkele waterschappen nog ruim boven het gemiddelde. Met die waterschappen is overleg gevoerd om ook daar de omvang van het 'nader onderzoek' door een zogenoemde verlengde derde toetsing sterk te verminderen.

C-keringen

C-keringen zijn primaire keringen die indirect tegen buitenwater beschermen. Een voorbeeld hiervan zijn de

Figuur 3.1 Vergelijking landelijk beeld 1^e, 2^e en 3^e toetsronde

waterkeringen langs het Noordzeekanaal. In de eerste veiligheidstoets was slechts een beschrijving van de fysieke toestand voorgeschreven. In de tweede toets is slechts getoetst op eventuele verandering van de fysieke toestand ten opzichte van de eerste toets. In de derde toetsing is voor het eerst op alle faalmechanismen getoetst met specifieke toetsregels en hydraulische randvoorwaarden. Dit heeft geleid tot 246 kilometer c-keringen die niet aan de norm voldoen. Deze trajecten maken onderdeel uit van de totale 1.225 kilometer die niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm.

Toetsen langs de Maas in Limburg

Sinds 2005 geldt voor de waterkeringen langs de Maas ook een wettelijk vastgelegde waterveiligheidsnorm. Deze waterkeringen zijn in de derde toetsronde voor het eerst getoetst. Het toetsbeeld langs de Maas in Limburg is nog sterk in ontwikkeling vanwege een achterstand in toetservaring. In de verlengde derde toetsing verdiepen en completeren de betrokken waterbeheerders dit toetsbeeld.

Rampenbeheersing en crisisbeheersing

Na vaststelling van het modelconvenant in de waterkolom in 2010 is dit in 2011 ook door het veiligheidsberaad vastgesteld [53]. Tijdens een conferentie op 6 oktober 2011 van de Stuurgroep Management Overstromingen hebben de betrokken bestuurders gezamenlijk voor de start van de uitvoering in de regio's getekend. Dat proces, waarin de afspraken in praktijk worden gebracht, is in volle gang. Tussen Rijkswaterstaat en de waterschappen zijn afspraken gemaakt over informatievoorziening tijdens crises.

In november 2011 nam de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu een besluit over het toepassingsbereik van de Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) voor Nederland. Hiermee zijn de wateren die onder de werking van de ROR vallen nader aangewezen en is een 'basiskaart ROR wateren' samengesteld. Onder leiding van het Interprovinciaal Overleg worden voor deze wateren de overstromingsrisico- en overstromingsgevaarkaarten gemaakt die in 2013 aan de Europese Commissie worden gerapporteerd.

In 2011 zijn de rijks- en regionale bouwstenen aangeleverd voor het opstellen van overstromingsrisicobeheerplannen (ORBP-en). De ORBP-en moeten in 2014 klaar zijn. Met het oog op de komst van de Omgevingswet en de afspraken in het Bestuursakkoord Water (doelmatigheid) wordt (nu al) gekeken hoe de uitwerking en implementatie van de ROR (kaarten en plannen) hierop [=op de Omgevingswet en BAW-afspraken] het beste kan anticiperen. Binnen de internationale riviercommissies zijn afspraken gemaakt over de kaarten voor de (internationale) stroomgebieden Rijn, Maas-Schelde en Eems. Op deze kaarten staan de hoofdwateren met belangrijke zijtakken. Voor de Rijn is een eerste versie van het overstromingsrisicobeheerplan besproken.

Ruimtelijke planning

De ruimtelijke reserveringen ten behoeve van een toekomstige hogere afvoer van de Maas [123] zijn opgenomen in het concept-Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro, voorheen bekend als AMvB Ruimte).

Overstromingsrisicozonering is een planologisch instrument om gebieden te onderscheiden met verschillende overstromingsrisico's. Door voor deze gebieden specifieke inrichtingsmaatregelen te bepalen, draagt risicozonering bij aan het veiligheidsbeleid tegen overstromingen en aan duurzame ruimtelijke planning. In november 2011 verscheen een eerste rapportage overstromingsrisicozonering. Deze rapportage geeft een beeld voor de dreiging vanuit het hoofdwatersysteem voor het gehele land. Hieruit blijkt dat de risico's in bijvoorbeeld de Haarlemmermeer voor een overstroming vanuit het hoofdwatersysteem vrijwel nihil zijn [168].

In 2011 is een verkenning uitgevoerd naar de kwetsbaarheid van vitale en kwetsbare functies voor overstromingen [48] en de mogelijkheden om deze kwetsbaarheid te verminderen door middel van ruimtelijke maatregelen. Hierbij bleek onder meer dat er bij de locatiekeuze, aanleg en bouw van vitale en kwetsbare functies tot dusverre structureel geen rekening werd gehouden met deze risico's. Dit jaar wordt een aantal vervolgvragen onderzocht en wordt aangesloten bij de beleidsvorming voor gevolgenbeperking in het kader van het Deltaprogramma. Daarbij wordt bekeken of het noodzakelijk is om voor dit onderwerp een AMvB op te stellen.

Verkenning nieuwe concepten voor waterveiligheid inclusief Deltadijken

Voor de verkenning van nieuwe concepten voor waterveiligheid [43] zijn diverse onderzoeken uitgevoerd rondom dijken. Een daarvan is de haalbaarheidsstudie naar Deltadijken. In aanvulling op de studie 'Deltadijken: ruimtelijke implicaties – effecten en kansen van het doorbraakvrij maken van primaire waterkeringen' is een bredere haalbaarheidsstudie naar dit type dijken afgerond. In november 2011 kwam ook het rapport 'Multifunctioneel gebruik van waterkeringen' gereed. Hierin worden de kansen en problemen van het bouwen op en aan waterkeringen nader verkend.

Stimulering gebiedspilots

In 2011 zijn de rapportages van de Gebiedspilots Waterveiligheid opgeleverd [50]. De resultaten van de gebiedspilots lieten zien dat er veel mogelijkheden zijn om op lokaal niveau oplossingen te vinden voor het verbeteren van de waterveiligheid met een meerlaagse veiligheidsstrategie. De resultaten worden in het kader van het Deltaprogramma verder uitgewerkt.

3.2 Watertekort en zoetwatervoorziening

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- De bestaande zoetwatervoorziening blijft tot 2015 uitgangspunt
- Bestrijding van droogte en verdroging overeenkomstig NBW-actueel
- Geen garanties dat er in de toekomst overal en altijd voldoende zoet water beschikbaar is

Mijlpalen 2011

- Eisen van gebruiksfuncties zoetwatervoorziening zijn inzichtelijk gemaakt

Voortgang

Watertekort

In Nederland en in de stroomgebieden van de Rijn en de Maas is in april en mei 2011 weinig neerslag gevallen. Het landelijk neerslagtekort - het verschil tussen de neerslag en de verdamping – liep toen op tot 152 mm. Dat is twee keer zoveel als normaal in die tijd van het jaar. De grondwaterstanden waren in het overgrote deel van Nederland toen laag tot extreem laag. Samen met de waterschappen werd een breed scala aan maatregelen getroffen om de watervoorraad te vergroten, de drinkwatervoorziening te waarborgen, de verzilting te bestrijden en de bevaarbaarheid en veiligheid voor de scheepvaart in stand te houden.

Ook in november 2011 was het in de stroomgebieden van Rijn en Maas extreem droog. Deze situatie leidde tot zeer lage afvoeren en waterstanden op de Rijn en Maas. Op maandag 28 november 2011 bedroeg de afvoer op de Rijn bij Lobith 795 m³/s. Normaal is dat 1950 m³/s in november. De waterstand was 6,91 m + NAP. Dit is nog maar 1 centimeter boven de laagst gemeten waterstand (6,90 m +NAP in augustus 2003), sinds het begin van de metingen. De afvoer was echter niet de laagste die ooit is gemeten. Dat komt doordat de bodem van de Rijn in de loop der jaren is gedaald. Hierdoor hoort bij dezelfde afvoer een steeds lagere waterstand. De laagst gemeten afvoer op de Rijn is tot nu toe 620 m³/s, in november 1947. Ook de afvoer op de Maas was laag, echter niet zo extreem als op de Rijn.

Er zijn beheersmaatregelen getroffen om problemen te voorkomen, zoals het extra inlaten van water uit de Lek om de verzilting van het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaal terug te dringen. Een andere maatregel was het extra leiden van zoet water richting het Volkerak-Zoommeer. De onttrekkingen vanuit de Hollandse IJssel zijn gestopt.

Problematiek van verdroging

Oppervlaktewateren en terrestrische natuur hebben een waterbehoefte en vanuit die behoefte ontstaat een watervraag. Indien het wateraanbod achterblijft bij de watervraag is er sprake van een watertekort en spreekt men van 'verdroging'.

In laag Nederland vragen veenweidegebieden en natte natuur om water voor het behoud van de waterpeilen en vanuit een doorspoelbehoefte. Verdroging wordt tegengegaan door het handhaven van peilen in peilbeheerste gebieden en door inlaat van water (eventueel via geringe aanpassingen) in gebieden die vanuit het hoofdwatersysteem kunnen worden voorzien van water. Omdat bij dit laatste sprake is van gebiedsvreemd water kan dit leiden tot problemen met de waterkwaliteit. Onderzoek naar strategieën om de beschikbaarheid van voldoende water van een goede kwaliteit te kunnen garanderen, nu en in de toekomst, is onderdeel van het deelprogramma Zoetwater van het Deltaprogramma.

In grote delen van hoog Nederland is er wel een watervraag, maar geen binding met het oppervlakte water in het hoofdwatersysteem. Voor grondwaterafhankelijke oppervlaktewateren en natte natuurgebieden is het beleid en beheer daar gericht op waterconserving en het op peil houden van natte bufferzones rondom verdrogingsgevoelige gebieden.

Verdroging kent twee componenten. Enerzijds: de omvang van de voorraad van het grondwater in relatie tot onttrekkingen (zoals voor beregening en winningen voor menselijke consumptie) en transport (kwel) van grondwater naar oppervlaktewateren en terrestrische natuur die van grondwater afhankelijk zijn. Anderzijds: de feitelijke peilen van het ondiepe grondwater in relatie tot gewenste peilen voor landbouw (dieper) en natuur (ondieper). Verdroging

Actietabel NWP watertekort en zoetwatervoorziening

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
60	Handhaven huidige zoetwatervoorziening en uitvoeren maatregelen watertekorten van NBW-actueel							
61	Landelijke verkenning zoetwatervoorziening en nemen van besluit over lange termijn zoetwatervoorziening					●		
62	Verkenning effect klimaatverandering op verdroogde en verdrogingsgevoelige natuur					●		
63	Inzichtelijk maken zoetwatervoorziening gebruiksfuncties	●						
64	Onderzoek reële prijsbepaling in Nederland					●		
65	Geen-spijtmateregelen watergebruikers om aan te passen aan veranderende omstandigheden					●		

speelt zich met name af op het grensvlak tussen landbouw en natuur: daar waar landbouw en natuur elkaar raken ligt in delen van het natuurareaal de actuele grondwaterspiegel lager dan voor de (natte) natuur wenselijk is.

In de droogtestudie uit 2005 (Watertekort opgave – eindrapport, 2005) is een methode gehanteerd om te bepalen hoeveel water natuur nodig heeft voor het handhaven van watercondities (het optimale en gewenste grond- en oppervlaktewaterregime). In het kader van de ILG-nulmeting 2006 werd ingeschat dat circa 220.000 hectare natuurgebied (volgens de Ecologische Hoofdstructuur, EHS) is verdroogd.

Vanaf 2007 bevorderde het Landelijk Steunpunt Verdroging (LSV) de uitwisseling en verstrekking van gegevens tussen en aan partijen die betrokken zijn bij verdrogingsbestrijding. Eind 2011 was er volgens het inmiddels opgeheven LSV nog steeds sprake van een verdroogd areaal van circa 206.000 hectare.

Relevante beleidskaders ten aanzien van verdroging zijn N2000, KRW, EHS en Topgebieden (prioritaire verdrogingsgevoelige N2000 en EHS-gebieden).

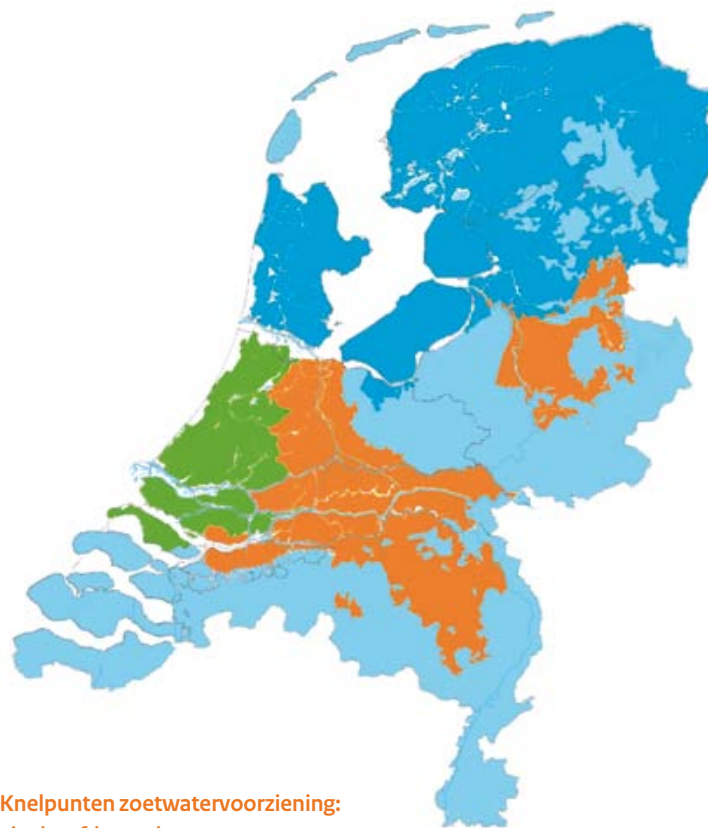
Grondwatervoorraad stabiel

In de KRW Stroomgebiedbeheerplannen 2009-2015 is aangegeven dat de kwantitatieve toestand van alle grondwaterlichamen goed is: er is geen sprake van uitputting van de beschikbare grondwatervoorraad. Onttrekkingen van grondwater worden in voldoende mate aangevuld door het neerslagoverschot of infiltraties.

In 2011 is een start gemaakt met de actualisatie van het 'Protocol voor toestand- en trendbeoordeling van grondwaterlichamen.' In overeenstemming met de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW, richtlijn 2000/60/EC) en de Grondwaterrichtlijn (GWR, richtlijn 2006/118/EC) geeft het protocol richting aan de wijze waarop grondwaterbeheerders (provincies en waterschappen) de beoordeling van de kwantitatieve toestand van grondwaterlichamen moeten uitvoeren. In dit protocol wordt aanvullend aandacht besteed aan de beoordeling van winningen voor menselijke consumptie. Afronding van het protocol is voorzien medio 2012.

Gelet op het rijksbelang is de herijkte EHS als nationaal ruimtelijk belang opgenomen in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR). In het Regeerakkoord zijn bezuinigingen op het natuurbeleid en de wens tot decentralisatie van het natuurbeleid opgenomen. In 2011 is hierover en over de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) een overeenkomst opgesteld tussen Rijk en provincies.

Bij de afspraken rond het decentralisatieakkoord natuur kon nog geen overeenstemming worden bereikt over de benodigde hydrologische maatregelen inclusief financiering daarvan. Alvorens tot nadere afspraken te komen gaan provincies en waterschappen na in welke mate de opgaven

**Knelpunten zoetwatervoorziening:
vier hoofdoorzaken**

Legenda

- geen wateraanvoer mogelijk
- gebieden waar onvoldoende water beschikbaar is in de rivieren en kanalen
- de voorraad is overvraagd en/of raakt uitgeput (IJsselmeer)
- de inlaatpunten raken te zeer verzilt

(in de vorm van concrete hydrologische maatregelen) kunnen meeliften in synergie met reguliere werkzaamheden van waterschappen ten aanzien van waterkwantiteits- en kwaliteitsbeheer (WB21 en KRW).

Knelpuntenanalyse zoetwatervoorziening

Van het deelprogramma Zoetwater van het Deltaprogramma werd in 2011 de eerste fase afgerond. Hierin is de aard en omvang van de zoetwaterproblematiek onderzocht, in de huidige situatie en in de toekomst. De bevindingen vormen de landelijke en regionale knelpuntenanalyses. Die hebben betrekking op discrepanties tussen waterbeschikbaarheid en watervraag. Daarbij is uitgegaan van de huidige inrichting van de waterhuishouding, autonome ontwikkeling van klimaat en maatschappij (zonder adaptatie aan klimaatverandering) en continuering van het huidige - of vastgestelde - beleid.

De knelpuntenanalyses dienen als basis dienen voor het zoeken naar oplossingen en beleidstrategieën, als de oorzaken van de problemen voldoende in beeld zijn gebracht. Voor de knelpuntenanalyses is gebruik gemaakt van toekomstscenario's en simulatiemodellen die voor het gehele Deltaprogramma worden gebruikt, respectievelijk de Deltascenario's en het Deltamodel. Bij de analyses zijn de ontwikkelingen in watervraag en zoetwaterbeschikbaarheid

in beeld gebracht voor 2050, met af en toe een doorkijk naar 2100.

Door sociaaleconomische ontwikkelingen en verandering van het klimaat neemt de watervraag toe en de beschikbaarheid af, zo luidt de conclusie. In Nederland is er op jaarbasis onder de huidige omstandigheden, maar óók in 2050 onder alle scenario's genoeg water, maar niet altijd op het juiste tijdstip, op de juiste plek en van de juiste kwaliteit. Onder de huidige omstandigheden doen zich al knelpunten voor in droge jaren.

3.3 Wateroverlast

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Betere benutting van bodem voor waterslag; perceel-eigenaar is primair verantwoordelijk
- Uitvoeren van maatregelen uit het NBW-actueel en goede monitoring
- Er worden gebiedsnormen voor regionale wateroverlast vastgelegd

Mijlpalen 2011

- Uit evaluatie Nationaal Bestuursakkoord Water actueel blijkt goede voortgang

Voortgang

Nationaal Bestuursakkoord Water

De werking van het Nationaal Bestuursakkoord Water actueel (NBWa) is in 2011 geëvalueerd. Hieruit bleek dat het bestuursakkoord een belangrijke impuls heeft gegeven aan het op orde brengen van het watersysteem. De wateropgave en onderlinge afhankelijkheid van partijen zijn inzichtelijk gemaakt en het commitment van de partijen is expliciet gemaakt. Het NBWa heeft de samenwerking tussen de partijen en in het bijzonder de samenwerking tussen de gemeenten en waterschappen gestimuleerd. De gemaakte afspraken worden volgens plan uitgevoerd.

Regionale watersystemen

In het oorspronkelijke Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) zijn afspraken gemaakt over 'het op orde brengen en het op orde houden' van het watersysteem. Ten aanzien van wateroverlast zijn normen afgesproken. De toetsing aan deze normen is een terugkerende activiteit van de waterschappen. Deze werden echter niet eenduidig uitgevoerd, waardoor ook geen eenduidig totaalbeeld kon worden opgesteld.

De Stichting Toegepast onderzoek waterbeheer en de Unie van Waterschappen namen het voortouw om een standaard werkwijze te ontwikkelen, zodat zo veel mogelijk dezelfde methoden en technieken binnen de waterschappen worden toegepast. Deze werkwijze is in 2011 gepubliceerd. De (her) toetsing kan daarmee eenduidig worden uitgevoerd, met inachtneming van gebiedsspecifieke eigenschappen.

Actietabel NWP wateroverlast

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
66	Regionale watersystemen meer ruimte geven voor opvang hogere neerslagintensiteiten en meer neerslaghoeveelheden							
67	Ruimte bieden voor vasthouden en bergen van water bij nieuw in te richten natuurgebieden							
68	Stedelijke wateropgave oplossen voor grondwater en riolering					●		●
69	Maatregelen zoveel als mogelijk koppelen aan andere opgaven waaronder de Kaderrichtlijn Water					●		
70	Evaluatie van het NBW-actueel	●						
71	Toetsing van het regionaal watersysteem aan de nieuwe KNMI scenario's			●				
72	Bezien of nieuwe afspraken nodig zijn om het watersysteem op orde te houden na 2015					●		

3.4 Waterkwaliteit

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Vasthouden aan combinatie van aanpak bron, hergebruik en zuivering en 'de vervuiler betaalt' als het gaat om de reductie van verontreinigde stoffen in oppervlaktewater en grondwater
- Zwaartepunt ligt bij het verbeteren van de natuurlijke inrichting van watersystemen, wat vorm krijgt door:
  - Uitvoering maatregelen uit stroomgebiedbeheerplannen 2009
  - Voorbereiden van stroomgebiedbeheerplannen 2015

Mijlpalen 2011

- De uitvoering van de maatregelen uit de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 ligt op schema
- De actualisatie van de stroomgebiedbeheerplannen verloopt volgens plan. Het Werkprogramma Stroomgebiedbeheerplannen 2015 is intensief afgestemd met regionale partijen en maatschappelijke organisaties.
- De aanpak van verontreinigingsbronnen verloopt voorspoedig

Voortgang

Uitvoering stroomgebiedbeheerplannen 2009-2015

De stroomgebiedbeheerplannen voor de periode 2009-2015 bevatten maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit. De KRW vraagt om basismaatregelen in het kader van

Europese richtlijnen, overige basismaatregelen die voortvloeien op basis van generiek beleid en aanvullende, gebiedsspecifieke maatregelen.

Basismaatregelen in het kader van Europese richtlijnen op grond van nationaal generiek beleid

De uitvoering van basismaatregelen uit het Nationaal Waterplan voor de waterkwaliteit op grond van Europese richtlijnen verloopt in het algemeen volgens schema. De specifieke bescherming van zwem- en drinkwater is ingevuld; zo verloopt het opstellen van gebiedsdossiers volgens de afspraken. De aanpak van rioolwaterzuiveringsinstallaties ter uitvoering van de Richtlijn stedelijk afvalwater loopt op schema; het landelijk zuiveringspercentage bedroeg in 2010 voor fosfor 84 procent en voor stikstof 81 procent.

Als onderdeel van de vergunningverlening wordt bevorderd dat de stand der techniek wordt toegepast. Het Handboek Immissietoets is door een wijziging van de Regeling omgevingsrecht vastgelegd. Het nationale beleidskader prioritair stoffen is verduidelijkt¹.

Nederland heeft de regelgeving in lijn gebracht met de gewasbeschermingsmiddelenverordening en daarmee de toelating van deze middelen geharmoniseerd binnen de Europese Unie. In 2011 is een start gemaakt met de evaluatie van de Nota duurzame gewasbescherming. Het 4^e Nitraatactieprogramma bevat maatregelen voor de periode

Actietabel NWP waterkwaliteit

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
73	Uitvoering maatregelenprogramma eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen	■	■					
74	Voortzetting saneringsprogramma waterbodembodem rijkswateren	■	■					
75	Stimuleringsregeling synergie						●	
76	Innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water	■	○					
77	Bij de voorbereiding van tweede stroomgebiedbeheerplannen bevorderen synergie met andere beleidsterreinen	■	■					
78	Onderzoek naar inzet zuiveringsmoerassen		●					
79	Mogelijkheden groenblauwe diensten voor water onderzoeken en Catalogus groenblauwe diensten uitbreiden	●						
80	Bevorderen dat de bestaande en toekomstige mogelijkheden van groenblauwe diensten benut worden	■	■					
81	Uitwerking kabinetsstandpunt 'health check GLB'	●						
82	Voortzetting uitvoeringsprogramma diffuse bronnen	■	■					
83	Uitvoering vierde nitraatactieprogramma	■	■	●				
84	Verplichtingen mestbe- en verwerking 'Convenant Schone en Zuinige Agrosectoren' uitvoeren	■	■					
85	Voortgangsrapportage uitvoering stroomgebiedbeheerplannen	■	■	●				
86	Evaluatie actieprogramma diffuse bronnen	■	■	●				
87	Monitoring stoffendiagnose	■	■					
88	Onderzoek naar early warning systeem om drinkwaterwinningen te beschermen	●	■					
89	Monitoren of aannamen bij toelating van gewasbeschermingsmiddelen in praktijk ook leiden tot aanvaardbare gehalten	■	■					
90	Besluit algemene regels lozingen buiten inrichtingen	■	○					
91	Besluit landbouwactiviteiten	■	○					
92	Handreiking waterbodembodem	●						
93	Uitbouw activiteitenbesluit	■	■	●				
94	Uitvoering van het Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties	■	■					

Noot:
Acties 73 en 74 zijn vertraagd omdat een deel van de maatregelen in het hoofdwatersysteem is getemporeerd tot na 2015.

2010-2013 op grond van de Nitraatrichtlijn. De uitvoering van dit programma loopt volgens schema. In 2011 is een start gemaakt met de Evaluatie meststoffenwet 2012. Het ex post rapport laat een verbetering van de waterkwaliteit zien en concludeert dat het mestbeleid werkt. Globaal beeld is dat de helft van de wateren de normen voor fosfor overschrijdt. Dat geldt ook voor stikstof². Landbouw is een belangrijke bron. Verdere aanscherping van het mestbeleid is nodig; de hoofdlijn van de verdere aanpak is aan de Tweede Kamer gemeld³. Deze wordt in 2012 uitgewerkt in het 5e Nitraatactieprogramma (2014-2017).

KRW-maatregelen

De uitvoering van de (aanvullende) maatregelen uit de stroomgebiedbeheerplannen van 2009 is in volle gang. Deze dienen na drie jaar operationeel te zijn. Twee jaar na publicatie blijken 25 van de 44 maatregelgroepen voor 60 procent of meer in uitvoering of gereed te zijn. Fysieke inrichtingsprojecten zijn voor ongeveer 50 procent in uitvoering of gereed. Figuur 3.5 illustreert de voortgang voor een selectie van de maatregelgroepen.

Een deel van de in de rijkswateren voorgenomen maatregelen is getemporeerd, als gevolg van afspraken in het Regeerakkoord VVD-CDA uit 2010. Dit geldt voor 150 miljoen euro aan uitvoeringsmaatregelen door Rijkswaterstaat, ruim een derde van het budget dat tot en met 2015 door het Rijk was gereserveerd⁴.

De uitvoering van hydrologische en morfologische inrichtingsmaatregelen in het regionale systeem loopt iets

	31 dec. 2010	31 dec. 2011
Vermindering belasting RWZI	46	55
Aanpakken riooloverstorten	17	36
Inrichting mest- / spuitvrijzone	65	97
Vispassages	28	43
Aanleg natuurvriendelijke oevers (verbreden, hermeanderen)	35	55
Actief vegetatie- / waterkwaliteitsbeheer	62	69
Uitvoeren onderzoek	59	81

Figuur 3.5 Stand van zaken uitvoering van een selectie van de KRW-maatregelen (% maatregelen die in uitvoering of gereed zijn)

Noot bij figuur 3.5: In vergelijking tot de vorige rapportage zijn de maatregelen nu in een zelfde eenheid uitgedrukt. Een jaar daarvoor waren er verschillende eenheden en is de grootste groep als maatgevend beschouwd. Dit bemoeilijkt de vergelijking tussen de jaren.

achter bij de overige maatregelen. Het gaat dan bijvoorbeeld om aanpassen van het waterpeil, verwijderen van stuwen en hermeanderen van stromende wateren. Dergelijke maatregelen zijn vaak onderdeel van complexe projecten met verschillende financieringsbronnen. Door onduidelijkheid rond de decentralisatie van het Investeringsbudget Landelijk Gebied en de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur zijn verschillende projecten tijdelijk stilgelegd. In de loop van 2012 wordt duidelijk welke gevolgen dit uiteindelijk heeft op de uitvoering van de KRW.

Vorbereiding actualisatie stroomgebiedbeheerplannen (2015-2021)

Met de start van het Informatiehuis Water is belangrijke vooruitgang geboekt bij de inwinning en opslag van gegevens. Vooralsnog spitsen de taken zich toe op de datastroom voor de KRW.

Het Werkprogramma stroomgebiedbeheerplannen 2015 is besproken met de regionale overheden en vindt doorwerking in de regionale plannen. Er zijn themabijeenkomsten georganiseerd met de maatschappelijke organisaties om deze in een vroege fase inbreng te geven. Middels een risicoanalyse zijn de belangrijkste bedreigingen van het proces in beeld gebracht en is nagegaan hoe deze zijn te beheersen.

Naar aanleiding van het Bestuursakkoord Water is onderzocht of er doelmatigheidswinst is te realiseren bij de plannen⁵. Er is geconstateerd dat de praktische aanpak in het Werkprogramma reeds invulling geeft aan doelmatigheid. Het Werkprogramma ligt vanaf 22 maart 2012 ter inzage.

Synergieprogramma KRW

De Rijksoverheid heeft een Synergieregeling KRW opgezet. In totaal is 115 miljoen euro beschikbaar⁶. Hiervan wordt circa 94 miljoen euro uitgekeerd aan projecten in het landelijk gebied. Van dit bedrag is tot en met 2011 circa 47 miljoen euro overgeheveld naar de provincies voor

maatregelen zoals beekherstel, aanleg van natuurvriendelijke oevers en vispassages. Daarnaast wordt ruim 20 miljoen euro beschikbaar gesteld voor projecten in het stedelijk gebied. In totaal zijn circa 120 projecten in uitvoering.

Innovatieprogramma KRW

In Innovatieprogramma omvat 64 projecten waarvoor via twee tenders (2008 en 2009) opdrachten voor uitvoering zijn verleend. Het jaar 2011 stond voornamelijk in het teken van de uitvoering. Eind 2011 zijn elfprojecten afgerond en is 51 procent van de totale subsidiemiddelen gefactureerd. In samenwerking met Deltares, Wageningen UR, Stowa en Agentschap-NL is en wordt de kennis verspreid.

Met hulp van het Innovatieprogramma wordt bijvoorbeeld in Epe een nieuwe zuiveringsinstallatie gebouwd volgens het innovatieve NEREDA-principe: vergaande en goedkope zuivering van afvalwater. Dit proces is een Nederlandse vinding die nu wereldwijd voor het eerst in de praktijk toegepast gaat worden. Een ander voorbeeld is het ontwerpen en ontwikkelen van emissievrije teeltsystemen in de glastuinbouw (PTS); in substraatloze teeltsystemen kunnen ziekten beter beheerst/voorkomen worden en kan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen aanzienlijk worden verlaagd.

Projecten hebben meer tijd gekregen om tot een groter rendement te komen (binnen de beschikbaar gestelde middelen). Afronding van alle projecten is voorzien in 2012, zodat de resultaten kunnen worden meegenomen bij de verdere voorbereiding van de actualisatie van de stroomgebiedbeheerplannen. Het in het Nationaal Waterplan aangekondigde onderzoek naar zuiveringsmoerassen maakt onderdeel uit van het Innovatieprogramma KRW.

Green Deal Waterschappen: 12 energiefabrieken

Op 3 oktober 2011 hebben minister Verhagen van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) en staatssecretaris Atsma van Infrastructuur en Milieu (I&M) een Green Deal met de waterschappen getekend. De waterschappen willen de komende jaren 12 Energiefabrieken realiseren: rioolwaterzuiveringsinstallaties die meer energie opwekken dan zij verbruiken. De waterschappen zijn gezamenlijk al de grootste biogasproducent. Nu wordt dit nog vooral benut voor eigen gebruik, maar met nieuwe technologieën kan meer energie uit rioolwater worden opgewekt. Met de rioolwaterzuiveringsinstallatie in Nieuwegein wil het waterschap uiteindelijk 6.000 mWh per jaar opwekken: genoeg elektriciteit voor meer dan 1.500 huishoudens. De ambitie is om op termijn alle 350 rioolwaterzuiveringen om te bouwen tot Energiefabrieken. Daarnaast werken waterschappen aan het terugwinnen van nutriënten/grondstoffen (onder andere fosfaat), in plaats van deze stoffen uit verre landen te halen.

3.5 Gebruik van water

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Benut synergievoordelen met andere opgaven bij investeringen in waterbeheer
- Publiek-private samenwerking en gebiedsontwikkeling bieden kansen
- Rijksoverheid gastheer op rijkswateren middels een 'ja, mits...'-houding

Mijlpalen 2011

- De bestaande afspraken over de zoetwatervoorziening in het NBW-actueel worden uitgevoerd

Voortgang

Geen bijzonderheden.

Actietabel NWP gebruik van water

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
95a	Stimulering knelpuntvrij Basistoervaartnet	●	●					
95b	Kabinetsstandpunt toekomstige financiering watersportvoorzieningen	●	●					
96a	Onderzoek mogelijkheden energie bij de projecten Afsluitdijk en Brouwersdam					●		
96b	Rijksbeleid voor warmte-koude opslag					●		
97	Onderzoek naar effecten klimaatverandering op scheepvaart in kader van landelijke verkenning zoetwatervoorziening					●		
98	Verkenning mogelijkheid bestuurlijke en planmatige integratie van Natura 2000 en KRW-proces					●		
99a	Opstellen leidraad grondwaterbeschermingsgebieden	●	●					
99b	Afspraken realisatie gebiedsdossiers	●	●					
99c	Verkenning consequenties klimaatverandering voor drinkwatervoorziening	●	●					

Noot:
Actie 95a en 99b zijn geen
Rijkstaak meer

3.6 Waterketen

Beleidskeuze

- Vergroten onderlinge samenwerking
- Professionalisering en regionale aanpak
- Focus op kennis en innovatie
- Kosteneffectievere investeringen
- Efficiënter uitvoeren van operationele taken

Mijlpalen 2011

- Nieuwe regels voor drinkwater

Voortgang

De waterketen bestaat uit de productie en levering van drinkwater door de drinkwaterbedrijven, het gebruik van dit water door huishoudens en bedrijven, het verzamelen en afvoeren van gebruikt drinkwater en overtollig regen- en grondwater door de gemeenten en uit het transporteren en zuiveren van dit afvalwater door de waterschappen.

Vergroten onderlinge samenwerking

In de samenwerking binnen de waterketen zijn mede op basis van het Bestuursakkoord Waterketen uit 2007 flinke stappen gezet, doordat gemeenten en waterschappen meer zijn gaan samenwerken. In 2011 is met de ondertekening van het Bestuursakkoord Water die ontwikkeling bekrachtigd.

Waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven hebben hun verwachte kostenstijgingen tot 2020 op een rij gezet en besparingsdoelstellingen geformuleerd. Gemeenten en waterschappen pakken deze besparingen samen op en op veel plaatsen in het land worden de drinkwaterbedrijven daarbij betrokken. Het grootste besparingspotentieel zit bij de investeringen en een kleiner deel bij het operationeel beheer. Tegelijkertijd wordt ingezet op kwaliteitsbevordering en vermindering van personele kwetsbaarheid. Zie ook hoofdstuk 7.

Verder wordt gestreefd naar meer duurzaamheid in de vorm van hergebruik van energie, nutriënten en water en naar optimale afstemming met zowel openbare ruimte, waterberging als de afvalwaterzuivering. Hierbij wordt de kennis en ervaring van de drinkwaterbedrijven benut. In

Drinkwater in Nederland

Nederland heeft tien drinkwaterbedrijven, die jaarlijks totaal 1,1 miljard m³ drinkwater leveren van goede kwaliteit. In Nederland is 55 procent van het drinkwater afkomstig uit grondwaterbronnen en voor 45 procent is de Nederlander voor zijn drinkwater afhankelijk van oppervlaktewater (rivieren). Huishoudens gebruiken daarvan ongeveer tweederde deel. Industrie, landbouw en dergelijke gebruiken de rest. Per persoon gebruiken we gemiddeld 120 liter water per dag om te drinken, ons voedsel te bereiden, voor persoonlijke hygiëne en voor andere huishoudelijke toepassingen.

- De Nederlandse drinkwaterbedrijven vormen na Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten de derde grootste natuurbeheerder van Nederland. In totaal beheren zij 20.000 hectare.
- Het transport- en hoofdleidingnet van de drinkwaterbedrijven heeft een lengte van in totaal 117.585 kilometer. De Nederlandse drinkwatersector is een innovatieve sector die een kwalitatief hoogwaardig product levert.

2011 is gekozen voor toepassing van een zogenoemde interventieladder. Hierbij wordt met het voortschrijden van de tijd gekozen voor meer stringente maatregelen voor partijen die de afspraken uit het bestuursakkoord niet weten te realiseren. Bij onvoldoende voortgang en resultaat zal uiteindelijk wetgeving hierin dwingend gaan voorzien [B29]. Bindende afspraken over de juridische vorm van samenwerking in de afvalwaterketen [B24] zijn nog niet gerealiseerd. Wel zijn belemmeringen geïnventariseerd die in de regelgeving op dit terrein worden ervaren [B28].

Nieuwe regels drinkwater

Op 1 juli 2011 trad een nieuwe Drinkwaterregelgeving in werking, die ervoor zorgt dat in deze primaire behoefte op een maatschappelijk verantwoorde en duurzame wijze wordt voorzien.

Drinkwaterbedrijven moeten met de nieuwe wet meer inzicht bieden aan de consument in de kosten van drinkwater. Daartoe publiceren zij voortaan jaarlijks een

Actietabel BAW Waterketen

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
B23	Nut en noodzaak voorschriften gemeentelijk rioleringsplan	●						
B24	Afspraken samenwerking afvalwaterketen	●						
B25	75% zuiveringskringen effectief en doelmatig			●				
B26	Gezamenlijke kennisagenda voor de waterketen	●						
B27	Aanpassen zorgplicht inzameling stedelijk afvalwater							●
B28	Wegnemen belemmeringen samenwerking in waterketen	●						
B29	Verkenning stimulering samenwerking in waterketen	●						

overzicht van de tarieven voor drinkwater, waarbij onderscheid wordt gemaakt in aansluitkosten, vastrecht en kubieke meterprijs. Hiermee wordt duidelijk hoe de tarieven zijn afgeleid uit de gemaakte kosten.

Ook bij rampen en in crisismoments moet de levering van drinkwater zeker gesteld zijn. Daarom verplicht de nieuwe Drinkwaterwet de drinkwaterbedrijven om een leveringsplan op te stellen. Hierin maken de bedrijven helder hoe zij in noodsituaties toch drinkwater leveren. Dit kan bijvoorbeeld via flessen of pakken. Ook nieuw is dat drinkwaterbedrijven moeten beschikken over een gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem. Dat zorgt ervoor dat de kwaliteit van het water aan de hoogste eisen voldoet, vanaf het moment dat het wordt opgepompt tot het moment dat het uit de kraan komt. Andere nieuwe elementen in de Drinkwaterregelgeving zijn een ontheffing-vereiste bij gebruik van biociden in drinkwater (bijvoorbeeld in verband met legionellapreventie) en de verplichte inschakeling van een gecertificeerd bedrijf om een legionella-risico-analyse en -beheersplan op te stellen.

De Drinkwaterwet bepaalt dat er jaarlijks een verslag wordt uitgebracht over de kwaliteit van het drinkwater. Uit de in 2011 uitgebrachte rapportage van de VROM-Inspectie over het jaar 2010 blijkt dat de drinkwatervoorziening in ons land van een hoog niveau is en dat de kwaliteit van het drinkwater goed is. De kwaliteit van de bronnen voor drinkwater vereist wel blijvende aandacht, bijvoorbeeld door het terugdringen van (diffuse) emissies ter bescherming van die bronnen.

Voorschriften Gemeentelijk Rioleringsplan

Aan het Gemeentelijk Rioleringsplan wordt door de partners in de waterketen veel belang gehecht. Bij het verkennen van nut en noodzaak van voorschriften op dit punt [B23] is geconcludeerd dat deze kunnen worden vereenvoudigd. Afgesproken is dat de zorgplicht voor inzameling van stedelijk afvalwater [B27] wordt aangepast. Daardoor is geen provinciale ontheffing meer nodig, wanneer in het Gemeentelijk Rioleringsplan is opgenomen in welke delen van het buitengebied uitvoering van de vuilwaterzorgplicht als ondoelmatig wordt beschouwd.

Focus op kennis en innovatie

De kennisinstellingen Stichting Rioned, Stowa en KWR (Watercycle Research Institute) hebben gezamenlijk een kennisagenda opgesteld [B26]. De instituten komen op basis hiervan tot een gezamenlijke kennisprogrammering voor de waterketen en het stedelijk waterbeheer, waar nodig met andere kennisinstellingen. Dit is inclusief de benodigde regionale doorwerking van de kennis ten behoeve van gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven.

Legenda

- infiltratiewinning
- grondwaterwinning
- oeverwinning
- oppervlaktewinning

Drinkwater winlocaties

Figuur 3.3 Winlocaties van drinkwater in Nederland per drinkwaterbedrijf.

Bron: Drinkwaterstatistieken 2012, Vewin

Waterketen Limburg

Mede naar aanleiding van het Bestuursakkoord Water werkt het Waterschapsbedrijf Limburg - dat zich richt op zuivering van afvalwater en het drogen van ontwaterd slib - inmiddels nauw samen met het drinkwaterbedrijf WML, gemeenten en commerciële partijen. Hun doelen zijn nog hogere kwaliteit van dienstverlening en lagere kosten voor de burger. Zo wordt het beheer van geodata gecombineerd uitgevoerd, ook voor enkele gemeenten. Onlangs zijn het terreinbeheer en de vernieuwing van procesautomatisering gezamenlijk aanbesteed.

Noten:

- 1 Kamerbrief juni 2011, kenmerk RB/2011048246
- 2 <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nlo252-Fysisch-chemisch-waterkwaliteit.html>
- 3 28 september 2011, 'Toekomstig mestbeleid' (PDOCo1/230297)
- 4 Kamerstuk 27625 nr. 189
- 5 Briefadvies Twijnstra en Gudde 578898/STE/FBM
- 6 Ministerraad, 27 juni 2008

4 Waterbeleid in gebieden

4.1 Kust

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Lopend kustbeleid wordt voortgezet
- Kustfundament laten meegroeien met zeespiegelstijging door zandsuppletie
- Stimuleren evenwichtige ontwikkeling natuur, economie en bereikbaarheid
- Verkenning haalbaarheid zandige zeewaartse uitbreiding over grote stukken van de kust

Mijlpalen 2011

- Pilot Zandmotor opgeleverd
- Basiskustlijn gehandhaafd
- Afronding verkenning grootschalige zeewaartse kustuitbreiding
- Versterking prioritaire zwakke schakel Delfland opgeleverd

Voortgang

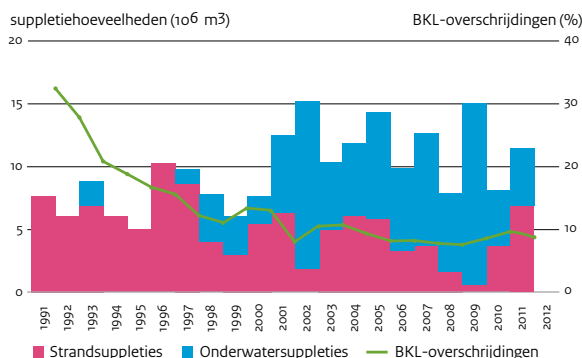
Uitgangspunt is dat de bescherming van Nederland tegen overstroming vanuit zee blijft gewaarborgd. Het beproefde adagium voor de kustverdediging 'zacht waar het kan, hard waar het moet' blijft daarbij gelden.

Zandsuppletie

Rijkswaterstaat heeft in 2011 10,7 miljoen zand kubieke meter gesuppleerd op de Nederlandse Noordzeekust [101]. Daardoor blijft het aantal overschrijdingen van de basiskustlijn onder de geaccepteerde 10 procent. Ook zijn zandverliezen richting de Waddenzee en Westerschelde gecompenseerd. Het kustfundament groeit deels mee met de zeespiegelstijging.

Zwakke schakels

Langs de Nederlandse kust wordt op verschillende locaties – de zogenoemde prioritaire zwakke schakels – de zeewering

Figuur 4.1 Zandsuppleties en overschrijding van de basiskustlijn

versterkt én moet de ruimtelijke kwaliteit worden verbeterd. Onder regie van de provincies zijn oplossingen voor de versterking van acht prioritaire zwakke schakels onderzocht. Zuid-Holland en Zeeland hebben de regie voor de uitvoering overgedragen aan de waterschappen. De zwakke schakel Delfland is begin 2012 opgeleverd. Daarmee zijn vier van de acht prioritaire zwakke schakels versterkt⁷. In Zeeuws-Vlaanderen wordt nog gewerkt aan de versterkingen. In Scheveningen wordt, nu de waterkering versterkt is, gewerkt aan de ruimtelijke inrichting. Voor de zwakke schakels in Noord-Holland is de planstudie vergevorderd.

Deltaprogramma Kust

Binnen het deelprogramma Kust van het Deltaprogramma verkennt het Rijk samen met regionale overheden integrale gebiedsontwikkeling, waarbij ruimtelijke ontwikkeling samengaat met veiligheid. Hiermee wil het Rijk in het kustgebied een evenwichtige ontwikkeling van natuur, economie en bereikbaarheid stimuleren. Begin 2011 is hiervoor het Nationaal Kader Kust vastgesteld. Dit vormt de basis voor en geeft handvatten aan de provinciale agenda's en aan de Nationale Visie Kust die begin 2013 wordt opgeleverd.

Actietabel NWP kust

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
100	Vaststellen van het veiligheidsniveau voor bestaande bebouwing 13 kustplaatsen en maatregelenprogramma	●	○					
101	Toepassing Beleidslijn kust (2007)							
102	Nadere verkenning naar tempo en hoeveelheid benodigde zandsuppletie en meekoppelen andere belangen	●	○					
103	Norm gelijkend op die van de basiskustlijn ontwikkelen voor suppletie bij harde zeeweringen		●	○				
104	Onderzoek naar mogelijkheden harde zeeweringen toekomstvast te maken			○	●			
105	Doorontwikkeling zandsuppletie methode, waarbij onderzoek naar zandmotoren op meerdere plaatsen							
106	Uitvoering pilot zandmotor Delflandse kust		●					
107	Opstellen integrale visie op de gebiedsontwikkeling in de kustzone		●	○				
108	Ontwikkelingsgericht meedenken en waar mogelijk veiligheid met andere functies combineren							
109	Stimuleren samenwerking bij innovatief en risicobewust bouwen		●	○				
110	Verder operationaliseren van dynamisch duinbeheer	●	○	○				
111	Verkenning naar haalbaarheid van de uitbouw van de kust, inclusief de consequenties voor de beschermingszones		○				●	
112	Heroverwegen landwaartse reservering beschermingszones			○				

Binnen het deelprogramma Kust wordt verkend hoe op een duurzame en efficiënte wijze de veiligheid kan worden gehandhaafd. Daarbij worden diverse acties van het Nationaal Waterplan (NWP) in samenhang beschouwd in de Nationale Visie Kust [102, 103, 104, 105, 107, 108, 112]. Een aantal acties uit het NWP wordt is om die reden versneld; andere zijn getemporiseerd.

De verkenning naar grootschalige kustuitbreiding kan als afgerond worden beschouwd. Op basis van studies en overleg tussen overheden, is geconcludeerd dat grootschalige kustuitbreiding - zoals voorgesteld door de Commissie Veerman - niet nodig is voor veiligheid. Met de jaarlijkse zandsuppletie houdt Nederland de kust op orde. Wel kunnen provincies ruimtelijke voorstellen ontwikkelen. Lokale kleinschalige uitbouw van de kust behoort dus nog wel tot de mogelijkheden.

Pilotproject de Zandmotor

In 2011 is voor de Delflandse kust tussen Ter Heijde en Kijkduin de zogenoemde Zandmotor aangelegd: een strandhaak van circa 75 hectare, die ongeveer een kilometer de zee in steekt. Totaal is 21,5 miljoen kubieke meter zand aangebracht [106]. Dit zand verspreidt zich op natuurlijke wijze verder langs de kust. Hiermee wordt onderzocht of een dergelijke zandaanbreng een bijdrage kan leveren aan de kustlijnverzorging in aanvulling op of ter vervanging van de traditionele zandsuppleties. Deze manier van kustlijnverzorging zou kosten kunnen besparen en meer ruimte bieden voor de ontwikkeling van natuur en recreatie.

4.2 Rivieren

Beleidskeuzes Nationaal Waterplan

- Huidige afvoerverdeling handhaven
- Bestaande buitendijkse ruimte behouden, beschermen en beheren
- Ruimte voor de rivier om het riviersysteem op orde te brengen
- Anticiperen op hogere rivierafvoeren en een hogere zeespiegel
- Duurzaam behouden van bevaarbaarheid voor scheepvaart

Mijlpalen 2011

- Gebiedsopgave voor het rivierengebied in beeld in Deelprogramma Rivieren van het Deltaprogramma
- Start uitvoering van vijftien nieuwe maatregelen van programma Ruimte voor de Rivier, in totaal zijn 23 maatregelen in uitvoering
- Ruimte voor de Rivier-werkzaamheden dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij afgerond
- Start uitvoering nieuw Maaswerken-project

Voortgang

Deltaprogramma Rivieren

Binnen het deelprogramma Rivieren van het Deltaprogramma is in 2011 de gebiedsopgave voor het rivierengebied geschetst. Hierin zijn de waterveiligheidsopgave bij een hogere rivierafvoer en de ruimtelijke ambities voor de Waal en de Boven-Rijn in beeld gebracht [119]. Deze gebiedsopgave wordt benut en aangevuld bij de uitwerking van veiligheidsstrategieën [126]. In 2014 zal het deelprogramma Rivieren per riviertak een voorkeursstrategie voorstellen. In 2011 bleek in dat kader dat het beschermingsniveau van het rivierengebied aandacht vraagt. Dit inzicht en de resultaten van de derde landelijke rapportage toetsing worden ook bij de strategieën betrokken.

Onderzoek naar de consequentie van een mogelijke peilstijging IJsselmeer op de veiligheid in de IJsseldelta [127] vindt plaats in het kader van het deelprogramma IJsselmeergebied van het Deltaprogramma. Nu worden mogelijke peilstrategieën voor het IJsselmeergebied beschreven en de consequenties daarvan voor de IJsseldelta in beeld gebracht. Dit gebied is erg gevoelig voor veranderingen in het waterpeil.

In het kader van deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden van het Deltaprogramma wordt de langetermijnstrategie voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening ontwikkeld in synergie met de duurzame en vitale ruimtelijk ontwikkeling van dit sterk verstedelijkte deel van het rivierengebied. In 2011 is de probleemanalyse Rijnmond-Drechtsteden afgerond [128].

Noot:

7 In Water in beeld over 2010 is vorig jaar abusievelijk vermeld dat reeds vijf zwakke schakels versterkt zouden zijn. Dit aantal betrof niet alleen prioritaire zwakke schakels.

Ruimte voor de Rivier

De Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier omvat 39 maatregelen langs de takken van de Rijn, om aan de maatgevende Rijnafoer te kunnen voldoen [120, 122]. De nadruk ligt op rivierverruimende maatregelen. Dijkverbetering wordt alleen uitgevoerd op trajecten waar andere maatregelen niet geschikt of te duur zijn. Deze maatregelen vormen samen het programma Ruimte voor de Rivier. De rivierverruimende maatregelen bieden tevens kansen om de ruimtelijke kwaliteit te versterken. Het programma maakt deel uit van het Deltaprogramma.

In 2011 is het programma Ruimte voor de Rivier grotendeels in uitvoering. Bij 23 maatregelen is inmiddels de realisatiefase gestart. De volgende maatregelen zijn in 2011 gegund:

- Ontpoldering Noordwaard
- Uiterwaardvergraving Millingerwaard
- Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen
- Uiterwaardvergravingen Doorwerthsche waarden, Middelwaard en Tollewaard (drie maatregelen)
- Obstakelverwijdering machinistenschool Elst
- Uiterwaardvergravingen Bolwerkplas, Worp en Ossenwaard
- Uiterwaardvergravingen Keizers- en Dobbenwaarden en Olsterwaarden
- Dijkverlegging Westenholte
- Uiterwaardvergraving Scheller- en Oldener Buitenwaarden
- Vier maatregelen langs de Nederrijn

In december 2011 waren de werkzaamheden aan de dijkverlegging Hondbroeksche Pleij afgerond en was het vereiste veiligheidsniveau bereikt. De officiële oplevering vond plaats in januari 2012.

In 2011 zijn twee maatregelen geschrapt nabij Nijmegen, omdat de dijkverlegging bij Lent meer waterstanddaling bereikt. Het gaat om de kribverlaging van de Waalbochten en de obstakelverwijdering Suikerdam en Polderkade naar de Zandberg. Dit betekent dat eind 2011 in totaal vijf PKB-maatregelen zijn vervallen.

Voor de meeste maatregelen lijkt het mogelijk om eind 2015 de gewenste waterveiligheid te halen. Acht maatregelen zijn naar verwachting na 2015 gereed. Voor enkele daarvan is besloten om aan de markt te vragen of versnelling van de uitvoering mogelijk is, zodat de maatregelen toch op tijd worden opgeleverd.

Over de voortgang van het grote project Ruimte voor de Rivier is in 2011 twee keer aan de Kamer gerapporteerd.

Actietabel NWP rivieren

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
113						●		
114						●		
115	●							
116	●	○						
117								
118	●							
119		●						
120								
121						●		
122								
123	●	○						
124	●							
125	○							
126			●					
127						●		
128						●		

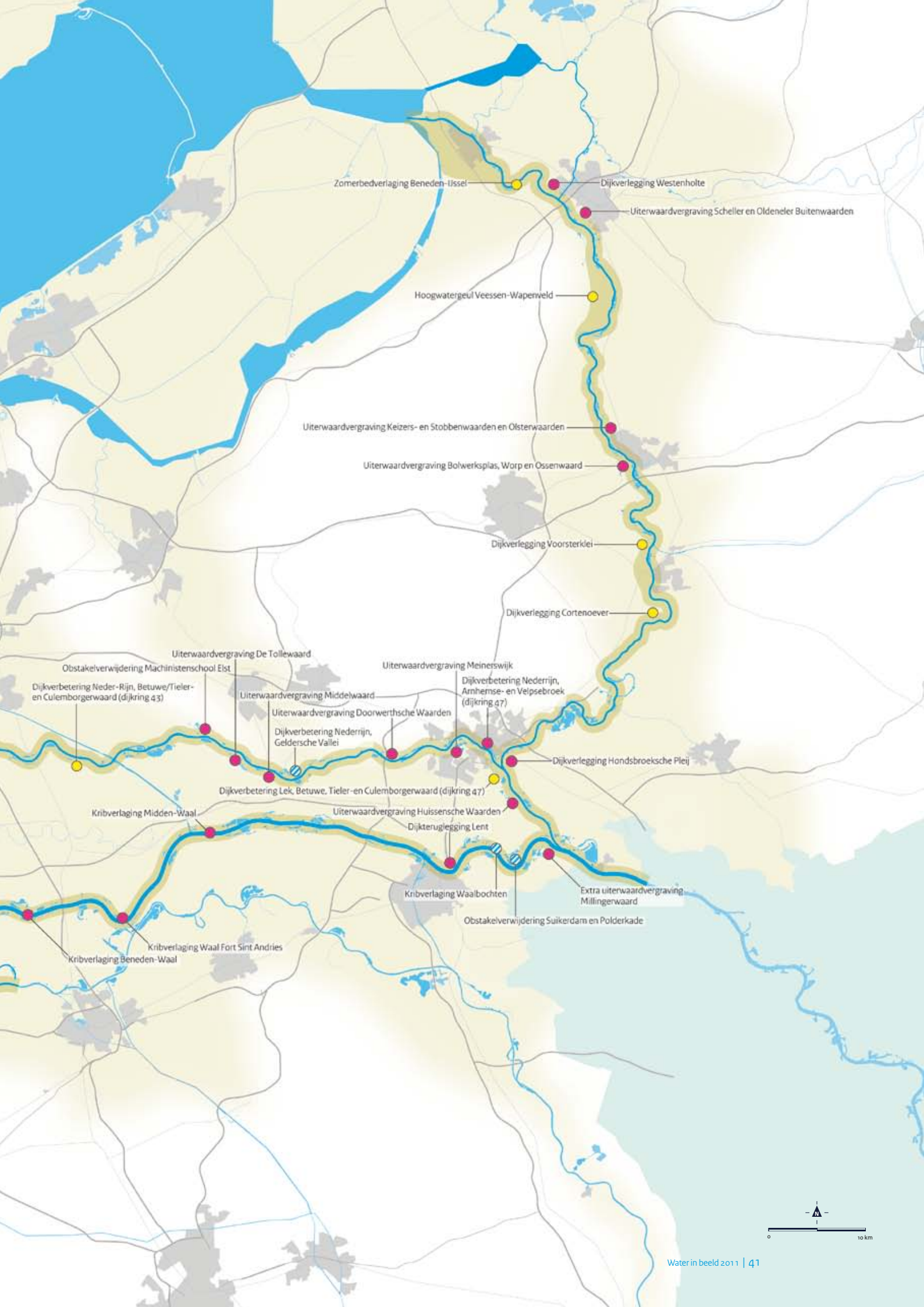
Legenda

- in voorbereiding
- in uitvoering
- gereed
- vervalt

Ruimte voor de Rivier

Zomerbedverlaging Beneden-IJssel

Dijkverlegging Westenholte

Uiterwaardvergraving Scheller en Oldener Buitenwaarden

Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden

Uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard

Dijkverlegging Voorsterklei

Dijkverlegging Cortenoever

Uiterwaardvergraving De Tollewaard

Obstakelverwijdering Machinistenschol Elst
Dijkverbetering Neder-Rijn, Betuwe/Tieler-
en Culemborgerwaard (dijkkring 43)

Uiterwaardvergraving Meinerswijk

Uiterwaardvergraving Middelwaard

Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden
Dijkverbetering Nederrijn,
Geldersche Vallei

Dijkverbetering Nederrijn,
Arnhemse- en Velpsebroek
(dijkkring 47)

Dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij

Dijkverbetering Lek, Betuwe, Tieler- en Culemborgerwaard (dijkkring 47)

Kribverlaging Midden-Waal

Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden

Dijkteruglegging Lent

Kribverlaging Waalbochten

Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard

Obstakelverwijdering Suikerdam en Polderkade

Kribverlaging Waal Fort Sint Andries

Kribverlaging Beneden-Waal

Legenda

- in voorbereiding
- in uitvoering
- gereed

- Brugverhogingen over sluis Weertnep
- Verhogen bruggen Maas-Waalkanaal bij Nijmegen
- Nieuwbouw keersluis Heumen
- Kaden Mook & Middelaar
- Verdieping stuwpand Lith (Grave-Raverstein)
- Aanpassing stuw Grave
- Peilopzet stuwpand Grave
- Verdieping stuwpand Grave (Gennep-Grave)
- Kaden Gennep
- Aanpassing stuw Sambeek
- Peilopzet stuwpand Sambeek
- Hoogwatergeul Well-Aijen
- Proefproject eroderende oevers
- Verdieping stuwpand Sambeek (Venlo-Arcen)
- Hoogwatergeul Lomm
- Kaden Venlo
- Verruimen bocht Steijl en ondiepte Venlo (Gova)
- Aanpassing stuw- en sluizencomplex Sambeek/Belfeld
- Bochtverruiming bij Neer
- Rivierverruiming Swalmen-Beesel
- Herstel Rijkse Benden
- Retentiegebied Lateraalkanaal-West (noordelijk deel)
- Retentiegebied Lateraalkanaal-West (zuidelijk deel)
- Kaden Roermond
- Verlenging sluiscolken Heel
- Aanleg keringen in de Roer
- Scheepvaartverkeerscentrale Maasbracht
- Verlenging sluiscolken Maasbracht
- Peilopzet tussen Maasbracht en Born
- Rivierverruiming Roosteren
- Nevengeul Visserweert
- Rivierverruiming Koeweide
- Verlenging sluiscolken Born
- Nevengeul Grevenbicht
- Rivierverruiming Nattenhoven
- Bodem- en oeverbescherming Berg aan de Maas
- Rivierverruiming Urmond
- Verbreiding oostzijde kanaal tussen Born en Stein
- Nevengeul Maasband
- Rivierverruiming Meers
- Bodem- en oeverbescherming Meers
- Bochtverbreiding bij Elsloo
- Vergroten doorvaartbreedte tussen Stein en Elsloo
- Rivierverruiming Kotem
- Rivierverruiming Aan de Maas (Meerssen)
- Rivierverruiming Herbricht
- Aanleg passeervakken tussen Elsloo en Limmel
- Rivierverruiming Hochter Bampd
- Rivierverruiming Ifteren
- Bodem- en oeverbescherming Ifteren
- Rivierverruiming Borgharen
- Boscherveld
- Keersluis bij Limmel

Maaswerken

Voor de Maas wordt het programma Maaswerken uitgevoerd [120, 122], naar aanleiding van de hoogwaterperiodes van 1993 en 1995. Het programma loopt tot 2025. De Maaswerken bestaan uit de deelprogramma's Grensmaas, Zandmaas en Maasroute, waaronder ruim vijftig projecten vallen.

De Grensmaas is het onbevaarbare deel van de Maas, van Maastricht tot Maasbracht. In dit gebied krijgt de rivier meer ruimte door verbreding van de stroomgeul en verlaging van uiterwaarden. Dit zorgt bij hoogwater voor verlagingen van de waterstanden tot circa een meter en levert veel nieuwe natuur op. Op enkele locaties worden kades en oevers versterkt.

Het traject tussen Maasbracht en Den Bosch heet de Zandmaas. Ook hier krijgt de rivier meer ruimte, door de bedding te verdiepen en te verbreden en door hoogwatergeulen en een retentiebekken (overloopgebied) aan te leggen. Ook de aanleg en verhoging van kaden zorgen voor een betere bescherming.

Om verdrogingseffecten als gevolg van de rivierverruiming tegen te gaan, wordt in twee stuwpannen het stuwpeil bij normale afvoeren verhoogd. Ten slotte is ook langs de Zandmaas natuurontwikkeling voorzien, zij het op kleinere schaal dan in de Grensmaas.

Onder het deelprogramma Maasroute wordt de vaarweg van Weurt tot Maastricht geschikt gemaakt voor schepen van de Vb-klasse, met een lengte van 190 meter, een breedte van 11,4 meter en een diepgang van 3,5 meter.

Het programma Maaswerken loopt in het algemeen volgens planning:

- Bij het deelprogramma Grensmaas zijn in 2011 vanwege de verslechterde afzetmarkt voor grind aanpassingen van de geplande ontgravingen afgesproken. Tevens zijn afspraken gemaakt over aanvullende werkzaamheden, die onder meer de aanleg van tijdelijke kades betreffen. Het bereiken van het veiligheidsdoel in 2017 blijft overeind. In 2011 is de uitvoering gestart voor het project Bosscherveld.
- In het Zandmaas gebied is in 2011 de grondverwerving voor natuurontwikkeling getemporeerd in afwachting van de wijze waarop het beleid ten aanzien van de Ecologische Hoofdstructuur en decentralisatie van natuurbeleid zijn uitwerking krijgt op de Zandmaasprojecten. Ook hier blijft de termijn voor het halen van het veiligheidsdoel gelijk (2015).
- Het deelprogramma Maasroute is volop in uitvoering en is conform planning eind 2018 gereed.

In 2011 zijn aan de Tweede Kamer in het kader van de grote projecten twee voortgangsrapportages aangeboden.

Droge voeten voor Limburg

Op 10 november 2011 bereikten de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, de provincie Limburg en beide Limburgse waterschappen overeenstemming over een gezamenlijk maatregelenpakket voor waterveiligheid en versterking van de kwaliteit van de leefomgeving in de Maasvallei. Dit akkoord is feitelijk een drieluik:

- Zeker stellen van de voortgang van het Grensmaasproject in het licht van de verslechterde afzetmarkt voor grind.
- De start van een MIRT-verkenning naar de gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum. Het gaat daarbij om het reacteren van een oude Maasarm, verleggen van dijken en graven van 2 nevengeulen om de waterstanden van de Maas te laten zakken. Tegelijkertijd wordt geïnvesteerd in een nieuwe randweg en de haven van Wanssum. Deze ingreep biedt ook kansen voor nieuwe economische ontwikkelingen langs de rivier.
- Om Limburg te beschermen tegen een hoogwatergolf die eens in de 250 jaar voorkomt moet aanvullend op de Maaswerken nog een aantal keringen worden aangelegd, verlegd of verhoogd. Hierbij wordt ook rekening gehouden met een verwachte toename van de Maasafvoeren als gevolg van klimaatverandering.

Vegetatie- en sedimentbeheer in het rivierbed langs de grote rivieren

Ter voorkoming dat vegetatie in de uiterwaarden langs de grote rivieren het water ongewenst opstuwt [116] is in 2011 besloten om voor het beheer en onderhoud van die uiterwaarden gebruik te maken van de huidige wettelijke kaders.

Rivierbeheerder Rijkswaterstaat onderhoudt zoveel mogelijk in samenwerking met terreineigenaren de vegetatie, zodat er geen ongewenste opstuwing van het water plaatsvindt. Rijkswaterstaat stelt hiervoor nu leggers op met regels over de maximaal toegestane vegetatie ruwheid in uiterwaarden. De voorbereidingen voor de inhaalslag voor het beheer van de uiterwaarden (Stroomlijn, [117]) waren in 2011 in volle gang.

Overige

De beschermingszones voor de primaire waterkeringen [125] zijn in 2011 verankerd in het ontwerp-Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro, voorheen AMvB Ruimte). Deze is in 2011 ter visie gelegd. Dat geldt ook voor ruimtelijke reserveringen langs de Maas, die als doel hebben om te voorkomen dat investeringen in 'binnendijkse' gebieden langs de Maas een belemmering vormen voor toekomstige rivierverruimende maatregelen.

De verkenning naar een permanent voorkeursrecht [124] wordt betrokken bij het opstellen van een strategie voor de vastgoedportefeuille van het Rijk. Daarin wordt nagegaan of aanvullend beleid en instrumentarium nodig zijn voor de inzet en verwerving van vastgoed ten behoeve van lange termijn rijksdoelen, waaronder de wateropgave.

4.3 IJsselmeergebied

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Versterking strategische zoetwaterfunctie IJsselmeergebied
- Op korte termijn beperkte aanpassing peilbeheer
- Studie peilstrategie lange termijn in relatie tot zoetwatervoorziening en veiligheid
- Peil Markermeer en Veluwerandmeren loskoppelen van IJsselmeer
- Versterking Afsluitdijk gecombineerd met multifunctionele inrichting
- Extra onderzoek naar verbetering natuurkwaliteit in Markermeer-IJmeer
- Streven naar duurzame visstand en daarbij behorende duurzame visserij
- Principebesluit over toekomst van ecologische ontwikkeling in het Markermeer en IJmeer
- Op zorgvuldige wijze ruimte geven aan nieuwe buitendijkse ontwikkelingen
- Principebesluit over grootschalige buitendijkse ontwikkeling bij Almere
- Besluit over plaatsing windturbines

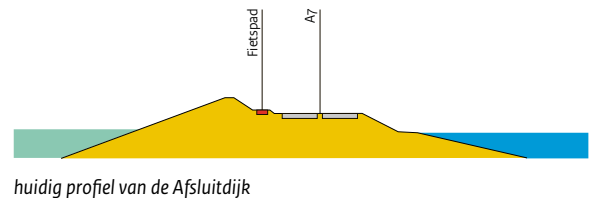
Mijlpalen 2011

- Voorkeursbeslissing Afsluitdijk
- Doorwerking ruimtelijk beleid IJsselmeergebied in tweede tranche AMvB Ruimte
- Handreiking Ruimtelijke Kwaliteit voor buitendijkse ontwikkelingen

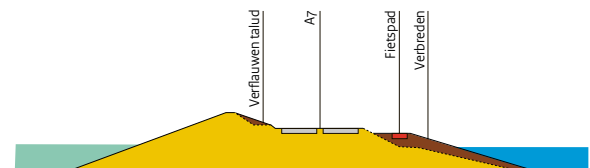
Voortgang

Kabinetbesluit Afsluitdijk

In december 2011 nam het kabinet een besluit over de wijze waarop de Afsluitdijk wordt opgeknapt [137], zodat die weer aan de veiligheidsnormen voldoet. De dijk krijgt een verstevigde topplaat, die de dijk bestand maakt tegen het overslaan van water. Ook de spui- en schutsluizen worden gerenoveerd. Deze werkzaamheden kunnen worden gecombineerd met initiatieven van partijen uit de regio voor duurzame energie, natuur en recreatie. Dit wordt uitgewerkt in een integraal plan.

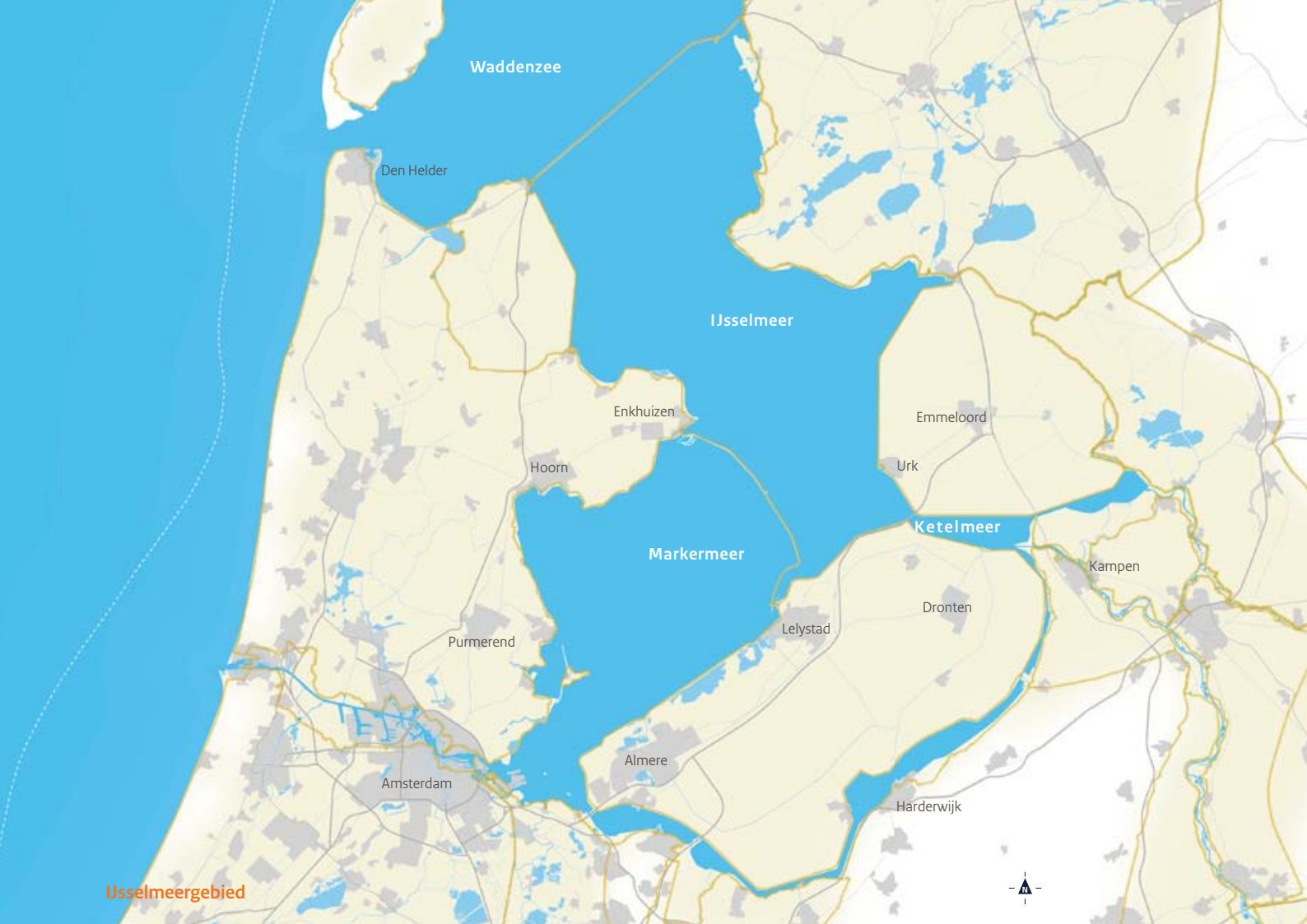

huidig profiel van de Afsluitdijk

basisprofiel van de overslagbestendige Afsluitdijk
(nadere optimalisatie vindt plaats bij de planuitwerking)

Actietabel NWP IJsselmeergebied		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
129	Synergiesmogelijkheden HWBP veiligheid en ecologie								
130	Verkenning peilstijging IJsselmeer inclusief alternatieven								
131	Beleidsbesluit 2015 over streefpeil IJsselmeer voor lange termijn (na 2035) en uitvoeringsprogramma								
132	Herijking beschermingszones primaire waterkeringen								
133	Afwegingskader buitendijkse ontwikkelingen in relatie tot maatvoering beschermingszones								
134	Onderzoek voor peilbesluit IJsselmeergebied 2013								
135	Peilbesluit IJsselmeergebied 2013 (flexibel peil korte termijn)								
136	Onderzoek voor lange termijn naar peilstijging en -daling IJsselmeer en seizoensvolgend peil IJsselmeergebied								
137	Kabinetbesluit Afsluitdijk								
138	Start realisatie extra spuicapaciteit (met vispassage) Afsluitdijk								
139	Extra spuisluis operationeel								
140	Aanwijzen IJsselmeergebied als Natura 2000 gebied								
141	Neergaande Trendstudie ecologie: Autonome Neergaande Trend (ANT)								
142	Evaluatie doelen Natura 2000								
143	Natuurpilot 'Natuurlijker Markermeer-IJmeer'								
144	Vaststellen visplan IJsselmeer - Markermeer								
145	Doorwerking ruimtelijk beleid IJsselmeergebied in tweede tranche AMvB Ruimte								
146	Instellen kwaliteitsteam en opstellen handreiking Ruimtelijke Kwaliteit voor buitendijkse ontwikkelingen								
147	Kabinetbesluit over plaatsingsmogelijkheden windturbines in IJsselmeer								

Deltaprogramma deelprogramma IJsselmeergebied

Het huidige peilbesluit en de beschikbare zoetwatervoorraad in het IJsselmeergebied voorzien voorlopig in de behoefte. Dit blijkt uit onderzoek [134] in het kader van het deelprogramma IJsselmeergebied van het Deltaprogramma. In tegenstelling tot eerdere inzichten, zoals verwoord in het Nationaal Waterplan, is het dus niet nodig om een peilbesluit voor de korte termijn te nemen (oorspronkelijk voorzien in 2013 [135]). Het voorstel voor een besluit over de lange termijn peilstrategie is voorzien in 2014 [131, 136].

Buitendijkse ontwikkelingen in het IJsselmeergebied

De doorwerking van het Nationaal Waterplan 2009-2015 en de bijbehorende beleidsnota IJsselmeergebied voor buitendijkse ontwikkelingen in het IJsselmeergebied, is beschreven in het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro, voorheen AMvB Ruimte). Deze is in 2011 ter visie gelegd [145].

In 2011 is de handreiking Ruimtelijke Kwaliteit voor het IJsselmeergebied [146] gereed gekomen en overgedragen aan de provincies. Deze handreiking moet bevorderen dat buitendijkse bouwprojecten in het IJsselmeergebied zorgvuldig worden ingepast en een bijdrage leveren aan stedelijke en landschappelijke kwaliteit. De provincies zijn verantwoordelijk voor afwegingen rond ruimtelijke kwaliteit.

In 2011 is geen besluit genomen over een nieuw normensysteem voor waterveiligheid (zie hoofdstuk 3.1). Vooral nog is er daarom geen aanleiding om een afwegingskader op te stellen voor buitendijkse ontwikkelingen in het IJsselmeergebied, in relatie tot de maatvoering van beschermingszones van waterkeringen [133].

4.4 Zuidwestelijke Delta

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Een klimaatbestendige en veilige, economisch vitale en ecologisch veerkrachtige delta
- Voldoende afvoer- en bergingscapaciteit om toename rivierafvoeren te verwerken (PKB-maatregel Waterberging Volkerak-Zoommeer; MIRT-verkenning Grevelingen)
- Wateropgave combineren met wonen, werken, recreëren en natuurontwikkeling voor een impuls aan de economische ontwikkeling van het gebied en aan de ruimtelijke kwaliteit (Planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer; MIRT-verkenning Grevelingen)
- MIRT-verkenning bestrijding zandhonger Oosterschelde

Mijlpalen 2011

- Als verkenning voor de aanpak van de zandhonger Oosterschelde is een suppletie in de Schelphoek uitgevoerd
- Ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst praktijkproef Veiligheidsbuffer Oesterdam
- Regionale vaststelling Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta
- Succesvolle afronding praktijkproef Zoutlekbepalking Volkeraksluizen
- Green Deal Biodiversiteit Oosterschelde

Voortgang

Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta en deelprogramma Zuidwestelijke Delta van het Deltaprogramma

De beleidsmaatregelen worden gecoördineerd respectievelijk voorbereid vanuit het Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta (korte termijn) en het deelprogramma Zuidwestelijke Delta van het Deltaprogramma (lange termijn).

Begin 2011 stelden de regionale partijen van de Stuurgroep Zuidwestelijke Delta het Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta 2010-2015+ vast. De Stuurgroep Zuidwestelijke Delta en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu spraken af om voor de samenhangende ontwikkeling van Grevelingen, Volkerak-Zoommeer en zoetwater in de Zuidwestelijke Delta gezamenlijk een strategie te ontwikkelen, inclusief stappenplan voor de uitvoering van deze strategie.

Voor de overige gebieden van de Zuidwestelijke Delta worden gebiedsprogramma's ontwikkeld. Hierin brengt de Stuurgroep Zuidwestelijke Delta nationale wateropgaven, regionale watergerelateerde gebiedsontwikkelingen en kansen voor maatschappelijke sectoren samen.

Waterberging Volkerak-Zoommeer

Enkele tientallen gemeenten, drie provincies en drie waterschappen hebben in december 2011 het advies afgerond over het project Waterberging Volkerak-Zoommeer. Om dit geschikt te maken voor tijdelijke waterberging is het advies om oude zeedijken rondom het Volkerak-Zoommeer te herstellen en om enkele kunstwerken om het Volkerak-Zoommeer aan te passen. Er hoeft voor dit project geen landbouwgrond te worden onttrokken.

Grevelingen en Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer

Eind 2011 zijn bouwstenen opgeleverd van de MIRT-verkenning Grevelingen [158]. De verkenning wordt betrokken bij de besluitvorming over de samenhangende ontwikkeling van Grevelingen en Volkerak-Zoommeer [155, 156, 157, 158]. Daarbij wordt ook gezien of de Flakkeese Spuisluis kan worden benut als proeflocatie voor een eventueel Tidal Test Centre in het kader van de Topsector Water.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
148	Uitvoeringsbesluit waterberging Volkerak-Zoommeer (PKB Ruimte voor de Rivier)		●					
149	Onderzoek stoppen erosie Dordtsche Kil, Spui en Oude Maas					●		
150	Verkenning mogelijke oplossingen voor zandhonger Oosterschelde			●				
151	Uitvoering kierbesluit Haringvlietsluizen		●			○		
152	Evaluatie kierbesluit en besluit over verdere opening					●		
153	Uitvoering praktijkproef minimalisatie zoutlek Volkeraksluizen		○	●				
154	Nadere uitwerking advies over de zoetwatervoorziening van de Zuidwestelijke Delta			●				
155	Uitvoeringsbesluit over verzilting Volkerak-Zoommeer			●				
156	Uitvoeringsovereenkomst rijk-regio over uitvoering verzilting Volkerak-Zoommeer			●				
157	Besluit over inwerking stellen Flakkeese Spuisluis			●				
158	Afronding verkenning Grevelingenmeer en besluit over vervolgstap			●				
159	Evaluatie peilbesluit Veerse Meer en bezien of gelijk winter- en zomerpeil mogelijk is					●		
160	Uitvoering projecten Ontwikkelingsschets Schelde-estuarium		●			○		
161	Samen met Vlaanderen opbouw van benodigde kennis over Schelde							
162	Aanwijzing Natura 2000-gebieden		●					
163	Stimuleren van nieuwe, duurzame zoutwatereconomie							

Zuidwestelijke Delta

Haringvlietsluizen

Voor het 'op een kier zetten' van de Haringvlietsluizen zijn geen volwaardige alternatieven beschikbaar, waarmee Nederland kan voldoen aan de internationale afspraken over vismigratie. Zo bleek uit onderzoek dat met inzet van buitenlandse experts in 2011 is uitgevoerd. Daarom heeft het kabinet in 2011 alsnog besloten om het zogenoemde Kierbesluit uit te voeren. Niet langer als eerste stap op weg naar verdergaande openstelling van de Haringvlietsluizen ('Getemd Getij'), maar als zelfstandig besluit. In overleg met de regio wordt gewerkt aan een sobere en doelmatige realisatie van de benodigde zoetwatermaatregelen langs het Haringvliet. Deze maatregelen moeten zijn uitgevoerd voordat de Haringvlietsluizen in 2015 op een kier gaan.

Praktijkproef zoutlekbeperking Volkeraksluizen

Het Volkerak-Zoommeer kampt met een grote blauwalgenproblematiek. Een mogelijke oplossing hiervoor is om weer

zout water in het meer te laten, maar dan kan er via de Volkeraksluizen ook zout water in het Haringvliet terecht komen. Onderzocht wordt hoe deze zoutlast kan worden beperkt. In 2011 is in de Stevinsluis bij Den Oever een succesvolle praktijkproef uitgevoerd met zoutlekbeperkende maatregelen, zoals luchtbellenschermen, waterschermen, (beweegbare) drempels en het creëren van een zoetwaterstroming in de schutkolk. Omgerekend naar de Volkeraksluizen, kan met dergelijke maatregelen de zoutlast worden beperkt tot 30 à 40 kg/s. Uit ander onderzoek blijkt dat de zoutlast nog verder kan worden beperkt (tot ca. 20 kg/s) door zout af te vangen bij de opening van de Volkeraksluizen aan de kant van het Hollandsch Diep.

Green Deal Biodiversiteit Oosterschelde

De overheid, visserij-ondernemers en natuurorganisaties bestuderen samen de haalbaarheid van de bouw van een doorlaatmiddel in de Oesterdam voor zoet, nutriëntrijk water vanuit het Volkerak-Zoommeer naar de Oosterschelde. Met deze zogenoemde Green Deal Biodiversiteit Oosterschelde wordt de positie van de schelpdiersector en de natuur in de Oosterschelde versterkt.

Zandhonger Oosterschelde

De uitvoering van de MIRT-verkenning Zandhonger Oosterschelde is in volle gang. De proefsuppletie van 2008 op de Galgeplaat wordt gemonitord. Daarnaast is in 2011 een nieuwe suppletie in de Schelphoek uitgevoerd. Ook is gestart met de voorbereidingen van een structuurvisie/MER (2013 gereed).

Een belangrijke mijlpaal voor de aanpak van de zandhonger van de Oosterschelde was de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst op 18 april 2011 door Rijkswaterstaat, Natuurmonumenten en de provincie Zeeland om gezamenlijk de praktijkproef Veiligheidsbuffer Oesterdam uit te voeren. Deze proef houdt in dat het voorland van een gedeelte van de Oesterdam met zand wordt opgehoogd. Het opgehoogde land dempt de golfslag. Inzet is om zo een besparing te realiseren op de toekomstige beheer- en onderhoudskosten van de Oesterdam. Tevens wordt met deze maatregel de natuurwaarde van het voorland hersteld en liggen er kansen voor recreatief medegebruik.

Westerschelde

De samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen bij de opbouw van kennis over het Schelde-estuarium verloopt naar wens. In 2011 is een evaluatiemethodiek goedgekeurd om te toetsen of daadwerkelijk sprake is van een duurzame ontwikkeling van het Schelde-estuarium.

Rijkswaterstaat monitort de effecten van de vaargeulverruiming van de Westerschelde op de natuur. Dit om zeker te stellen dat de natuur geen schade ondervindt van deze werkzaamheden en dat vrijkomende baggerspecie zoveel mogelijk wordt benut om de natuur van de Westerschelde te versterken.

Rijn-Schelde Corridor en kanaalzone Gent-Terneuzen

In 2011 is voortvarend gewerkt aan de MIRT-verkenning Volkeraksluizen. Onderzocht wordt op welke manier de Volkeraksluizen ook in de toekomst de groeiende goederenstromen tussen Rotterdam en België op een vlotte en veilige manier kunnen afwikkelen, bijvoorbeeld door een extra sluisolk te bouwen of door de huidige kolken te verlengen. Deze studie naar oplossingen voor de scheepvaart wordt in samenhang gedaan met de studies naar oplossingen voor vraagstukken rond waterkwaliteit en waterberging in de Zuidwestelijke Delta.

Eind 2011 is de notitie Reikwijdte en Detailniveau voor de Volkeraksluizen ter inzage gelegd, in aanloop naar de voorkeursbeslissing.

In 2011 hebben Vlaanderen en Nederland verder onderhandeld over de verbetering van het sluisencomplex in Terneuzen. Op 19 maart 2012 is een politiek akkoord bereikt over een nieuwe grote zeeluis bij Terneuzen, zodat nu gestart kan worden met de planuitwerking.

4.5 Randstad

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Randstad blijft één van de best beschermde gebieden
- Ontwikkeling van overstromings-risicozonering
- Rampenbeheersing op orde, eventueel met ruimtelijke inrichtingsmaatregelen
- Rekening houden met verminderde zoetwateraanvoer
- Ruimte voor piekberging in bebouwd gebied (meervoudig ruimtegebruik; gedecentraliseerd)
- Streven naar vergroting van peilvakken binnen polders (gedecentraliseerd)
- Peilstrategie uit Nota Ruimte wordt onverkort voortgezet (gedecentraliseerd)
- Aanpak verzilting en bodemdaling (deels gedecentraliseerd)

Mijlpalen 2011

- Een knelpuntenanalyse Zoetwater is afgerond

Voortgang

Deelprogramma Zoetwater van het Deltaprogramma

Binnen het Deltaprogramma ontwikkelt het deelprogramma Zoetwater strategieën voor een duurzame en economisch doelmatige zoetwatervoorziening in Nederland. Een van de maatregelen die wordt onderzocht, is het tegengaan van verzilting door het sterker ontkoppelen van watergebruik in polders [165, 169]. Ook worden de mogelijkheden en infrastructurele consequenties van aanvoer van zoetwater vanuit het IJsselmeer naar West-Nederland in kaart gebracht [164]. In 2011 is een analyse afgerond die een eerste inzicht biedt in toekomstige knelpunten tussen vraag en aanbod van zoetwater (zie paragraaf 3.2).

Transitie Veenweidegebieden

Het Uitvoeringsprogramma Westelijke Veenweiden is gericht op een transitie om bodemdaling af te remmen en een robuust watersysteem te ontwikkelen, in samenhang met ontwikkeling van landbouw, cultuurlandschap en natuur [167]. Een deel van de projecten binnen dit programma gaat in deelgebieden versnippering van peilvakken tegen. In combinatie met andere maatregelen maakt dat het watersysteem robuuster [169]. Vanwege bezuinigingen op het Investeringsbudget Landelijk Gebied is het programma in 2011 geactualiseerd (fase 1).

Actietabel NWP Randstad

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
164								
165								
166								
167								
168								
169								

4.6 Noordzee

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Zandwinning en suppletie, duurzame (wind)energie, olie- en gaswinning, CO₂-opslag, zeescheepvaart en defensiegebieden zijn van nationaal belang
- Recreatie en visserij in kustzone niet beperkt door permanente bouwwerken
- Handhaving onbelemmerd vrij uitzicht langs vrijwel de gehele kust

Mijlpalen 2011

- Besluit geen Rijksbestemmingsplan voor de Noordzee
- Vlake van de Raan (Habitatrichtlijngebied) en Noordzeekustzone (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) definitief aangewezen als beschermde gebieden
- Advies 'Een zee van mogelijkheden' van de Raden voor de Leefomgeving en Infrastructuur
- Vaststelling van het herziene Integraal Beheerplan Noordzee 2015
- Akkoord over visserijmaatregelen in Natura 2000-gebieden voor de kust

Voortgang

Duurzaam beheer van de Noordzee

Het kabinet kiest voor een duurzaam, ruimte-efficiënt en veilig gebruik van de Noordzee in evenwicht met het mariene ecosysteem, zoals vastgelegd in de Kaderrichtlijn Mariene Strategie, de Kaderrichtlijn Water en het Nationaal Waterplan. Er wordt ingezet op de versterking van de biodiversiteit en de

verduurzaming van de visserij in de Noordzee.

Het kabinet oordeelde in juni 2011 dat een Rijksbestemmingsplan voor de Noordzee op dit moment geen meerwaarde heeft ten opzichte van het huidige juridische instrumentarium met een structuurvisie (het Nationaal Waterplan, NWP) en beleidsregels die zijn verankerd in de herziening van het Integraal Beheerplan Noordzee (IBN) [171]. Het herziene IBN 2015 is november 2011 vastgesteld. Hierin is het nieuwe integrale afwegingskader op basis van het NWP opgenomen [170]. In september 2011 boden de raden voor de leefomgeving het advies 'Een zee van mogelijkheden' aan de staatssecretaris voor Infrastructuur en Milieu aan. Zij pleitten ervoor om de implementatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie aan te grijpen om niet alleen naar bescherming van de Noordzee te kijken, maar ook naar kansen voor duurzaam gebruik ervan. De raden adviseerden om voor het Nederlandse deel van de Noordzee een 'Ontwikkelplan Noordzee' vast te stellen, met integrale doelen en reële ambities die recht doen aan de ecologische, economische en sociaal-culturele betekenis van de Noordzee voor Nederland. Parallel daaraan moet Nederland volgens de raden een actieve en verbindende rol spelen om samen met de landen aan de zuidelijke Noordzee een duurzame ontwikkeling van de Noordzee mogelijk te maken.

Vogel- en Habitatrichtlijngebieden

De aanwijzingsbesluiten Vlake van de Raan (Habitatrichtlijngebied) en Noordzeekustzone (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) werden in maart 2011 definitief [175].

Actietabel NWP Noordzee

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
170	Partiële herziening Integraal Beheerplan Noordzee 2015	●	○					
171	Verkenning borging van afweging ruimtelijke claims, onder andere optie Rijksbestemmingsplan	●	●					
172	Maatregelenpakketten KRM gereed	●	●			●		
173	Terugdringen verontreiniging zeescheepvaart in kader van MARPOL-verdrag en het zeehavenbeleid	●	●			●		
174	Inzet op duurzame visserij in Europees verband van EVF en GVB	●	●	●				
175	Doggers- en Klaverbank, Friese Front, Westerscheldemonding/Vlake van de Raan en delen kustzee: Natura 2000 gebied	●	○					
176	Natuurbeschermingswet 1998, Flora- en Faunawet, in Nederlandse EEZ van toepassing verklaren	●	○					
177	Beheerplan Natura 2000-gebieden op zee	●	○	●	○			
178	Onderzoek bescherming van ecologisch waardevolle gebieden in kader van Natura 2000 en KRM	●	●	●				
179	Besluitvorming over meer beschermde gebieden op zee Natura 2000 en KRM	●	●	●				
180	Vaststellen strategie en locaties winning suppletie- en ophoogzand	●	○					
181	Besluit aanwijzen windenergiegebieden binnen zoekgebieden voor Hollandse kust en boven Wadden	●	○					
182	Aanpassing beleidsregels Waterwet ten behoeve van vergunningverlening windturbineparken	●	○					
183	Publiek-privaat implementatietraject windenergie op de Noordzee	●	○					
184	Onderzoek samengaan recreatie, duurzame visserijtechnieken en windturbineparken	●	○					
185	Besluit over eiland voor energieopslag en winning	●	●			●		
186	Twee pilots voor CO ₂ -opslag	●	●			●		
187a	Aanpassing Maasgeul, Eurogeul, IJ-geul en Eemsgeul. Besluitvorming ankergebied Eemshaven	●	○					
187b	Aanpassing Eemsgeul	●	○		○			
188	Internationaal gemeenschappelijke uitgangspunten in de ruimtelijke ordening op zee	●	●			●		
189	Internationale strategie voor de zuidelijke Noordzee	●	●			●		

Legenda

basis

- grens territoriale wateren (12 mijlsgrens)
- doorgaande NAP -20 m dieptelij
- equidistantielijn voor territoriale zee in 2009
- Eems-Dollard verdragsgebied 2009

scheepvaart infrastructuur

- begrenzing verkeersscheidingstelsels
- ankergebieden
- verkeersscheidingstelsels separatiezone
- clearways

platforms voor olie- en gaswinning

- platforms
- onderwaterplatform

zandwinning

- reserveringsgebied voor suppletie- en ophoogzand
- reserveringsgebied voor beton- en metselzand

marien ecologisch systeem

- ecologische hoofdstructuur
- in 2010 aan te wijzen Natura 2000 gebieden
- aangewezen Natura 2000 gebieden
- andere mogelijk ecologisch waardevolle gebieden

windenergiegebieden

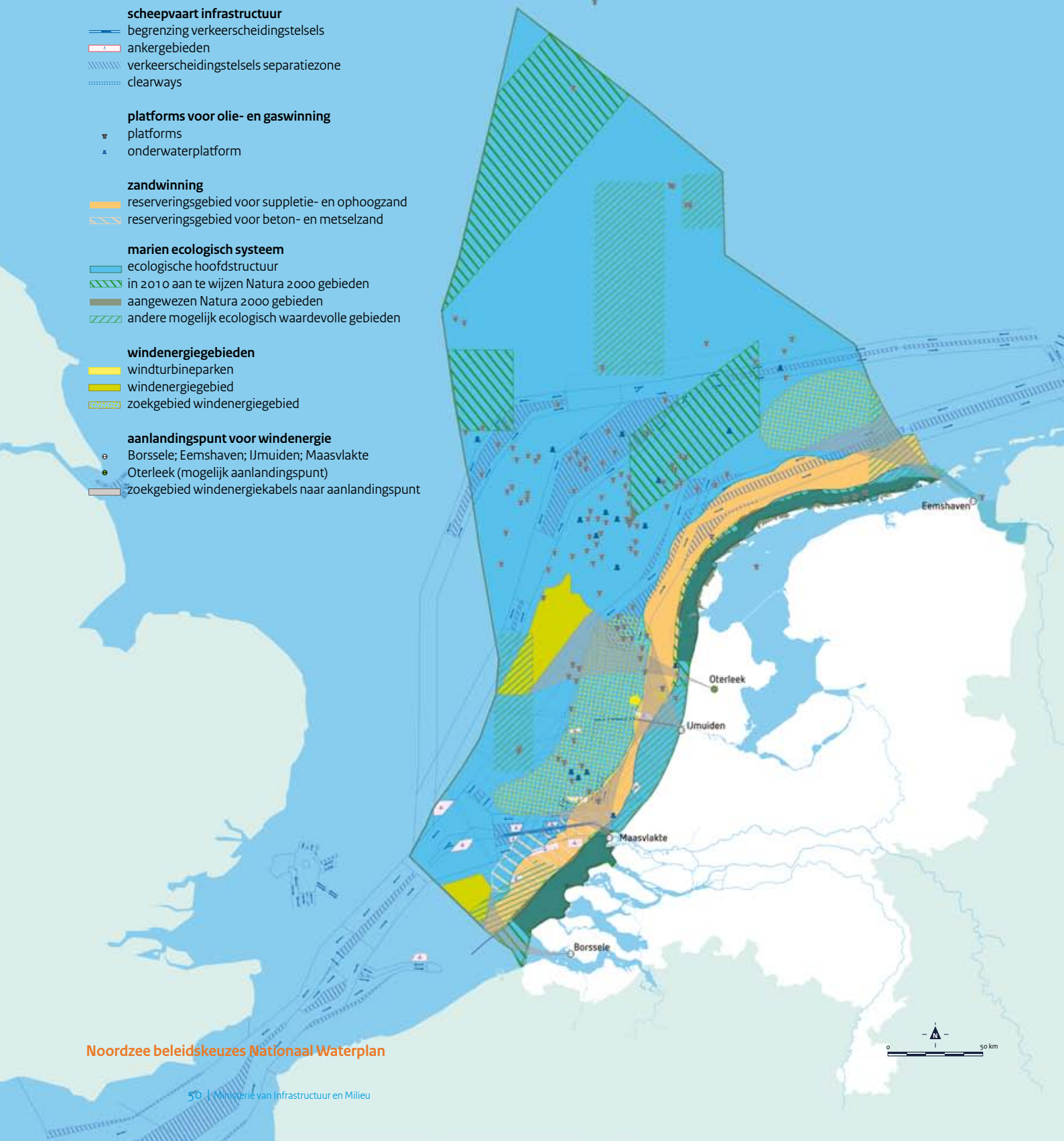
- windturbineparken
- windenergiegebied
- zoekgebied windenergiegebied

aanlandingspunt voor windenergie

- Borssele; Eemshaven; IJmuiden; Maasvlakte
- Oterleek (mogelijk aanlandingspunt)
- zoekgebied windenergiekabels naar aanlandingspunt

geldend voor de gehele EEZ:

- zoekgebied olie- en gaswinning
- zoekgebied CO₂-opslag
- recreatie, mits verenigbaar met activiteiten van nationaal belang
- visserij, mits verenigbaar met activiteiten van nationaal belang

Dit betekent dat de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden langs de kust in maart 2014 gereed moeten zijn.

De Tweede Kamer stelde in de zomer 2011 aanvullende vragen over het wetsvoorstel om de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en Faunawet van toepassing te verklaren in de Nederlandse Exclusieve Economische Zone. Het wetsvoorstel is sinds zomer 2009 in behandeling bij de TK (nr 32002). Bij aanvaarding van de wet kunnen de Natura 2000-gebieden Doggersbank, Klaverbank en het Friese Front definitief worden aangewezen.

Visserij

De Europese Commissie publiceerde in december 2011 het voorstel voor de Verordening Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij voor 2014–2020. Deze verordening draagt – met financiële maatregelen - bij tot de volgende doelstellingen:

- Bevordering van een duurzame en concurrerende visserij en aquacultuur.
- Bevordering van de ontwikkeling en de uitvoering van het geïntegreerd maritiem beleid van de Europese Unie op een manier die complementair is aan het cohesiebeleid en aan het gemeenschappelijk visserijbeleid.
- Bevordering van een evenwichtige en inclusieve territoriale ontwikkeling van de visserijgebieden.
- Bevordering van de ten uitvoeringlegging van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid.

In december 2011 bereikten het Rijk, het visserijbedrijfsleven en natuurbeschermingsorganisaties een akkoord over visserijmaatregelen in twee Natura 2000-gebieden voor de kust, het zogenoemde VIBEG-akkoord (visserij in beschermde gebieden). Dit zijn afspraken om de toegankelijkheid van de Noordzeekustzone te beperken voor bodemomwoelende boomkorvisserij en garnalenvisserij én om onderzoek te doen naar ecologische effecten van de visserij in het gebied de Vlake van de Raan.

Windenergie

Naar aanleiding van de motie Van Veldhoven (nr 52 32500-A van december 2010) over het verlengen van vergunningen voor windenergie tot 2020, is in 2011 besloten om de aanwijzing van windenergiegebieden voor de Hollandse Kust uit te stellen tot 2012. Dit is vastgelegd in de Green Deal Offshore Windenergie, die het Rijk en de Nederlandse Wind Energie Associatie in 2011 sloten. Kernbegrippen in deze Green Deal zijn onder meer een forse kostenreductie door innovatie en beleidsmatige aanpassingen, proeftuinen en het verder vormgeven van wet- en regelgeving. Doel is een strategische groei van de offshore windmarkt vanuit Nederland, een krachtige thuismarkt en het halen van klimaatdoelen.

Om de windenergiegebieden formeel te kunnen aanwijzen, wordt – op advies van de Commissie m.e.r. – voor het gebied Eemshaven ten noorden van de Wadden de eco-

logische onderbouwing gegeven in een planMER en een passende beoordeling.

Internationale Ruimtelijke ordening

Tegen de verwachting in heeft de Europese Commissie in 2011 geen voorstel gepubliceerd voor een bindend juridisch instrument voor grensoverschrijdende ruimtelijke ordening op zee en het geïntegreerd beheer van de kust. De lidstaten zien geen meerwaarde van een strategie op EU-niveau. De Europese Commissie houdt dit in beraad.

In augustus 2011 heeft Nederland ingesproken op plannen voor een windmolenpark in Belgische wateren, waar sprake is van grensoverschrijdende milieueffecten, nautische veiligheid en economische consequenties voor de scheepvaart op de Schelde. Overleg met België is hierover gestart. Tevens is met België verkend hoe grensoverschrijdende samenwerking in ruimtelijke ordening op zee in de toekomst kan worden vormgegeven en verbeterd.

Gedurende 2011 heeft Nederland met Engeland overlegd over het concept ruimtelijke ordeningsplan voor de Engelse wateren, grenzend aan de Nederlandse Exclusieve Economische Zone.

Ten slotte heeft Nederland in internationaal verband aandacht gevraagd voor gezamenlijke uitgangspunten voor ruimtelijke ordening op zee, zoals afstanden tussen scheepvaart en windmolenparken, varen in windparken en het omgaan met effecten van activiteiten op het ecosysteem.

Kaderrichtlijn Mariene Strategie

Met stakeholders, kennisinstituten, landen in OSPAR-verband en de Europese Commissie is in 2011 gewerkt aan de Initiële Beoordeling, de definiëring van de Goede Milieu Toestand, doelen en indicatoren voor de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Een ontwerp-kabinetsbesluit is in 2011 voorbereid.

4.7 Noord-Nederland en Waddenzee

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Voormalige zeedijken achter de primaire keringen krijgen opnieuw waterkerende functie
- Wateroverlast wordt aangepakt volgens de afspraken in het NBW-actueel
- Onderzoek naar mogelijkheden om water regionaal vast te houden
- Waddenzee vitaal houden door maatregelen uit PKB Derde Nota Waddenzee
- Zandsuppleties Noordzeekust dragen bij aan groei Waddengebied

Mijlpalen 2011

- Het onderzoek naar de veiligheid Noord-Nederland en Waddeneilanden wordt voortvarend opgepakt in het kader van het Deltaprogramma

Voortgang

Deelprogramma Waddengebied van het Deltaprogramma

Binnen het deelprogramma Waddengebied van het Deltaprogramma wordt onderzoek gedaan naar de veiligheid van Noord-Nederland en de Waddeneilanden en naar alternatieven voor zandsuppleties aan de waddenkant van de Waddeneilanden [191, 192, 193]. Dit gebeurt in samenwerking met het onderzoeksprogramma Kennis voor Klimaat [196], onder meer op het terrein van onderzoek naar de rol van kwelders voor waterveiligheid, multifunctionele dijken en voor governance-vraagstukken.

Een belangrijk aandachtspunt is de kennis van hoe het waddengebied reageert op klimaatverandering.

De Waddenzee, met de eilanden, zandplaten en kwelders, fungeert op dit moment als belangrijke klimaatbuffer voor de bescherming van de vaste wal van Groningen, Friesland en Noord-Holland. Op dit moment 'groeit' de Waddenzee voldoende met de zeespiegelstijging (van ca 1,8 mm per jaar) mee. Het onderzoek concentreert zich op de vragen of voldoende zand kan worden aangevoerd van uit de Noordzee, en bij welke snelheid van de zeespiegelstijging de zandtoevoer onvoldoende wordt om de Waddenzee mee te laten groeien met de zeespiegelstijging. Inzet is om dit onderzoek zoveel mogelijk samen met Duitsland en Denemarken uit te voeren.

RioNoord

In Groningen is RioNoord opgericht, waarin het Waterbedrijf Groningen en de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's samenwerking zoeken met gemeenten. Inmiddels hebben zes gemeenten de intentie tot samenwerking uitgesproken. De intentieverklaring bevatte een verwachting voor 10 procent kostenbesparingen, plus enkele andere mogelijke winstpunten: continuïteit van bedrijfsvoering, kennisborging, milieuvordelen enzovoort.

Actietabel NWP Noord-Nederland en Waddenzee

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
190	Model voor golfslag Waddenzee en Eems Dollard	●							
191	Onderzoek naar alternatieven zandsuppletie Waddenzee kant Waddeneilanden						●		
192	Onderzoek veiligheid Noord-Nederland en Waddeneilanden						●		
193	Herijking ruimtelijke reservering primaire waterkeringen								●
194	Uitwerken gezamenlijke strategie terugdringen bodemdaling door veenoxidatie						●		
195	Uitvoering Beheer- en Ontwikkelingsplan Waddenzee en Eems Dollard conform PKB Derde Nota Waddenzee								
196	Onderzoek naar effecten klimaatverandering binnen het onderzoeksprogramma Kennis voor Klimaat						●		

4.8 Hoog Nederland

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- (Grond)watersystemen op orde brengen (gedecentraliseerd)

Mijlpalen 2011

- 25 waterschappen hebben het GGOR in hun waterbeheerplan opgenomen
- 16 waterschappen hebben het GGOR opgesteld voor gebieden uit de TOP-lijst

Voortgang

Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR)

De aanpak van watertekorten op de hoge zandgronden is onderdeel van het deelprogramma Zoetwater van het Deltaprogramma (zie hoofdstuk 3.2). Voor Hoog Nederland zijn met name maatregelen van belang die bijdragen aan de verdrogingsbestrijding van verdroogde natuurgebieden, door de provincies opgenomen in de zogenoemde TOP-lijsten.

In 2011 hebben alle waterschappen het GGOR opgenomen in hun waterbeheerplan. Voor Natura 2000- en verdrogingsgebieden uit de TOP-lijsten hebben 16 waterschappen het GGOR opgesteld. Niet alle waterschappen hebben hiermee te maken. De 272 verdrogingsgevoelige TOP-lijstgebieden omvatten circa 40 procent van de circa 206.000 ha verdroogd gebied: 59.036 hectare Natura 2000-gebied en 23.444 hectare overig EHS. Naar schatting van het Regiebureau Natura 2000 is verdroging in 96 van de 162 Natura 2000-gebieden een knelpunt.

Deltaplan voor de Hoge Zandgronden

In Noord-Brabant en Limburg werken dertien partijen in het project Deltaplan Hoge Zandgronden aan een samenhangende, gebiedsgerichte aanpak van droogte en watertekorten, waarbij wordt geanticipeerd op de verwachte gevolgen van klimaatverandering. Kern van de aanpak betreft het gezamenlijk ontwikkelen van kennis en inzichten voor oplossingen met een breed bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak. De stuurgroep Deltaplan Hoge Zandgronden wil bestaande initiatieven bundelen en

versterken. Daarnaast wil de stuurgroep de klimaatopgave voor de hoge zandgronden verankeren in regionaal ruimtelijk beleid en in het Deltaprogramma. Hiervoor worden lange termijn strategieën en maatregelen onderzocht en pilots en best practices in beeld gebracht die kansrijk zijn in het licht van een toekomstbestendige watervoorziening en ruimtegebruik op de hoge zandgronden.

De Knelpuntenanalyse Zuid-Nederland (april 2011) geeft een beeld van de effecten van klimaatverandering op het watersysteem en de gevolgen voor de gebruiksfuncties op de hoge zandgronden in Noord-Brabant en Limburg. Die zijn aanzienlijk: dalende grondwaterstanden, toenemend bodemvochttekort, dalende waterstanden of zelfs droogval in waterlopen leiden tot onder meer opbrengstderving voor land- en tuinbouw, schade aan natuur, beperkingen voor drinkwatervoorziening, langere wachttijden voor de scheepvaart, beperkingen voor de inname van koel- en proceswater voor industrie en energiesector en toename van waterkwaliteitsproblemen in open en recreatiewater. Deze regionale analyse is input voor het deelprogramma Zoetwater van het Deltaprogramma.

Zoekrichtingen voor strategieën en maatregelen zijn het optimaliseren van de aanvoer van water, het vergroten van de beschikbaarheid van gebiedseigen water (waterconservering) en het verkleinen van de watervraag en de kwetsbaarheid voor droogte. Kansrijke best practices zijn bijvoorbeeld de projecten Bufferboeren en Vasthouden aan de Bron.

Actietabel NWP Hoog Nederland

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
197 (Grond)watersystemen op orde brengen volgens afspraken NBW-actueel								
198 Herstel van natuurlijke processen met name van de beekdalen en de sponswerking van brongebieden								
199 Onderzoek samenvallen piekafvoeren hoofdsysteem en regionaal systeem								
200 Onderzoek zoetwatervoorziening, specifiek voor Hoog Nederland								
• De haalbaarheid van herstel sponswerking in hoge gronden om tekorten te voorkomen en overlast te beperken								
• Nut, noodzaak en haalbaarheid voor hergebruik van gezuiverd afvalwater								
• De haalbaarheid van het herstel van bestaande zoetwatervoorzieningen ten behoeve van land- en tuinbouw								

4.9 Stedelijk gebied

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Urgente knelpunten uiterlijk in 2015 aangepakt, de overige uiterlijk in 2027
- Verstedelijkingsopgaven worden integraal aangepakt
- Bij locatieontwikkeling streven naar per saldo toename van groen en water
- Maatregelen combineren met herstructurering bestaand bebouwd gebied
- Water op straat wordt deels geaccepteerd, mits geen onaantvaardbare schade en overlast
- Internationaal best practices verkennen
- Kennisnetwerken op het gebied van stedelijk water worden verstevigd

Mijlpalen 2011

- De internationale best practices voor (groot)stedelijk waterbeheer zijn geïnventariseerd
- De eerste URD-projecten zijn gestart voor duurzaam ruimtelijk beleid en integrale gebiedsontwikkeling inclusief waterbeheer in stedelijke netwerken

Voortgang

Wateroverlast

De problematiek van wateroverlast in het stedelijk gebied wordt voortvarend aangepakt [201], als onderdeel van het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering van het Deltaprogramma. Uit een in 2011 uitgevoerde knelpunten-analyse blijkt dat de huidige aanpak volstaat om de huidige problemen aan te pakken. Deze analyse laat echter ook zien dat in de komende decennia het risico op schade door wateroverlast, maar ook droogte en hitte, fors kan toenemen als gevolg van verstedelijking en klimaatverandering. Dat vergt een meer structurele en meer integrale aanpak, waarbij naast watersectorale maatregelen ook ruimtelijke maatregelen worden getroffen.

Waterwonen

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu ondersteunt het initiatief 'floating life' in Pampushaven, Almere [204]. Op deze tijdelijke locatie wordt geëxperimenteerd met technieken en ideeën die onderdeel kunnen zijn van een

duurzame drijvende stad. Verder wordt waterwonen geïntegreerd in het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering van het Deltaprogramma, als mogelijke maatregel voor zowel klimaatbestendig bouwen als veiligheid.

De in 2009 gestarte Helpdesk Waterwonen [205] is eind 2011 afgesloten. Dit was een experiment voor drie jaar om de kennisverspreiding over waterwonen te bevorderen. Het aantal vragen dat binnenkwam was in 2011 zo laag dat besloten is hier niet mee verder te gaan. De verzamelde kennis blijft wel online beschikbaar.

Best practises

Er is een internationale verkenning uitgevoerd naar best practises van waterbeheer in (groot)stedelijke omgeving [206]. De resultaten hiervan dienen als bouwsteen voor het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering van het Deltaprogramma. Centraal in deze verkenning staan het oplossen van waterproblemen en het benutten van kansen voor vergroting van de leefbaarheid in bestaand stedelijk gebied. Een aantal grote steden vindt elkaar op het (inter)nationale speelveld. Maar hoe ontsluit je de kennis die van belang is voor de kleinere steden? Hierbij is de waterambassadeur voor de Kaderrichtlijn Water als voorbeeld genomen voor de zogenoemde adaptatiecoach. Op basis van interviews bij een groot aantal gemeenten blijkt dat er behoefte is aan:

- procesmatige en financiële expertise;
- kennis en ervaring om verschillende disciplines te verbinden;
- omgaan met onzekerheden op de lange termijn;
- een visie hoe steden er in de toekomst uit zouden moeten zien;
- verbeeldingskracht.

Innovatie in integrale ontwikkeling in Urban Regions in the Delta, voorheen Duurzame Dynamiek in de Delta

Begin 2011 ging het project Urban Regions in the Delta (URD) formeel van start. In URD (voorheen bekend als Duurzame dynamiek in de delta, 3D) wordt in enkele onderzoeksprojecten kennis ontwikkeld voor een duurzaam ruimtelijk beleid en voor integrale gebiedsontwikkeling in stedelijke netwerken [207]. Het onderzoek richt zich door middel van casussen in Nederland en internationale

Actietabel NWP stedelijk gebied		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
201	Ontwikkelen beleid voor regenwater en grondwater			●					
202	Aanpak van urgente knelpunten wateroverlast en waterkwaliteit						●		
203	Aanpak overige knelpunten wateroverlast en waterkwaliteit								
204	Adoptie waterwoonwijk		○						
205	Helpdesk voor kennisverspreiding over waterwonen	●							
206	Wereldwijde verkenning best-practices in bestaand (groot)stedelijk gebied						●		
207	Ontwikkeling innovatieprogramma duurzaam stedelijk watersysteem	●							

vergelijkingen binnen Europa op zowel water, leefbaarheid en mobiliteit, als op vraagstukken over bestuur en informatiesystemen. Het programma wordt gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en uit de FES-gelden. Urban Regions in the Delta is onderdeel van het onderzoeksthema Verbinden van Duurzame Steden en loopt van 2011-2014. In 2011 zijn de eerste onderzoeksprojecten gestart:

- Het project Delta Oost (Rijntakken-Waal en de Stadsregio Arnhem-Nijmegen) is een onderzoek naar (betere) afstemming en mogelijk integratie van ruimtelijk samenhangende opgaven – waaronder het uiterwaardenbeheer, de ontwikkeling van openbaar vervoer en ruimte voor de rivier – en hoe afstemming en besluitvorming tussen betrokken partijen kan worden verbeterd.
- Het project Integrale Planvorming en Ontwerp in de Delta heeft betrekking op de Zuid-Westelijke Delta waar verschillende deelprogramma's van het Deltaprogramma samenkomen met belangrijke economische (haven Rotterdam) en natuurfuncties.

De eerste resultaten van deze projecten worden begin 2013 verwacht. In 2012 en 2013 starten nog twee ronden van onderzoeksprojecten.

Aanpak in Eindhoven en omgeving met waterschap De Dommel

Onder het motto 'Samen, slim, schoon' ontwikkelen gemeenten, waterschappen en universiteiten innovatieve oplossingen voor een vernieuwende aanpak in de afvalwaterketen Eindhoven en het watersysteem De Dommel. Het doel van deze samenwerking (Kallisto) is de waterkwaliteit van de rivier de Dommel doelmatig en duurzaam te verbeteren.

Zie ook www.samenslimschoon.nl

5 Nederland werkt wereldwijd met water

Beleidskeuze Nationaal Waterplan

- Een gedifferentieerde inzet in landen waarmee Nederland samenwerkt
- Het aangaan van langjarige samenwerkingsrelaties met een beperkt aantal deltagebieden
- Het voorzetten en versterken van de structurele samenwerking met overheden, private partijen, kennisinstututen en non-gouvernementele organisaties in Nederland, met name binnen het programma Partners voor Water
- Het ontwikkelen van een internationaal marketingprogramma, gericht op de exportpositie en kennisoverdracht van de Nederlandse watersector en het hooghouden van de wereldwijde reputatie van Nederland op het gebied van delta- en watertechnologie

Mijlpalen 2011

- Advies van het Topteam Water 'Water verdient het'
- Internationaal marketing programma Watersector
- Afronding Jakarta Coastal Defence Strategy Study en afspraken over vervolg in Masterplan
- Start twee projecten in het kader van de Delta-aanpak in Vietnam
- Ondertekening Memorandum of Understanding met China over samenwerking in waterbeheer en waterveiligheid

Voortgang

De mondiale waterinzet van Nederland kent de volgende hoofdlijnen: het benadrukken van het belang en het bijdragen aan klimaatadaptatie, bijdragen aan de millenniumdoelen en het creëren en benutten van economische kansen.

Topsector Water

De door het Topteam Water voorgestelde maatregelen ('Water verdient het') en de reactie daarop van het kabinet in de bedrijfslevenbrief 'Naar de top' van medio 2011 (zie hoofdstuk 2.4) zijn een aanvulling op de mondiale waterinzet, zoals verwoord in het Nationaal Waterplan.

In juli 2011 verscheen het internationaal marketingplan Watersector [211] van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Het marketingplan is gericht op de verbetering van de exportpositie van de

Nederlandse watersector en op het in stand houden van de wereldwijde reputatie van Nederland op het gebied van delta- en watertechnologie. De belangrijkste elementen van het marketingplan zijn meegenomen bij het opstellen van het advies van het Topteam Water.

Binnen de organisatie van de Topsector water is een kernteam Exportbevordering en promotie ingesteld, dat inmiddels (april 2012) een strategie presenteerde voor exportbevordering en promotie binnen de watersector. Vooruitlopend daarop zijn in 2011 contacten gelegd met landen zoals Thailand, Brazilië, Colombia en Zuid-Afrika om te zien welke rol het ministerie van Infrastructuur en Milieu kan spelen bij de exportbevordering in de watersector.

Het programma Water Mondiaal (deltalanden)

Binnen het programma Water Mondiaal (2010-2015) werkt de Nederlandse watersector actief samen in vijf deltagebieden: Indonesië, Vietnam, Bangladesh, Egypte en Mozambique. Inzet is om de kwetsbaarheid voor overstromingen en de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan. Ook is ondersteuning geboden in het bereiken van de millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties voor voldoende schoon drinkwater en sanitatie.

Tegelijkertijd richt het programma zich op het verbeteren van de positie van de Nederlandse watersector. Om dit te organiseren zijn (of komen) er per land een Deltateam van Nederlandse overheidsvertegenwoordigers en een Deltaplatform met betrokken bedrijven.

Indonesië

De samenwerking met Indonesië op het gebied van watermanagement richt zich op de thema's waterveiligheid, Lowland Development, de VN Millenniumdoelen voor sanitatie, de bestuurlijke organisatie en klimaatverandering. In 2011 zijn binnen deze thema's verschillende projecten uitgevoerd of gestart. Het grootste project is de strategische studie naar de kustverdediging van Jakarta. Een nieuwe kustverdediging en waterbeheer van de stad zijn nodig om de overstromingsproblemen het hoofd te bieden, die door bodemdaling en zeespiegelstijging worden veroorzaakt. Tijdens een bezoek aan Indonesië in juli 2011 heeft Nederland zich bereid verklaard om het vervolg van deze samenwerking in de vorm van een Masterplan te financieren.

Actietabel Nederland werkt wereldwijd met water

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
208	Opstart langjarige samenwerking met de deltalanden	●						
209	Opstellen Uitvoeringsprogramma Water Mondiaal	●						
210	Besluit over Partners voor Water	■	■		●			
211	Ontwikkeling internationaal marketingprogramma	●	●					

Vietnam

In 2010 sloten Nederland en Vietnam een Strategic Partnership Arrangement (SPA). In het kader van deze samenwerking zijn drie hoofdlijnen geïdentificeerd: het Mekong Delta Plan (MDP), het programma 'Ho Chi Minh City towards the sea with climate change adaptation' en het Vietnam-Netherlands Water Business Forum. Daarbinnen werken Nederlandse beleidsmakers en experts intensief samen met Vietnamese beleidsmakers en experts. In 2011 zijn twee door Nederland gefinancierde projecten ('Ho Chi Minh City towards the sea with climate change adaptation' en het Mekong Delta Plan (MDP) gegund aan Nederlandse consortia en gestart.

Staatssecretaris Atsma heeft in maart 2012 met Vietnamese ministers en het stadsbestuur van Ho Chi Minhstad afspraken gemaakt om samen te werken bij het tegengaan van de gevolgen van klimaatverandering en de ontwikkeling van de Mekongdelta en het Ho Chi Minhgebied te bevorderen.

Mozambique

Mozambikaanse en Nederlandse watersectorpartijen hebben gezamenlijk de programmatische aanpak op vier thema's voorbereid: Water & Sanitatie, Integrated Water Resources Management, Landbouw & Irrigatie en Kustbescherming en Landaanwinning/drainage rond stedelijke gebieden. Binnen het Meerjaren Strategisch Plan van de Nederlandse ambassade in Mozambique worden de eerste drie thema's vertaald naar concrete activiteiten. Zo ging in oktober 2011 het Mozambique Water Platform van start.

Egypte

Ondanks de politieke situatie, liggen er grote kansen voor de Nederlandse watersector in Egypte. Dat bleek in 2011 uit een marktstudie en de succesvolle Egyptian Dutch Water Week (EGDW) in Cairo. Een belangrijke conclusie van de EGDW is dat de watersectoren in beide landen, in de transitie van ontwikkelingssamenwerking naar economische samenwerking, op zoek moeten naar een nieuwe vorm van financiering.

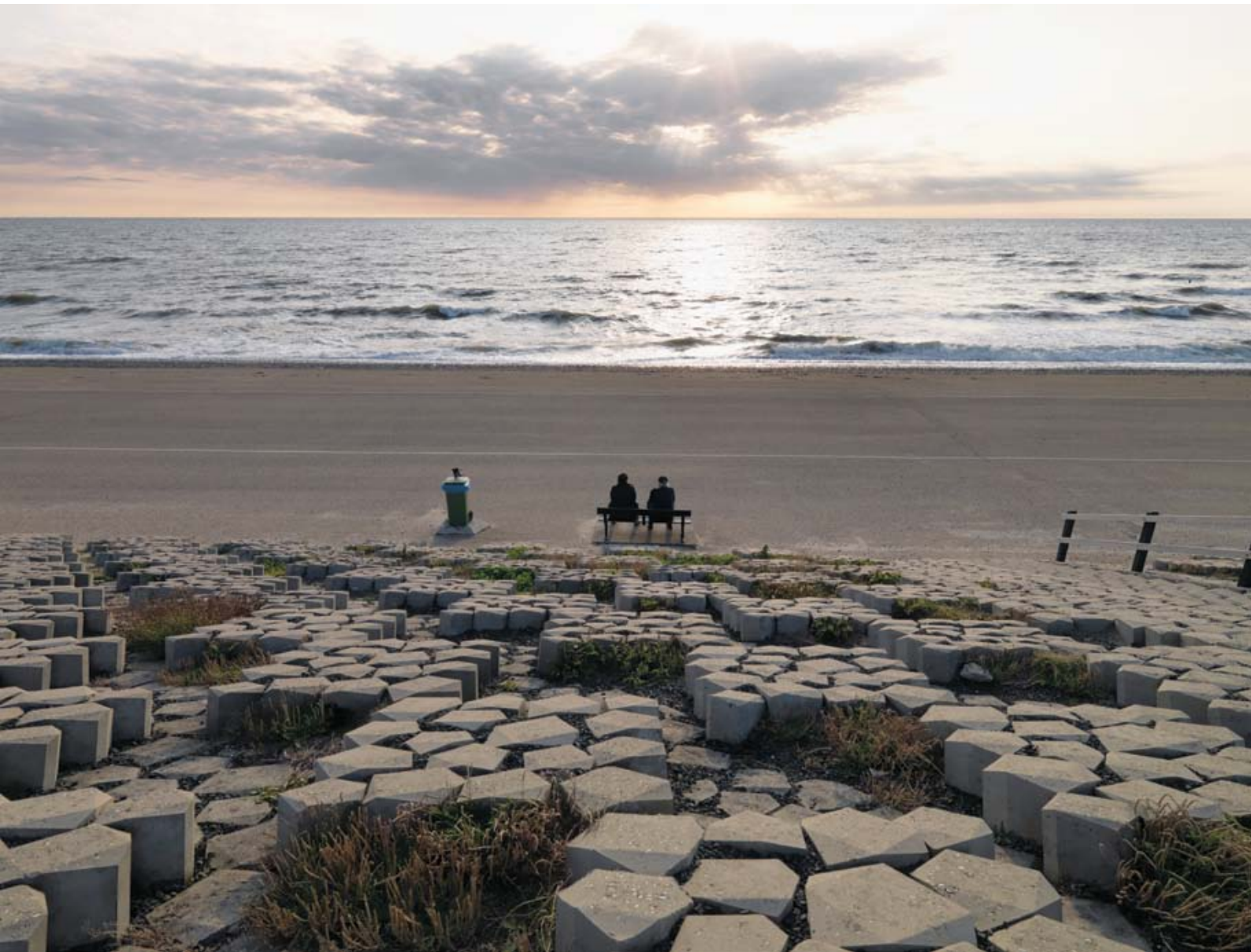
Bangladesh

Bangladesh ziet het belang van het ontwikkelen van een integrale deltavisie, vergelijkbaar met het Deltaprogramma in Nederland, en pakt dit graag met Nederland op. De samenwerking van het land met de Nederlandse ambassade op het terrein van water leidde er in 2011 toe, dat de ruwe opzet van een omvangrijk waterprogramma (circa 30 miljoen euro) is opgenomen in Meerjaren Strategisch Plan 2012-2015 van de ambassade. Dit programma is gericht op drinkwater en sanitatie, governance, Coastal zone management en water- en voedselzekerheid. Ook is er specifieke aandacht voor de informatietechnologie voor water en klimaat.

Overige landen

Behalve tussen deze vijf deltalanden en Nederland bestaat ook een nauwe samenwerking op het gebied van waterveiligheid en watermanagement met landen zoals de Verenigde Staten en China.

In november 2011 heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu tijdens een bezoek aan China een Memorandum of Understanding getekend voor een verlenging en verbreding van de samenwerking tussen China en Nederland op het terrein van waterbeheer en hoogwaterveiligheid.

6 Financieel-economische aspecten

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de opbrengsten en uitgaven van de overheid op het gebied van het waterbeheer. Ook de kosten en inkomsten van de drinkwaterbedrijven zijn beschreven. In het in 2011 afgesloten Bestuursakkoord Water zijn afspraken gemaakt over monitoring van de doelmatigheidswinst die door het Rijk, de provincies, waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven wordt nagestreefd. Hierover wordt verslag gedaan in hoofdstuk 7.

Uitgaven en ontvangsten van overheid en drinkwatersector

De totale uitgaven van de overheid en drinkwaterbedrijven aan watertaken bedroegen in 2011 6,73 miljard euro⁸, tegen ruim 6,72 miljard euro in 2010 (prijspeil 2011). In figuur 6.1 zijn de uitgaven verdeeld naar de vier betrokken (groepen van) overheden en de drinkwaterbedrijven. Hieronder wordt inzicht gegeven in de afzonderlijke uitgaven van deze partijen.

In de periode van 2005 tot en met 2011 stegen de totale uitgaven aan watertaken van 5,97 miljard euro naar 6,73 miljard euro (gecorrigeerd voor inflatie). De verdeling van de uitgaven verschoof in deze periode: het aandeel van het ministerie in de totale uitgaven steeg van 10 procent naar 16 procent, het aandeel van de drinkwaterbedrijven daalde van 25 procent naar 20 procent (zie figuur 6.2).

Tegenover de uitgaven staan ontvangsten. De uitgaven van IenM worden voor het grootste deel gefinancierd uit de belastingopbrengsten (algemene middelen). Bij de provincies zijn de ontvangsten afkomstig uit de grondwaterheffing en algemene middelen, zoals het Provinciefonds. De kosten van waterschappen en gemeenten worden vrijwel geheel gedekt uit belastingen: bij waterschappen voornamelijk de zuiveringsheffing en de watersysteemheffing, bij gemeenten de rioolheffing.

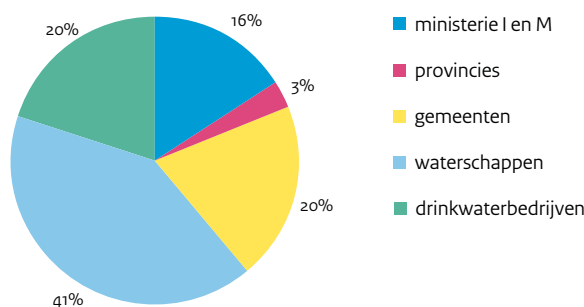
Uitgaven van het ministerie van Infrastructuur en Milieu

Het ministerie van IenM gaf in 2011 1,1 miljard euro uit aan watertaken op het gebied van het hoofdwatersysteem (zie figuur 6.3). Het betreft uitgaven voor watermanagement, beheer en onderhoud, aanleg en verkenningen en planstudies. Het hoofdwatersysteem omvat het geheel van oppervlaktewater, waterbodems en oevers.

In 2005 waren deze uitgaven nog 0,6 miljard euro (gecorrigeerd voor inflatie). In zes jaar tijd zijn de uitgaven van IenM dus bijna verdubbeld. Eén van de oorzaken van deze toename zijn de uitgaven voor het programma Ruimte voor de Rivier, die in 2011 170 miljoen euro bedroegen.

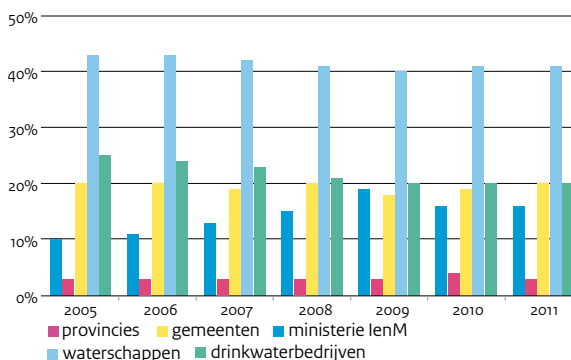
Hoogwaterbeschermingsprogramma

Daarnaast loopt de subsidieregeling voor de kosten van het op orde brengen van de primaire waterkeringen via IenM.

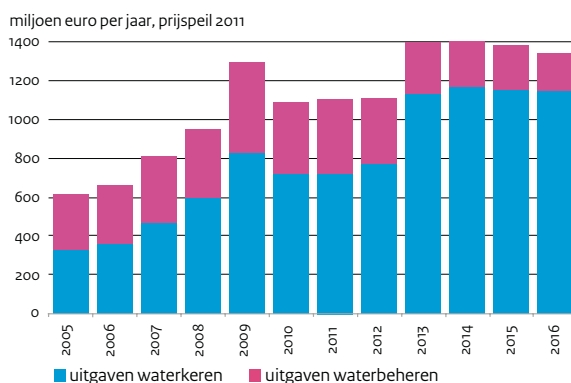
Figuur 6.1 Verdeling totale uitgaven van drinkwaterbedrijven en van de overheid voor watertaken in 2011

Bron: CBS, Unie van Waterschappen, ministerie van IenM, februari 2012

Figuur 6.2 Ontwikkeling verdeling totale uitgaven voor watertaken

Bron: CBS, Unie van Waterschappen, ministerie van IenM, Vewin; februari 2012

Figuur 6.3 Ontwikkeling uitgaven ministerie van IenM naar taak

Bron: Ministerie van Infrastructuur en Milieu, september 2011/mei 2012

Voor de uitvoering van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP2) verstrekt IenM subsidies aan de waterschappen. Tot en met 2010 heeft IenM het HWBP volledig bekostigd. Met ingang van 2011 leveren de waterschappen jaarlijks ook een financiële bijdrage aan het HWBP. Die bedraagt van 2011 tot en met 2013 81 miljoen euro per jaar. Per waterschap varieert de bijdrage van 2 tot 5 procent van hun eigen begroting.

Vooralsnog bestaat de bijdrage van de waterschappen aan het HWBP alleen uit een solidariteitsbijdrage. Alle waterschappen, ook die zonder primaire waterkeringen, betalen hieraan mee. Van de solidariteitsbijdrage wordt 50 procent verdeeld over de waterschappen op basis van het aantal huishoudens per waterschap en 50 procent op basis van de WOZ-waarde van de gebouwde onroerende zaken. In het Bestuursakkoord Water is afgesproken om met ingang van 2014 de bijdrage van de waterschappen in het HWBP op te bouwen uit een solidariteitsbijdrage op programmaniveau en een bijdrage op projectniveau. De subsidie per project bedraagt dan nog 90 procent. De resterende 10 procent wordt betaald door het waterschap onder wiens verantwoordelijkheid het project wordt uitgevoerd. Deze bijdragen op projectbasis moeten een extra doelmatigheidsstimulus aan de waterschappen geven. Afgesproken is dat de waterschappen in 2014 131 miljoen euro bijdragen aan de kosten van het HWBP en met ingang van 2015 jaarlijks 181 miljoen euro. Het Rijk levert dan met ingang van 2014 jaarlijks een gelijke financiële bijdrage aan het HWBP.

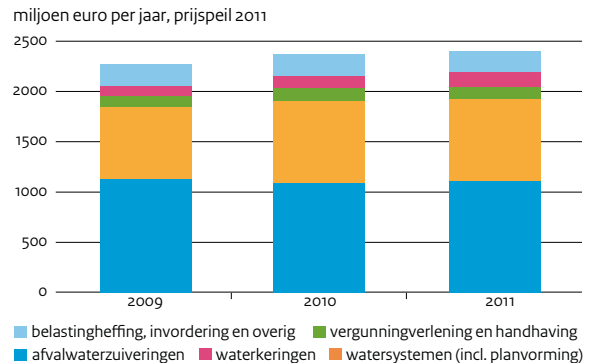
De geraamde meerjarencijfers van het ministerie van IenM voor watertaken van 2013 tot en met 2015 liggen jaarlijks rond de 1,4 miljard euro en dalen vervolgens licht. Het aandeel waterkeren bedraagt in deze periode meer dan 80 procent. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van de uitgaven op het gebied van waterveiligheid. Een groot deel van de begrote totale uitgaven voor waterkeren betreft uitgaven voor het project Ruimte voor de Rivier en het HWBP.

Kosten en opbrengsten van waterschappen

Waterschappen zorgen voor de bescherming tegen overstromingen, regelen de waterhoeveelheid, zorgen voor de kwaliteit van het oppervlaktewater en zijn belast met afvalwaterzuivering. Enkele waterschappen zijn ook belast met wegenbeheer.

De totale bruto kosten⁹ voor de waterschappen ten behoeve van het regionale waterbeheer bedroegen in 2011 circa 2,75 miljard euro¹⁰. De totale netto¹¹ kosten bedroegen circa 2,45 miljard euro. De totale netto kosten stegen ten opzichte van 2010 met 1 procent.

Om inzicht te geven in de activiteiten waarvoor de waterschappen kosten maken, geeft figuur 6.4 een verdeling van de netto kosten weer over de verschillende beleidstaken vanaf 2009. De kosten voor het bestrijden van wateroverlast maken deel uit van het watersysteembeheer. Zoals uit de tabel blijkt maken de waterschappen het grootste deel van hun kosten voor de exploitatie van zuiveringstechnische werken.

Figuur 6.4 Verdeling netto kosten waterschappen over beleidstaken (excl. wegen, vaarwegen en havens) Bron: Unie van Waterschappen, september 2011

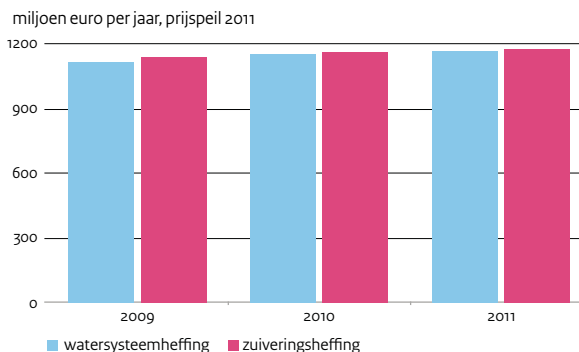
Noot: Enkele waterschappen hebben daarnaast kosten voor (vaar)wegen en havens (ca. 58 mln euro per jaar, 2,5% van de totale kosten). Deze zijn hier niet opgenomen.

De kosten van aanleg en het onderhoud van de waterkeringen stegen van 122 miljoen euro in 2010 naar 143 miljoen euro in 2011. Onder waterveiligheid worden de kosten van de aanleg en het onderhoud van de waterkeringen verantwoord. Een onderdeel hiervan zijn de kosten die de waterschappen in 2011 verantwoordden als gevolg van hun aandeel in het HWBP. In plaats van de provincies dragen met ingang van 2011 de waterschappen ook alle kosten voor de bestrijding van de muskus- en beverratten. Om hun taken te bekostigen kennen de waterschappen de volgende belastingen¹²:

1. Een watersysteemheffing voor de kosten van 'droge voeten en schoon oppervlaktewater'.
2. Een zuiveringsheffing voor de kosten van de zuivering van afvalwater.
3. Een verontreinigingsheffing voor rechtstreekse lozingen van afvalwater in oppervlaktewater.

Deze belastingen dekken het grootste deel van de kosten van de waterschappen.

De watersysteemheffing wordt geheven van de huishoudens en van de eigenaren van gebouwen (huizen en bedrijfspanden), onbebouwde gronden (vooral agrariërs) en natuurterreinen. Het kostenaandeel van de huishoudens wordt gebaseerd op de bevolkingsdichtheid in het waterschapsgebied. De resterende kosten worden verdeeld over de eigenaren van de gebouwen, van de onbebouwde gronden en van de natuurterreinen. Dit gebeurt op basis van de totale waarde van deze onroerende zaken in het economisch verkeer (de 'WOZ-waarden' van gebouwen). De zuiveringsheffing heeft betrekking op de kosten van het transporteren en zuiveren van afvalwater en het verwerken van zuiveringsslib. Deze heffing wordt opgelegd aan huishoudens en bedrijven. De grondslag wordt gevormd door het aantal vervuilingseenheden. Van de totale

Figuur 6.5 Ontwikkeling inkomsten waterschappen (heffingen) en gemeenten (rioolrechten)

Bron: CBS, Unie van Waterschappen, februari 2012

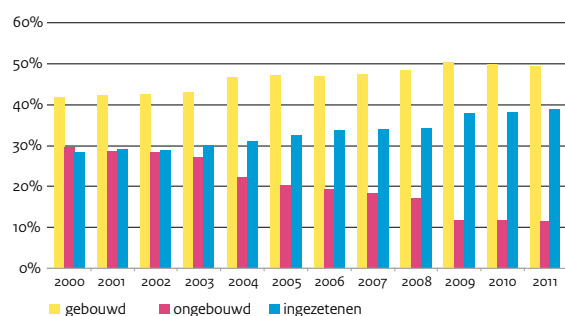
zuiveringsheffing van 1,2 miljard euro werd in 2011 73 procent betaald door huishoudens en 27 procent door bedrijven.

De verontreinigingsheffing wordt gebruikt voor de kosten van maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Deze heffing wordt opgelegd aan huishoudens en bedrijven die rechtstreeks afvalwater lozen in oppervlaktewater.

In figuur 6.5 maken de opbrengsten van de verontreinigingsheffing onderdeel uit van de opbrengsten watersysteemheffing, omdat de verontreinigingsheffing ten gunste komt van het watersysteembeheer.

Van de ruim 2,3 miljard euro aan belastingopbrengsten van waterschappen in 2011 bestaat circa 50 procent uit watersysteemheffing¹³ en circa 50 procent uit zuiveringsheffing. De totale belastingopbrengsten stegen in 2011 met 3,6 procent ten opzichte van 2010, gecorrigeerd voor inflatie is dit percentage 1,3.

Figuur 6.6 geeft weer welk aandeel van de watersysteemheffing wordt betaald door huishoudens (ingezetenen), eigenaren van gebouwen (gebouwd) en eigenaren van grond (ongebouwd).

Figuur 6.6 Aandeel belangencategorieën in opbrengst watersysteembeheer

Bron: Atlas van de lokale lasten 2011, COELO, februari 2012

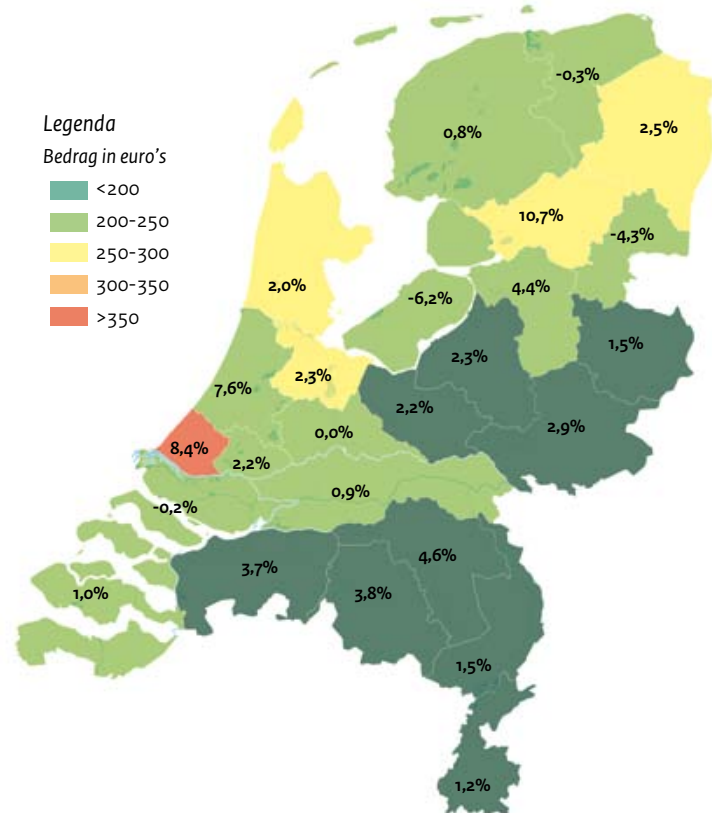
In de periode 2000-2011 daalde de opbrengst uit de heffing voor eigenaren van grond van 30 procent naar 11 procent. De opbrengst uit de heffing voor huishoudens steeg in deze periode van 28 procent naar 39 procent. De opbrengst uit de heffing voor eigenaren van gebouwen ging omhoog van 42 procent naar 50 procent.

Er is een relatief grote verschuiving van lasten tussen de verschillende groepen van belastingplichtigen. Die is een gevolg van de invoering van een nieuw belastingstelsel dat volgens de Wet modernisering waterschapsbestel in 2009 van kracht is geworden.

De lasten die waterschappen bij een huishouden in rekening brengen, verschillen behoorlijk van elkaar. Het totaal van de watersysteemheffing en zuiveringsheffing voor vierpersoonshuishoudens met een eigen woning van 200.000 euro is in 2011 het laagst in het gebied van het waterschap De Dommel (187 euro) en het hoogst in het gebied van het waterschap Delfland (380 euro). Deze verschillen kunnen diverse achtergronden hebben. Een belangrijke verklarende factor is de fysieke gesteldheid van het gebied. Veel of weinig water, hoog- of laaggelegen, grondsoort, landelijk of verstedelijkt zijn voorbeelden van factoren die een behoorlijke invloed hebben op de werkzaamheden van een waterschap en dus ook op de kosten. Een andere verklarende factor is het financieel draagvlak. In dichtbevolkte gebieden zijn meer huishoudens en bedrijven die de kosten kunnen dragen dan in dunbevolkte gebieden.

Tariefontwikkeling 2012

In de motie Van Veldhoven c.s. (TK 27625, nr. 215) heeft de Tweede Kamer de regering gevraagd om erop toe te zien dat de waterschapsbelastingen zich slechts in lijn met de inflatie ontwikkelen en de Kamer tijdig te informeren indien de lasten in een waterschap met meer dan 5 procent jaarlijks dreigen te stijgen.

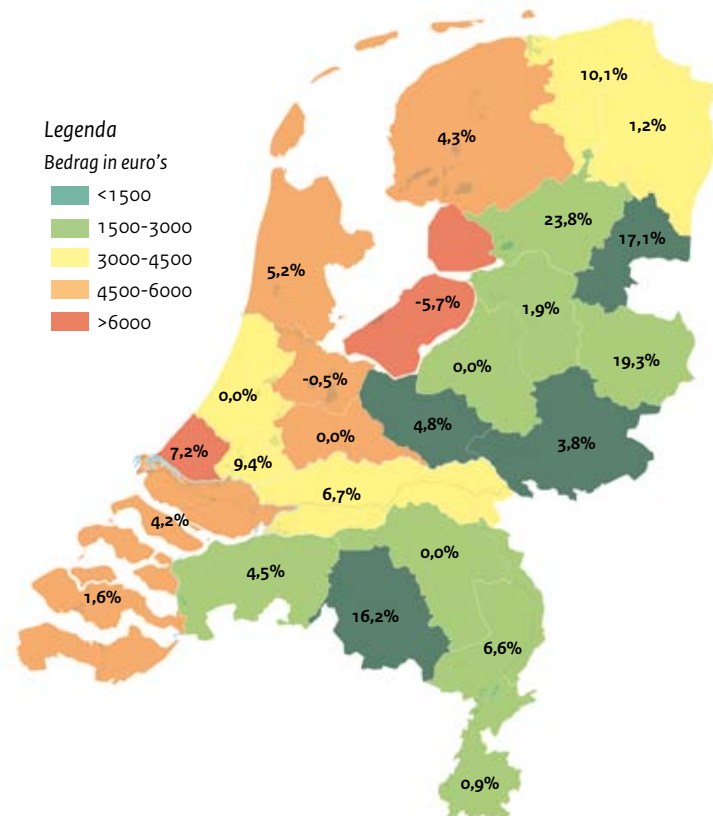

Waterschappen

Waterschappen kennen verschillende tarieven die elk hun eigen ontwikkeling kennen. Om een herkenbaar en overzichtelijk beeld te geven, wordt gewerkt met de totale lastendruk voor de volgende zes standaardsituaties (ook wel 'profielen' genoemd):

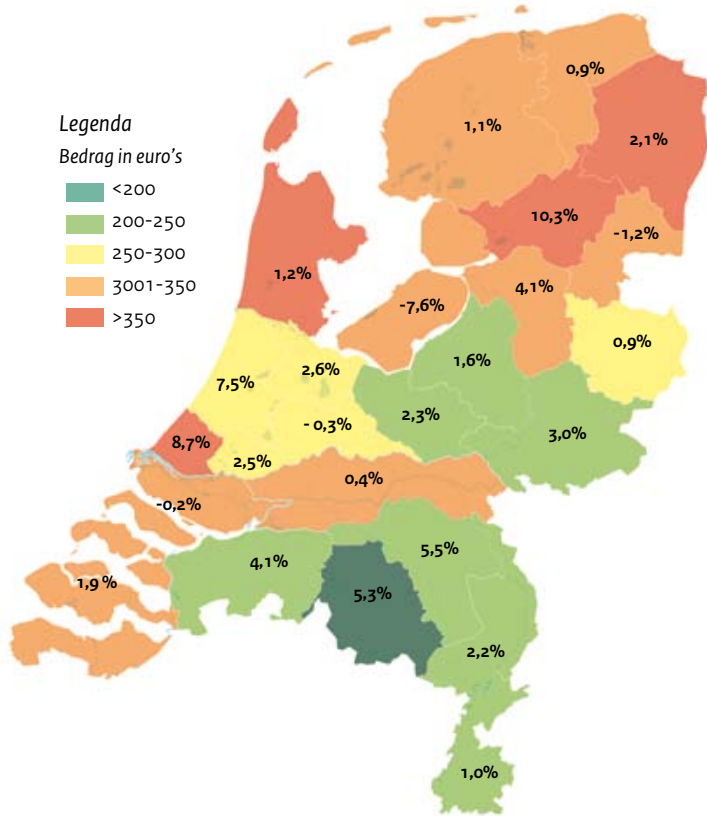
- meerpersoonshuishouden met een huurwoning;
- meerpersoonshuishouden met een koopwoning met een waarde van € 200.000,=;
- agrarisch bedrijf met opstallen met een WOZ-waarde van € 240.000,= en 25 hectare grond en drie vervuilingseenheden;
- natuurterrein van 1.000 hectare;
- groothandel met WOZ-waarde van € 2.4000.000,= en 10 vervuilingseenheden;
- een middelgroot metaalbedrijf met een WOZ-waarde van € 12.000.000,= en 450 vervuilingseenheden.

Meerpersoonshuishouden met een huurwoning

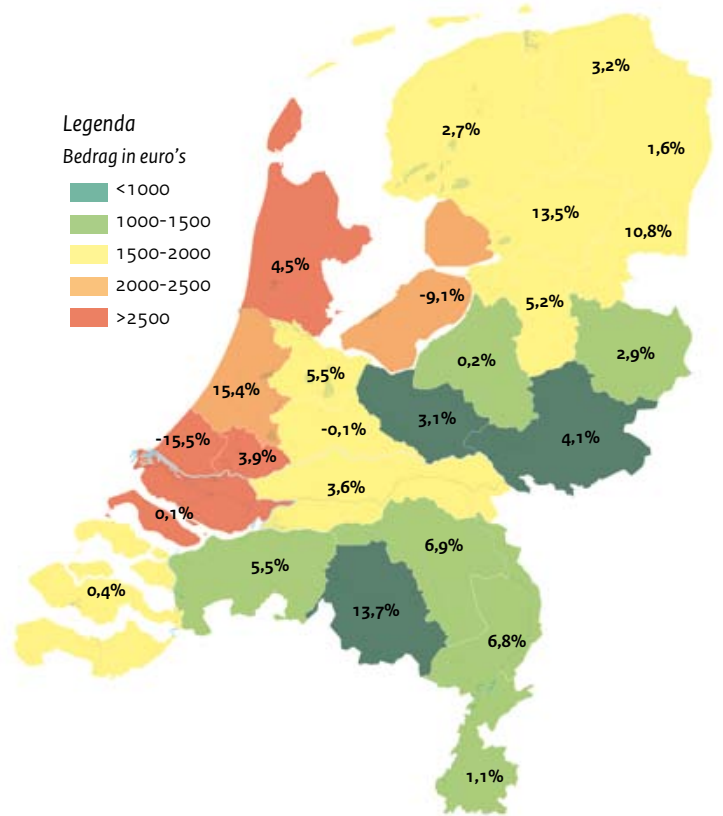

Natuurterrein

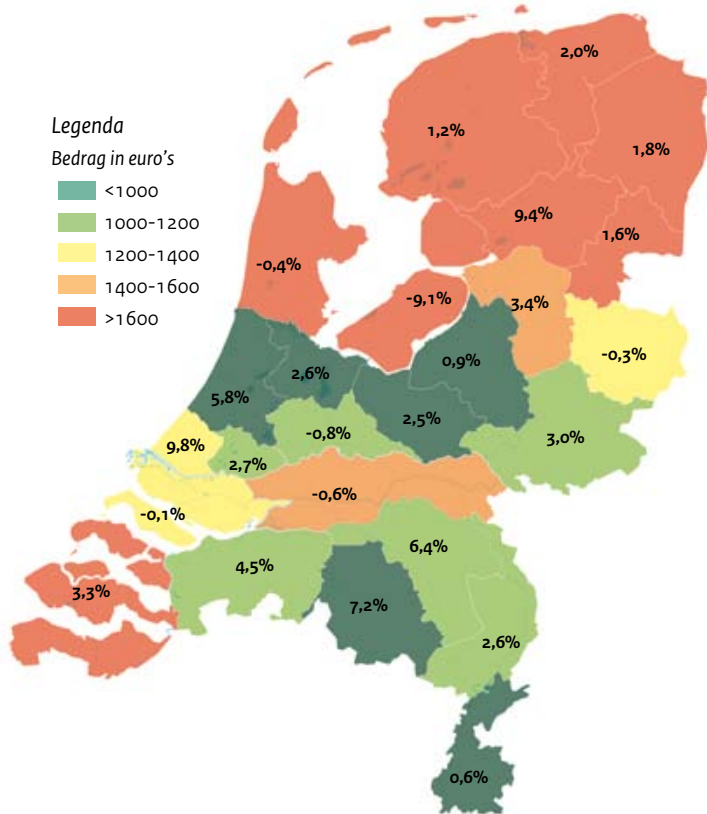
Figuur 6.7 Lastendruk in 2012 en de ontwikkeling van lastendruk ten opzichte van 2011 per waterschap per profiel.^{14, 15}

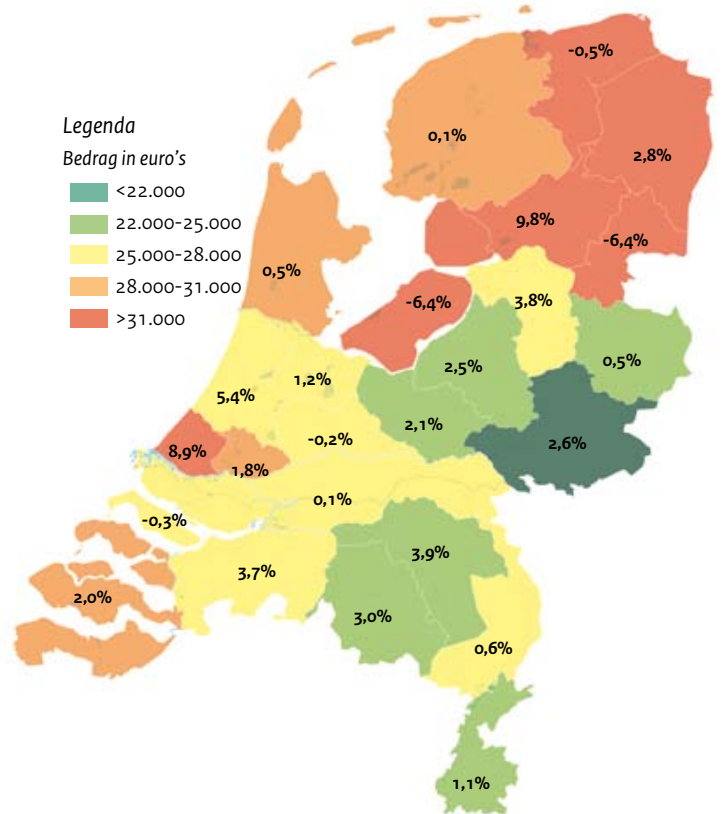
Meerpersoonshuizen met een koopwoning (€ 200.000,=)

Agrarisch bedrijf

Groothandel

Metaalbedrijf

Basistarieven watersysteemheffing

Waterschap	Basistarieven watersysteemheffing				Eventuele tariefdifferentiatie Indien het belang van het watersysteembeheer voor bepaalde ongebouwde en gebouwde onroerende zaken duidelijk afwijkt van dat van andere onroerende zaken heeft het waterschapsbestuur de mogelijkheid de tarieven te differentiëren; lager of hoger vast te stellen
	Ongebouwd in € per ha	Natuur in € per ha	Gebouwd % WOZ-waarde	Ingezetenen in € per huishouden	
Aa en Maas	51,18	2,20	0,02499%	43,00	75% korting voor buitendijks gelegen (ongebouwd)
Amstel, Gooi en Vecht	57,59	5,64	0,01439%	89,16	
Brabantse Delta	37,84	1,84	0,02560%	44,27	100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
De Dommel	30,44	1,15	0,01464%	31,80	30% korting voor gelegen in waterberging (ongebouwd)
De Stichtse Rijnlanden	60,68	4,60	0,02340%	65,76	
Delfland	119,11	6,59	0,02166%	114,67	100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Fryslân	37,30	5,15	0,04964%	70,22	75% korting voor buitendijks gelegen; 25% korting voor gelegen in waterberging (ongebouwd); 50% toeslag voor gelegen in bemalen gebied (ongebouwd)
Groot Salland	66,08	2,72	0,04440%	62,36	75% korting voor buitendijks gelegen
Hollands Noorderkwartier	86,25	4,49	0,04200%	80,92	75% korting voor buitendijks gelegen; 100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Hollandse Delta	85,97	3,91	0,03252%	81,08	75% korting voor buitendijks gelegen; 100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Hunze en Aa's	49,65	3,28	0,04634%	55,91	75% korting voor buitendijks gelegen
Noorderzijvest	49,35	3,61	0,04830%	54,56	75% korting voor buitendijks gelegen
Peel en Maasvallei	37,03	2,25	0,02820%	44,65	100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Reest en Wieden	52,52	2,03	0,04520%	98,17	
Regge en Dinkel	47,07	2,84	0,03430%	47,51	75% korting voor gelegen in waterberging (ongebouwd); 100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Rijn en IJssel	32,77	1,38	0,02640%	35,98	75% korting voor buitendijks gelegen
Rijnland	68,75	4,00	0,01559%	86,20	100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Rivierenland	62,04	3,52	0,03516%	70,51	50% korting voor buitendijks (ook voor natuur); 100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Roer en Overmaas	32,13	2,34	0,02039%	35,95	100% toeslag voor wegen (ongebouwd)
Scheldestromen	49,73	4,28	0,04490%	68,31	
Schieland en de Krimpenerwaard	99,31	3,18	0,02150%	75,58	75% korting voor buitendijks gelegen
Vallei & Eem	28,88	1,32	0,01341%	38,12	50% toeslag in bemalen gebied (ongebouwd)
Velt en Vecht	58,76	1,30	0,04316%	60,22	75% korting voor buitendijks gelegen
Veluwe	30,88	1,62	0,01710%	42,79	100% toeslag in bemalen gebied
Zuiderzeeland	74,24	7,18	0,05110%	67,32	

Tarieven zuiveringsheffing, verontreinigingsheffing en heffing wegenbeheer*

Waterschap	Zuiveringsheffing en verontreinigingsheffing in € per v.e.	Wegenbeheer			
		Ongebouwd in € per ha	Natuur in € per ha	Gebouwd % WOZ-waarde	Ingezetenen in € per huishouden
Aa en Maas	42,60				
Amstel, Gooi en Vecht	54,48				
Brabantse Delta	49,60				
De Dommel	45,48				
De Stichtse Rijnlanden	54,66				
Delfland	85,14				
Fryslân	53,57				
Groot Salland	50,33				
Hollands Noorderkwartier	54,96	17,28	0,77	0,01062%	36,07
Hollandse Delta	50,05	20,82	1,02	0,00862%	17,98
Hunze en Aa's	70,51				
Noorderzijvest	62,62				
Peel en Maasvallei	49,35				
Reest en Wieden	59,64				
Regge en Dinkel	46,01				
Rijn en IJssel	41,76				
Rijnland	53,00				
Rivierenland	52,28	8,20	0,98	0,01241%	39,39
Roer en Overmaas	49,73				
Scheldestromen	53,13	9,98	0,65	0,00880%	12,48
Schieland en de Krimpenerwaard	56,00	32,95	1,71	0,02590%	44,27
Vallei & Eem	47,64				
Velt en Vecht	60,40				
Veluwe	45,32				
Zuiderzeeland	57,25				

* Waterschap Scheldestromen brengt de kosten voor het wegenbeheer samen met die voor het watersysteembeheer via de watersysteemheffing in rekening. In formele zin stelt het waterschap dan ook geen aparte tarieven voor het wegenbeheer vast. Om een betere vergelijkbaarheid met de andere waterschappen te creëren zijn in bovenstaande overzichten wel aparte 'tarieven' voor de watersysteem- en wegenheffing van Scheldestromen vermeld.
Bron: De belastingen van de waterschappen in 2012, Unie van Waterschappen 2012.

Als het gaat om een verandering van meer dan 5% vallen er zeven waterschappen op. Aa en Maas, De Dommel, Delfland, Reest en Wieden, Rijnland en Velt & Vecht kennen bij meerdere profielen een stijging van meer dan 5%, het waterschap Zuiderzeeland kent bij alle profielen een daling van meer dan 5%. Elk van de zes waterschappen met een stijging kent andere oorzaken. Zo heeft het algemeen bestuur van Aa en Maas een amendement aangenomen om de zuiveringsheffing te verhogen om in het verleden gebruikte reserves weer aan te vullen waardoor stijging van de lastendruk net boven de 5% uitkwam. Bij De Dommel stijgt de totale begroting met een bedrag dat onder het inflatieniveau ligt, maar omdat relatief meer kosten via de watersysteemheffing worden opgebracht, stijgen met name de tarieven voor ongebouwd en natuur. Delfland heeft te maken met kosten van in het verleden gedane investeringen. Reest en Wieden kiest voor nieuwe investeringen, onder andere voor een waterberging in verband met heviger wordende regenval. De tariefstijging bij Rijnland is lager dan aanvankelijk is voorzien in de meerjarenplanning. En bij Velt & Vecht daalt de totale omvang van de begroting, maar ook hier stijgen de kosten voor ongebouwd en natuur omdat relatief meer kosten via de watersysteemheffing worden opgebracht. Bij de bloemlezing hierboven moet worden opgemerkt dat altijd sprake is van meerdere ontwikkelingen. De waterschappen geven hier op hun websites zelf nadere informatie over. Hoewel de stijging van de lastendruk bij de hiervoor genoemde waterschappen voor bepaalde groepen huishoudens of bedrijven boven de 5% uitkomt, zijn er ook waterschappen waar geen tariefstijging plaatsvindt, of zelfs een daling. Hierdoor geldt in zijn algemeenheid dat voor de meerderheid van de profielen de stijging zich gemiddeld rond het voor 2012 verwachte inflatieniveau van circa 2% bevindt.

Uitgaven en ontvangsten van provincies

Provincies stellen de kaders en normen vast voor het beleid op het gebied van het regionale watersysteem. Zij gaven in 2011 in totaal een kleine 200 miljoen euro uit voor de waterhuishouding. Dit is een daling van 16,7 procent ten opzichte van 2010 (gecorrigeerd voor inflatie). De provincies hebben de uitvoering van de bestrijding van muskus- en beverratten per 1 januari 2011 aan de waterschappen overgedragen. Nu de waterschappen deze kosten dragen, is het Provinciefonds met ingang van 2011 structureel met 19 miljoen euro gekort.

Als gevolg van de gemaakte afspraken in het Bestuursakkoord Water zijn de provincies met ingang van 2011 eveneens geconfronteerd met een algemene efficiencykorting op het Provinciefonds. Een deel daarvan is toe te schrijven aan het waterbeheer. De doelmatigheidswinst wordt onder meer behaald door aanpassing van de planstructuur, het vervallen van de provinciale verantwoordelijkheid bij het toetsingsproces van de primaire waterke-

ringen en het mogelijk overdragen van taken aan waterschappen (zie ook hoofdstuk 7).

Van de totale uitgaven van de provincies in 2011 is 41 procent bestemd voor uitgaven die samenhangen met het kwantitatief beheer van oppervlaktewater en grondwater; 37 procent is bestemd voor de waterkeringen. De overige uitgaven (22 procent) betreffen algemene waterhuishouding activiteiten.

Uitgaven en ontvangsten van gemeenten

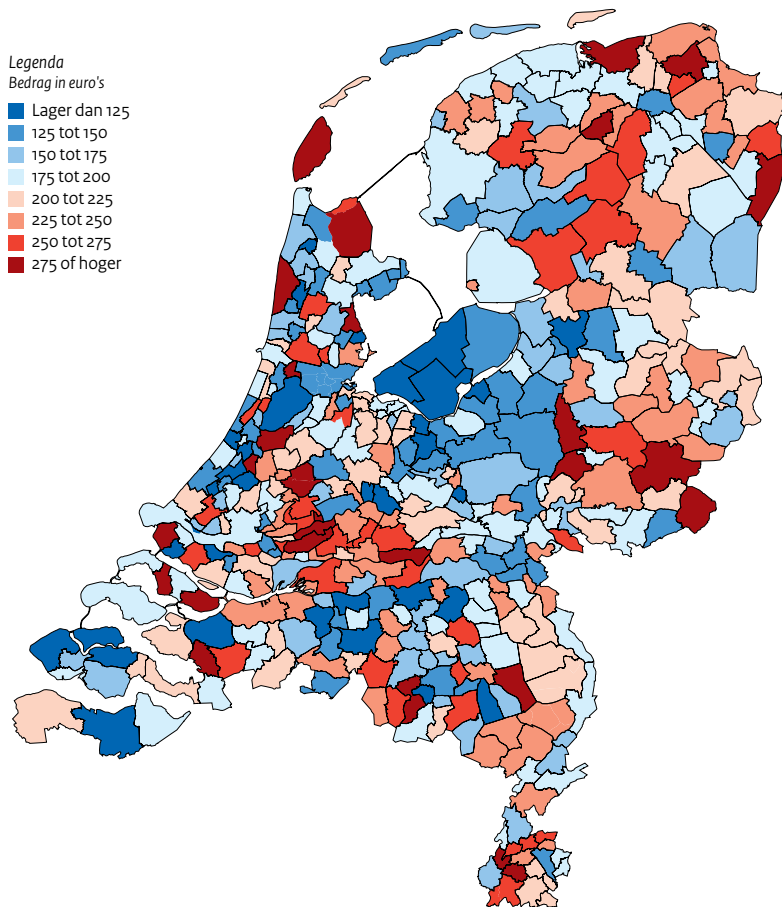
Gemeenten zijn verantwoordelijk voor inzameling en transport van het huishoudelijk- en het bedrijfsafvalwater, en voor de inzameling en afvoer van overtollig regenwater en stedelijk grondwater. De uitgaven hiervoor mag een gemeente aan burgers en bedrijven doorberekenen via de rioolheffing. Dit is een bestemmingsbelasting waaruit het volledige gemeentelijk waterbeheer kan worden bekostigd. Gemeenten gaven in 2011 1,37 miljard euro uit aan water-taken. Tegenover deze uitgaven stond in 2011 1,35 miljard euro aan ontvangsten uit de rioolheffing (zie figuur 6.5). De ontvangsten stegen - gecorrigeerd voor inflatie - met 1,6 procent. De gemiddelde kostendekking van de rioolheffing lag in 2011 op 98 procent (2010 97 procent).

De gemiddelde rioolheffing voor huishoudens stijgt al jaren flink. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de eerste aanleg van riolering veelal is betaald uit de grondexploitatie. De vervanging van riolering wordt betaald uit de rioolheffing. Daarnaast spelen taakuitbreiding, klimaatverandering (verwerken overtollig regenwater in bebouwde omgeving) en nieuwe milieuregelgeving op nationaal en Europees niveau een rol.

De rioolheffing kan van de eigenaar (aansluitrecht), van de gebruiker (afvoerrecht) of van allebei worden geheven. Bij 58 procent van de bevolking werd in 2011 het eigenarentarief in rekening gebracht. Bij 90 procent ging het om een vast bedrag, bij 10 procent was het eigenarentarief gekoppeld aan de WOZ-waarde. Het aantal gemeenten dat het eigenarentarief koppelt aan de WOZ-waarde neemt geleidelijk toe.

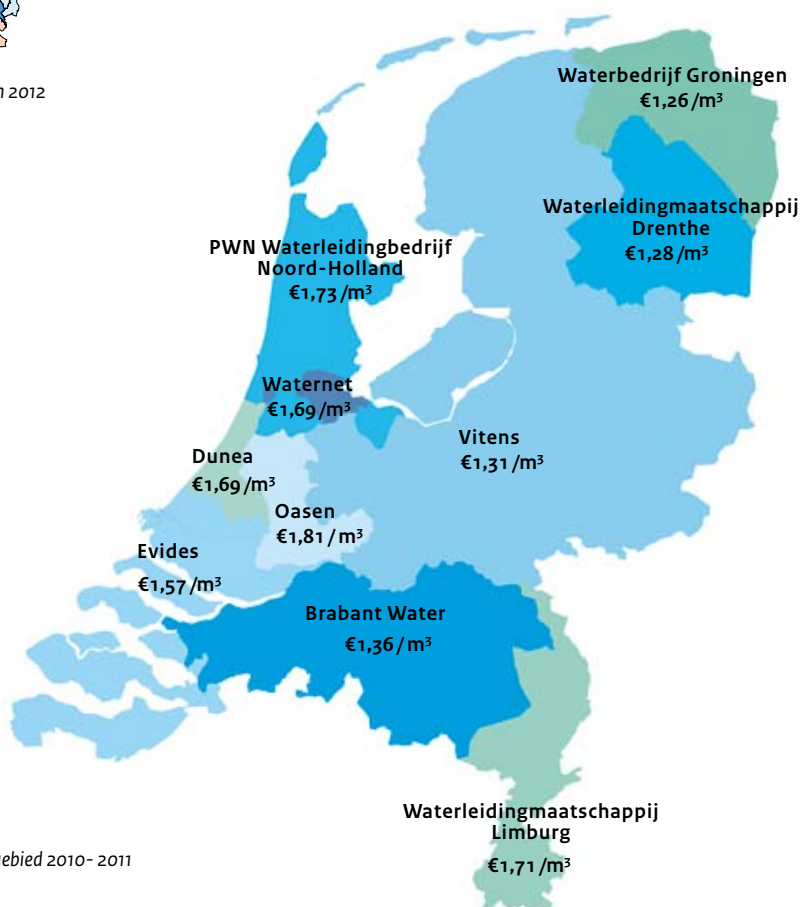
Bij 64 procent van de bevolking werd in 2011 de gebruikersheffing in rekening gebracht. Ook bij deze heffing gaat het vaak om een vast bedrag (61 procent van deze heffing). Verder kan het tarief zijn gekoppeld aan het waterverbruik¹⁶ (17 procent), de huishoudensomvang (14 procent) of de WOZ-waarde van de woning (8 procent). Deze verdeling is de laatste jaren ongeveer gelijk gebleven.

De verschillen in rioolheffing tussen de gemeenten zijn groot. De hoogte van de heffing wordt beïnvloed door factoren als de aard en ouderdom van het stelsel, de lengte van het riool per woning, de mate van verstedelijking

Figuur 6.8 Tarief rioolheffing meerpersoonshuishouden 2012

Bron: COELO, Atlas van de lokale lasten

Figuur 6.9 Tarieven drinkwater huishoudens naar deelgebied 2010- 2011

Bron: Drinkwaterstatistieken 2012, Vewin 2012

(woningdichtheid) en de bodemgesteldheid. Ook hebben afschrijvingstermijnen en het al dan niet activeren van investeringen en aanleggen van reserves invloed op de hoogte van de heffing. Gemiddeld bedroeg de rioolheffing voor eenpersoonshuishoudens in 2011 160 euro. Het tarief varieert van 24 euro tot 394 euro. Voor meerpersoonshuishoudens varieert het tarief van 44 euro tot 469 euro. Het gemiddelde ligt op 172 euro.

Kosten en inkomsten van de drinkwaterbedrijven

Van de tien drinkwaterbedrijven in ons land zijn er negen een overheids-NV waarvan provincies en gemeenten eigenaar zijn. Het tiende bedrijf is een gemeentelijke stichting. De bedrijven voeren taken uit binnen door het Rijk en de Europese Unie gestelde kaders, zoals vastgelegd in de Drinkwaterwet. Het Rijk houdt toezicht op de kwaliteit van het drinkwater. Vanuit hun rol als aandeelhouder zien de provincies en gemeenten toe op de continuïteit van de bedrijfsvoering van de drinkwaterbedrijven.

In de prestatievergelijking van de drinkwatersector wordt een zogenoemd gesloten model gehanteerd, waarin de kosten zijn gelijkgesteld aan de inkomsten. De kosten-efficiëntie wordt vergeleken op onder meer de aspecten drinkwatertarieven, totale kosten per aansluiting en m³ drinkwater, gerealiseerde efficiëntieverbetering en operationele kosten per proces.

De focus ligt op de levering van drinkwater aan klanten. De opbrengsten en kosten van niet-drinkwater activiteiten worden buiten beschouwing gelaten. De kosten van drinkwater worden verdeeld over vier kostencategorieën: belastingen, vermogenskosten, afschrijvingen en operationele kosten.

In 2011 bedroegen de totale drinkwaterkosten van drinkwaterbedrijven (exclusief grondwaterbelasting) 1,35 miljard euro. Dat is een lichte daling ten opzichte van 2010, toen de totale drinkwaterkosten 1,36 miljard euro waren.

Realisatie prijspeil 2011 (in mln. euro's)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Totale drinkwaterkosten (excl. grondwaterbelasting)	1.465	1.456	1.417	1.368	1.372	1.363	1.351

Figuur 6.10 Drinkwaterkosten Bron: Vewin, 2012

Gemiddelde kosten van waterschapsheffingen, rioolheffing en drinkwater voor burgers

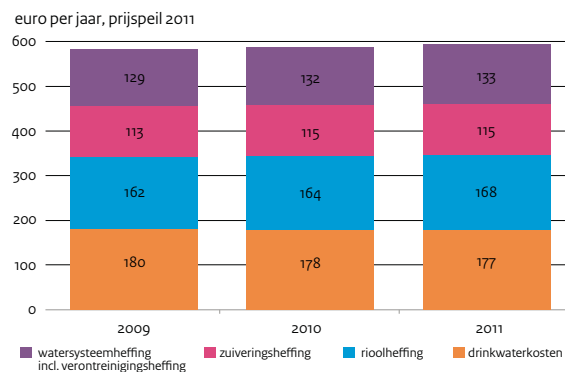
Huishoudens betalen verschillende heffingen voor het gebruik en beheer van water. Waterschappen leggen de watersysteemheffing, de zuiveringsheffing en de verontreinigingsheffing op. Gemeenten kennen de rioolheffing voor huishoudens. Daarnaast betalen huishoudens aan drinkwaterbedrijven voor de levering van drinkwater.

Voor drinkwater en de bovengenoemde heffingen betaalde een gemiddeld huishouden in 2011 in totaal 593 euro.

In 2010 was dit met 590 euro (gecorrigeerd voor inflatie) op bijna hetzelfde niveau.

De zuiveringsheffing, de rioolheffing en de kosten voor drinkwater hebben betrekking op het waterverbruik en op de zuivering en verwerking van afvalwater, overtollig regenwater en grondwater in de openbare ruimte en van percelen. In 2011 betaalde een huishouden 460 euro voor deze waterketenkosten in een jaar (zie figuur 6.11). Van dat bedrag ging 115 euro naar de waterschappen (zuiveringsheffing) en 168 euro naar gemeenten (rioolheffing). Het resterende deel (177 euro op jaarbasis, inclusief belastingen) werd betaald voor de levering van drinkwater door de drinkwaterbedrijven.

Huishoudens betaalden aan het waterschap ook watersysteemheffing en verontreinigingsheffing. Met de watersysteemheffing worden de kosten van waterkeringen en schoon en voldoende oppervlaktewater gedekt. De verontreinigingsheffing, die slechts een relatief beperkte opbrengst genereert, houdt verband met rechtstreekse lozingen van afvalwater in het oppervlaktewater. In 2011 betaalden huishoudens in totaal gemiddeld 133 euro voor het watersysteembeheer (inclusief verontreinigingsheffing). De stijging van de kosten voor het watersysteembeheer bleef in de afgelopen jaren voor een gemiddeld huishouden ongeveer gelijk aan de inflatie.

Figuur 6.11 Gemiddelde kosten voor waterverbruik en voor het watersysteem betaald aan waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven per huishouden Bron: CBS, COELO en Vewin Drinkwaterstatistiek 2012

Noten:

- Dit is exclusief de kosten van het beheer van vaarwegen en havens door Rijk, provincies en gemeenten.
- Bruto kosten zijn de totale kosten die worden gedekt met belastingen, directe opbrengsten, exploitatiesubsidies en eigen middelen als reserves en voorzieningen.
- Dit bedrag is inclusief de kosten van het wegenbeheer dat in 2011 door vijf waterschappen werd uitgevoerd en de kosten voor vaarwegen. Het aandeel van deze kosten in het totaal is gering (ca. 2,5 procent).
- Kosten verminderd met directe opbrengsten, subsidies en bijdragen uit voorzieningen.
- Vijf waterschappen heffen tevens belasting voor de bekostiging van het beheer van wegen (ca. 1,6 procent van de totale belastingopbrengst).
- Dit bedrag is inclusief de belasting voor het beheer van wegen.
- De lastendruk van de waterschappen Rivierenland, Hollands Noorderkwartier, Schieland en de Krimpenerwaard, Hollandse Delta en Scheldestromen is inclusief de belastingen voor het beheer van wegen.
- De tariefstijging gecorrigeerd voor de waarden van gebouwen. Deze cijfers zijn niet gecorrigeerd voor inflatie.
- Bij een vast bedrag tot een verbruik van 250 m³ wordt hier uitgegaan van een vastrecht

7 Monitoring doelmatigheidswinst

In het Bestuursakkoord Water (BAW) hebben het Rijk, de provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven in 2011 afspraken gemaakt over een doelmatiger waterbeheer. Zij streven samen naar een doelmatigheids-winst die tot 2020 geleidelijk oploopt tot jaarlijks 750 miljoen euro. Deze doelmatigheidswinst is bedoeld om kostenstijgingen te beperken en de lokale lastenontwikkeling gematigd te houden. De ontwikkeling van de nagestreefde belastingopbrengst, die hierna aan de orde komt, is in lijn met de afspraken uit het Bestuursakkoord Water. Op basis van de voortgang van de uitwerking van de afspraken uit het akkoord hebben de partijen er hun vertrouwen in uitgesproken dat de doelmatigheidswinst zal worden bereikt.

In het BAW is opgenomen dat de kosten voor het beheer van het watersysteem en de waterketen in 2010 ongeveer 7 miljard (prijsspeil 2010) bedroegen. Een aanzienlijke stijging werd voorzien wanneer niet zou worden ingezet op een doelmatiger waterbeheer. Deze stijging komt vooral door de gevolgen van de klimaatverandering, forse vervangingsinvesteringen en toenemende waterzuiveringsinspanningen. Inmiddels zijn de cijfers van alle organisaties preciezer in kaart gebracht. Hieruit valt op te maken dat de kosten van het waterbeheer in 2010 ruim 6,6 miljard euro (prijsspeil 2010) bedroegen, exclusief de kosten voor de vaarwegen.

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de wijze waarop de lokale lasten/kosten van gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven zich tot 2020 naar verwachting ontwikkelen - met en zonder de realisatie van de opgaven uit het Bestuursakkoord Water.

Beoogde doelmatigheidswinst

De waterschappen en gemeenten hebben aangegeven dat zij een aanzienlijk deel van de doelmatigheidswinst willen realiseren in de afvalwaterketen. Gezamenlijk streven zij naar een bedrag van 380 miljoen euro in 2020. Daarnaast hebben de waterschappen en gemeenten afgesproken de kwaliteit van de uitvoering van de beheertaken en het innovatievermogen te vergroten en de kwetsbaarheid bij de uitvoering van de beheertaken te verminderen. De afspraken zijn gericht op intensievere samenwerking tussen gemeenten onderling en tussen gemeenten en waterschappen in de uitvoering van de beheertaken. Het gaat om samenwerking op het gebied van investeringsprogrammering en de uitvoering van operationele taken.

De drinkwatersector streeft naar een doelmatigheidswinst oplopend tot 70 miljoen euro in 2020. In het beheer van het watersysteem streven de overheden met elkaar nog eens 300 miljoen euro doelmatigheidswinst na. De provincies bekostigen de watertaken uit het Provinciefonds. Met ingang van 2011 is in het Provinciefonds een korting ingeboekt die deels is toe te rekenen aan de taken op het

Fusies

Het Bestuursakkoord Water heeft tot intensivering van de onderlinge samenwerking tussen waterschappen geleid, waarbij fusie soms een natuurlijke vervolgstap is. De verwachting is dat ook de komende jaren weer enkele waterschappen fuseren.

Dat fusies een bijdrage aan de doelmatigheidswinst kunnen leveren, wordt geïllustreerd door de fusie op 1 januari 2011 van de twee Zeeuwse waterschappen tot het Waterschap Scheldestromen. Daar waren 65 arbeidsplaatsen minder nodig. De fusie levert de komende jaren structureel 6,7 miljoen euro winst op.

gebied van waterbeheer. Dit bedrag maakt onderdeel uit van de nagestreefde 750 miljoen euro aan doelmatigheidswinst in 2020.

Rijkswaterstaat is de uitvoeringsorganisatie van het ministerie van Infrastructuur en Milieu. De voor Rijkswaterstaat beschikbare financiële middelen maken daarom deel uit van de begroting van het Infrastructuurfonds.

Transparant over de voortgang

In het BAW is afgesproken om de ontwikkeling van de lokale lasten en de bereikte doelmatigheidswinst door de jaren heen, inclusief een nulmeting, in beeld te brengen. Deze monitoring wordt pragmatisch aangepakt. Zij vindt plaats aan de hand van drie parallelle sporen. Belangrijke uitgangspunten zijn de eigen verantwoordelijkheid van medeoverheden, onderling vertrouwen en een doelmatige inrichting van de monitoring.

Spoor 1: monitoring lokale lasten en kosten

Het eerste spoor richt zich op het monitoren van de feitelijke ontwikkeling van de kosten en de lokale lasten, afgezet tegen de autonome ontwikkeling tot 2020. Dit wil zeggen: de ontwikkeling zoals die zou zijn geweest zonder acties en maatregelen uit het BAW. Het verschil tussen de feitelijke ontwikkeling en de prognose van de autonome ontwikkeling geeft de bereikte doelmatigheidswinst aan. Voor de waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven zijn inmiddels prognoses van de autonome ontwikkeling van kosten en lokale lasten opgesteld. De toetsing op robuustheid van de prognoses vindt plaats door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO). De toets richt zich onder meer op de uitgangspunten en aannames van de prognoses en hoe deze kunnen worden gecorrigeerd voor wijzigingen in exogene factoren (onder meer rentepercentages en beleidswijzigingen van (inter-)nationale overheden). De provincies leveren verhoudingsgewijs een beperkte bijdrage aan de totale nagestreefde doelmatigheidswinst.

Gelet ook op het streven om de monitoring doelmatig op te zetten, is daarom afgezien van het bepalen van de autonome ontwikkeling van de kosten van provincies tot 2020. Wel worden de feitelijke kosten voor het waterbeheer van provincies gerapporteerd (zie hoofdstuk 6).

In de toekomst wordt als onderdeel van spoor 1 een meer gedetailleerd beeld gegeven van de ontwikkeling van de lastendruk voor huishoudens en bedrijven. Hierbij wordt aangesloten bij de monitor van alle lokale lasten die in de 'Bestuursafspraken 2011-2015' tussen het rijk en de decentrale overheden wordt genoemd. Deze wordt vanaf 2013 door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties uitgebracht.

Voor Rijkswaterstaat geldt dat de scope van deze monitor het hoofdwatersysteem betreft. De wateruitgaven die onder de verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat vallen zijn grotendeels programma-uitgaven. Er is geen directe relatie tussen de programma-uitgaven en de lasten voor de burger. Dit betekent dat de doelmatigheidswinst niet kan worden afgeleid door de 'autonome ontwikkeling' af te zetten tegen de reële ontwikkeling. Wel worden jaarlijks de feitelijke uitgaven voor de uitvoering van de taken van Rijkswaterstaat in het waterbeheer gerapporteerd.

Over spoor 1 wordt gerapporteerd in Water in beeld en meer uitgewerkt driejaarlijks in de Monitor Doelmatigheidswinst, die voor het eerst eind 2013/begin 2014 verschijnt.

Spoor 2: monitoring van concrete acties en maatregelen

Het tweede spoor maakt de voortgang van de uitwerking van de afspraken in het BAW over doelmatigheidswinst en lokale lasten in kwalitatieve zin inzichtelijk. Het belicht de voortgang en laat representatieve voorbeelden van doelmatigheidsacties zien, die zowel een inhoudelijke als geografische spreiding kennen.

Rapportage over spoor 2 geschiedt in Water in beeld en (meer uitgebreid) driejaarlijks in de Monitor Doelmatigheidswinst.

Spoor 3: monitoren van de prestaties

Het derde spoor brengt de daadwerkelijk geleverde prestaties van partijen in beeld. Op die manier wordt zicht gehouden op de ontwikkeling van de financiën (spoor 1) in relatie tot de prestaties.

De bouwstenen van spoor 3 zijn de bestaande (driejaarlijkse) benchmarks en prestatiemetingen die eind 2013 verschijnen. In de Monitor Doelmatigheidswinst worden deze gegevens gebruikt voor de monitoring via het derde spoor.

In deze editie van Water in beeld wordt gerapporteerd over het eerste en tweede spoor van de monitor.

Samenwerking Afvalwaterketen Limburgse Peelen (Limburg Noord)

Geïnspireerd door het Bestuursakkoord Water werken in Noord-Limburg sinds kort vijf gemeenten, Waterschap Peel en Maasvallei en het Waterschapsbedrijf Limburg aan een gezamenlijk afvalwaterplan. Het doel is om in het gebied 10 procent kostenbesparing te realiseren ten opzichte van de afzonderlijke gemeentelijke rioolplannen. Andere doelstellingen zijn om de kwaliteit van de dienstverlening aan burgers en bedrijven te vergroten en om de personele kwetsbaarheid van de organisaties te verminderen.

Het beleid wordt afgestemd op afvalwater als een potentiële bron van energie en grondstoffen.

Gematigde lastenontwikkeling (spoor 1)

Volgens het Bestuursakkoord Water zorgt de doelmatigheidswinst er voor dat de lokale lasten voor het waterbeheer slechts gematigd hoeven te stijgen. Om inzichtelijk te maken in hoeverre dit het geval is, wordt de ontwikkeling van de lokale lasten tot 2020 in beeld gebracht met en zonder de realisatie van de opgaven uit het BAW. Het betreft de belastingen van de waterschappen (met name waterzuiveringsheffing en watersysteemheffing), de rioolheffing van gemeenten en de kosten van het drinkwater. De feitelijke lasten worden afgezet tegen de autonome ontwikkeling. De lasten zijn hierbij gelijkgesteld aan de kosten van de organisaties.

Het is van belang aan te geven dat de prognoses van de autonome ontwikkelingen zijn gebaseerd op de situatie van eind 2009 en de verwachtingen die er op dat moment voor de ontwikkelingen in de periode 2010-2020 waren. De achtergrond hiervan is dat de voorbereidingen van het Bestuursakkoord Water begin 2010 zijn gestart. Beleid en beleidsuitvoering zijn vanaf dat moment beïnvloed door datgene wat inmiddels is vastgelegd in het bestuursakkoord.

Waterketen

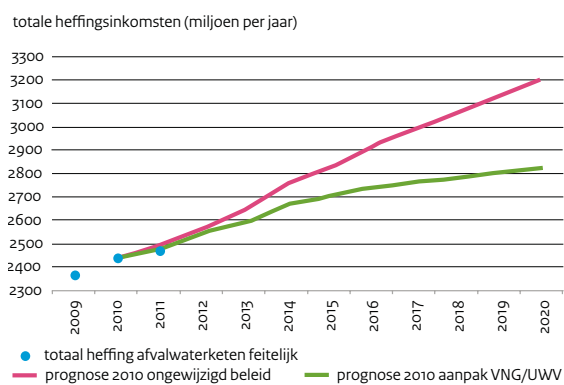
In deze paragraaf wordt aangegeven wat de lastenontwikkeling in de waterketen is. Allereerst worden de autonome, beoogde en feitelijke ontwikkeling van de lasten van de gemeenten en waterschappen in de afvalwaterketen behandeld.

Figuur 7.1 geeft een overzicht van de gerealiseerde en beoogde ontwikkeling van de riool- en zuiveringsheffing bij de 415 gemeenten en de 25 waterschappen. De rode lijn betreft de prognose van de autonome ontwikkeling van de som van de riool- en zuiveringsheffing. De groene lijn is het verloop van de doelstelling van de riool- en zuiveringsheffing.

De blauwe lijn geeft de feitelijke ontwikkeling weer. Alle cijfers zijn gecorrigeerd voor inflatie en kennen prijspeil 2010.

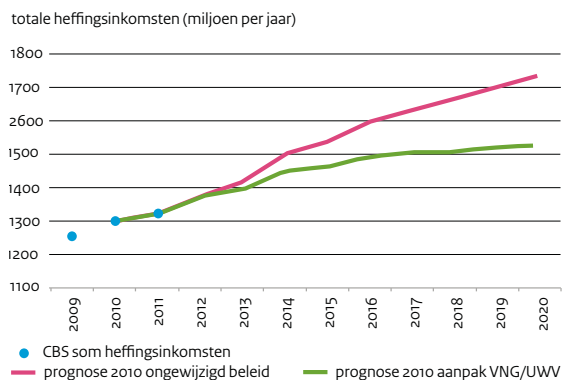
Figuur 7.2 geeft dezelfde inzichten voor de rioolheffing van gemeenten.

Figuur 7.3 geeft inzicht in de autonome ontwikkeling van de kosten van de drinkwaterbedrijven voor de periode tot 2020.

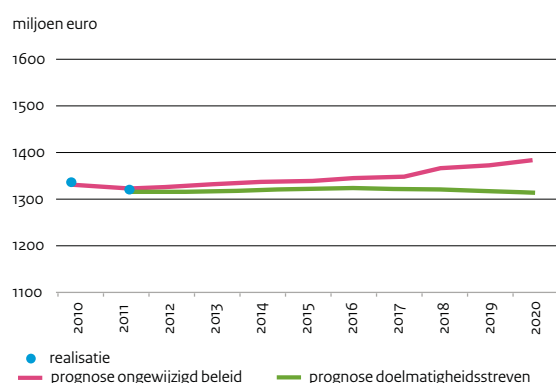
Figuur 7.1 Ontwikkeling heffing afvalwaterketen 2009-2020 (prijspeil 2010)

Bron: Unie van Waterschappen en VNG, 2011

Figuur 7.2 Ontwikkeling rioolheffing 2009-2020 (prijspeil 2010)

Bron: VNG, 2011

Figuur 7.3: Ontwikkeling drinkwaterkosten 2010-2020 (prijspeil 2010)

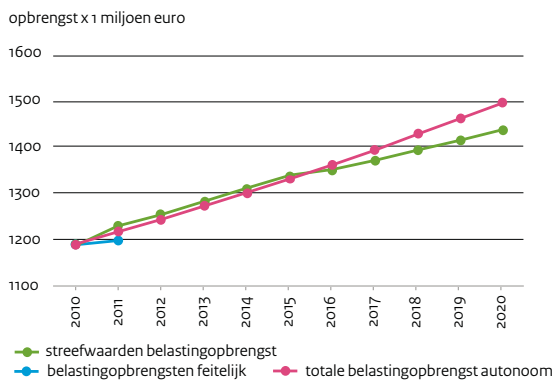
Bron: Vewin, 2012

Watersysteem en waterschaplasten

De doelmatigheidsmaatregelen van de waterschappen leiden tot een geringere stijging van hun belastingopbrengsten. Het verschil tussen de werkelijke ontwikkeling van de belastingopbrengsten en de ontwikkeling zoals deze zou zijn geweest zonder de invloed van het BAW, geeft een beeld van de doelmatigheidswinst die het BAW genereert.

De waterschappen dragen vanaf 2011 extra bij aan de financiering van de waterveiligheid, namelijk via een bijdrage aan de financiering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma en de volledige bekostiging van de muskusrattenbestrijding. Hierdoor wordt de Rijksbegroting ontlast met een bedrag oplopend tot in totaal 200 miljoen euro per jaar vanaf 2015. Een deel van de doelmatigheidswinst gebruiken de waterschappen om de extra kosten hiervan te dekken en is dus niet terug te zien in de matiging van hun lastenontwikkeling.

Figuur 7.4 geeft een overzicht van de autonome, beoogde en feitelijk gerealiseerde ontwikkeling van de totale opbrengst van de belastingen van de 25 waterschappen. Het gaat hierbij om het totaal van waterzuiveringsheffing, watersysteemheffing, verontreinigingsheffing en wegenheffing.

Figuur 7.4 Ontwikkeling belastingopbrengst waterschappen 2010-2020

Bron: Unie van Waterschappen, 2011

De rode lijn betreft de prognose van de autonome ontwikkeling: de ontwikkeling zoals deze zich zou hebben voltrokken zonder invloed van het BAW. De groene lijn betreft de doelstelling, namelijk de opbrengst van de belastingen nadat de beoogde doelmatigheidswinst is gerealiseerd. In deze lijn zijn de extra kosten van de waterschappen opgenomen die voortvloeien uit de overname van de helft van de financiering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma en de muskusrattenbestrijding. Het feit dat deze lijn na 2015 onder de autonome lijn is gepositioneerd, geeft aan dat de waterschappen er naar streven om meer doelmatigheidswinst te realiseren dan die waarmee de zojuist genoemde extra kosten worden 'geabsorbeerd'. De blauwe lijn is de feitelijke ontwikkeling van de belastingopbrengst.

Doelmatigheidswinst in praktijk (spoor 2)

Waterketen

In het Bestuursakkoord Water staat nadrukkelijk, dat de uitdaging om de gemaakte afspraken regionaal uit te werken en vorm te geven bij de waterschappen en gemeenten ligt. Uit de landelijke inventarisatie van de Vereniging Nederlandse Gemeenten en de Unie van Waterschappen, die twee keer per jaar wordt uitgevoerd, blijkt dat de regionale uitwerking overal in het land goed op gang is. In het overgrote deel van de verschillende deelgebieden is sprake van bestuurlijke sturing op voortgang en resultaat. Concrete samenwerking vindt plaats tussen gemeenten onderling en tussen gemeenten en waterschappen op het gebied van beleidsvoorbereiding/ investeringsprogrammering en op uitvoering van operationele taken. In verschillende gebieden zijn ook drinkwaterbedrijven betrokken.

Doelmatigheidsmaatregelen van de drinkwaterbedrijven richten zich op de verschillende processen van de waterbedrijven: algemene bedrijfsvoering, procesondersteuning, productie, verkoop en distributie.

De komende periode worden gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven vooral gestimuleerd om concrete stappen te zetten op het gebied van beleidsvoorbereiding en investeringsprogrammering. De kosten voor de uitvoering van de beheertaken in de waterketen hangen voor circa 70 procent samen met investeringen. Bij het realiseren van de besparingsdoelstelling wordt hier dus de nadruk gelegd.

In de benchmark rioleringsbeheer en de bedrijfsvergelijking zuiveringsbeheer over 2012 komen de prestaties op het gebied van doelmatigheid, kwaliteit en kwetsbaarheid nadrukkelijk aan de orde. Hierbij worden ook individuele projecten geïnventariseerd.

Watersysteem

De meeste samenwerkingsinitiatieven lopen tussen Rijkswaterstaat en de waterschappen en tussen de waterschappen onderling. Zij werken onder meer samen op het gebied van inkoop, calamiteitszorg, vergunningverlening en ICT.

Het Rijk en de waterschappen komen tot een gezamenlijke nieuwe aanpak van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Daarnaast intensiveren de waterschappen en gemeenten hun belastingsamenwerking, zowel onderling als gezamenlijk. Ook verdergaande onderlinge samenwerking tussen waterschappen op diverse terreinen, soms resulterend in fusies, levert een bijdrage aan de doelmatigheidswinst.

Rijkswaterstaat werkt een business case uit voor het in eigen beheer uitvoeren van de zandsuppleties aan de kust. Voor alle netwerken van Rijkswaterstaat wordt een doelmatigheidsverbetering nagestreefd door vast en variabel onderhoud meerjarig te contracteren. Efficiencyverbetering is mogelijk door grotere en langjarige contracten af te sluiten, waarbinnen enerzijds verschillende soorten werkzaamheden worden gecombineerd en anderzijds de aannemer zekerheid wordt geboden over een langere periode.

Voor de provincies zit de voornaamste doelmatigheidswinst in het opstellen van integrale Omgevingsplannen en de afschaffing van enkele vormen van specifiek toezicht. Alle genoemde organisaties profiteren van vereenvoudigingen van planfiguren en de heldere afbakening van taken.

Voorbeelden van doelmatig waterbeheer

Platform Water Vallei en Eem

In het Platform Water Vallei en Eem werken achttien gemeenten en het Waterschap Vallei en Eem al sinds 2008 aan afstemming van beleid en uitvoering. In 2010 is er een meet- en monitoringssysteem afgesproken om meer inzicht te krijgen in het functioneren van de afvalwaterketen. Dit inzicht zal leiden tot besparingen in de jaarlijkse exploitatie en investeringen. Ook werd in 2010 een samenwerkingsovereenkomst gesloten om een uitgebreid grondwatermeetnet op te zetten met een centrale database. Verder heeft het waterschap met enkele gemeenten het werk aan het afvalwater bijeen gebracht in een gezamenlijk afvalwaterteam. De afspraken uit 2010 zijn verwerkt in het Bestuursakkoord Water.

Zie ook www.pwve.nl

Bestrijding muskus- en beverratten

De bestrijding van muskus- en beverratten is per 1 januari 2011 door de provincies overgedragen aan de waterschappen. Hierdoor zijn 400 rattenvangsters in dienst van de waterschappen gekomen.

Voor de overdracht werkten provincies en waterschappen al samen en vonden de activiteiten plaats in elf regionale organisaties. De waterschappen hebben de krachten inmiddels verder gebundeld, waardoor er nu nog acht bestrijdingsorganisaties zijn.

De doelmatigheidswinst op korte termijn wordt vooral bereikt doordat met minder leidinggevendend kan worden gewerkt. Op de langere termijn worden verdere besparingen verwacht, onder meer door het harmoniseren van de arbeidsvoorwaarden en het beter onder controle krijgen van de populatie ratten.

Coördinatie gezamenlijke inkoop van waterschappen

De waterschappen voeren al geruime tijd een project uit, dat zich richt op de professionalisering van het inkopen en aanbesteden. In de eerste fase van het project lag de focus op het verbeteren van de rechtmatigheid alsmede de interne verankering en professionalisering van de inkoopfunctie bij de waterschappen. Daarna is de focus verlegd naar doelmatigheid. In de jaren 2010 en 2011 zijn de voorwaarden voor structurele samenwerking op dit onderwerp gecreëerd en alle drempels voor samenwerking weggenomen. Ook zijn vanuit het project de eerste gezamenlijke inkoop geïnitieerd, naast de inkoop die waterschappen al op eigen initiatief samen deden.

Het Bestuursakkoord Water leidde ertoe dat dit project met twee jaar is verlengd. In 2012-2013 moet met name het gezamenlijk inkopen een verdere impuls krijgen. Twee voorbeelden van succesvolle gezamenlijke inkooptrajecten:

- De waterschappen Rivierenland, Noorderzeeland, Roer en Overmaas, Peel en Maasvallei, Zuiderzeeland en Hollandse Delta hebben de lease van hun dienstauto's gezamenlijk aanbesteed. Het gezamenlijke voordeel van de deelnemers bedraagt ongeveer 250.000 euro ten opzichte van de situatie waarin de deelnemers ieder afzonderlijk hadden aanbesteed.
- De waterschappen Veluwe, Vallei & Eem, Rijn en IJssel, Regge en Dinkel en Groot Salland bereikten een besparing van 22 procent door de gezamenlijke aanbesteding van hun drukwerk. Dit levert de betrokken waterschappen samen ongeveer 220.000 euro per jaar op.

Bijlage

Afkortingen en begrippen

Agentschap NL	Agentschap NL (onderdeel van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) is de uitvoeringsorganisatie van de Rijksoverheid als het gaat om duurzaamheid, innovatie en internationaal ondernemen.
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
Barro	Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (voorheen AMvB Ruimte)
BAW	Bestuursakkoord Water
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
COELO	Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
Deltares	Kennisinstituut voor deltatechnologie
EEZ	Exclusieve Economische Zone
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EVF	Europees Visserijfonds
GGOR	Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime
GVB	Gemeenschappelijk visserijbeleid van de EU-landen
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma (2007)
IenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IHW	Informatiehuis Water
IHM	Informatiehuis Marien
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change, panel van de Verenigde Naties
KNAG	Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KRM	Kaderrichtlijn Mariene Strategie
KRW	Kaderrichtlijn Water
MARPOL	Internationaal verdrag (1973/1978) ter voorkoming van vervuiling door zeeschepen
MIAW	Maatschappelijke Innovatie Agenda Water
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
NBW	Nationaal Bestuursakkoord Water
NWP	Nationaal Waterplan (2009-2015)
OSPAR	Verdrag ter bescherming van het mariene milieu (Oslo-Parijs, 1992)
PKB	Planologische Kernbeslissing
RDO	Raad voor Deltaonderzoek
SBIR	Small Business Innovation Research. Via het Small Business Innovation Research Programma van Agentschap NL besteedt de overheid maatschappelijk relevant innovatief onderzoek uit bij het innovatieve bedrijfsleven
Stowa	Stichting Toegepast onderzoek waterbeheer
SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte
TOP-lijsten	Lijst van gebieden in Nederland waar verdroging wordt bestreden
Vewin	Vereniging voor Waterbedrijven in Nederland
WOZ	Wet waardering onroerende zaken

Colofon

Dit is een uitgave van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, in samenwerking met de partners in het Bestuurlijk Koepel Overleg (samenwerkingsverband tussen Rijksoverheid, Interprovinciaal Overleg, Unie van Waterschappen en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten) en de Vewin.

Meer informatie kunt u vinden op:
www.rijksoverheid.nl/ministeries/ienm en op
www.helpdeskwater.nl

Hier kunt u ook een pdf-versie downloaden.

Tekstredactie:

Gerard Haverkamp. Alphen aan den Rijn

Vormgeving, cartografie en realisatie:

Mijs Cartografie en Vormgeving, Rotterdam

Fotografie:

Joop van Houdt (omslag)

Tineke Dijkstra

Mischa Keijser

Henri Cormont

Drukwerk:

Samplonius & Samplonius, Berkel en Rodenrijs

ISSN-nummer: 1388-6622

Den Haag, mei 2012

Water in beeld

Voortgangsrapportage Nationaal Waterplan en Bestuursakkoord Water over het jaar 2011

Rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven werken nauw samen aan een duurzaam Nederlands waterbeleid. Het Nationaal Waterplan 2009-2015 en het Bestuursakkoord Water zijn daarbij richtinggevend.

In Water in beeld wordt gerapporteerd over de stand van zaken rond de uitvoering van de acties uit het Nationaal Waterplan en het Bestuursakkoord Water. Ook de uitvoering van de KRW-maatregelen uit de stroomgebiedbeheerplannen komt aan de orde.

Na een algemeen hoofdstuk, waarin op hoofdpunten een terugblik wordt gegeven op 2011, volgen overeenkomstig de indeling van het Nationaal Waterplan hoofdstukken waarin achtereenvolgens het samenwerken, de waterthema's en het waterbeheer in de verschillende gebieden aan de orde komen.

Op financieel-economisch terrein wordt een overzicht gegeven van de opbrengsten en uitgaven van de vier overheden op het gebied van het waterbeheer. Ook de kosten en inkomsten van de drinkwaterbedrijven zijn beschreven.

Afgesloten wordt met een hoofdstuk over de monitoring van de doelmatigheidswinst die door het Rijk, de provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven wordt nagestreefd. Hierin wordt inzicht gegeven in de wijze waarop de lokale lasten/kosten van gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven zich tot 2020 naar verwachting ontwikkelen.

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Postbus 20904 | 2500 EX Den Haag
T 070 - 456 0000
www.rijksoverheid.nl

Mei 2012 | AM